

DOORBRAAK

P927370

15

JUNI 2025
Driemaandelijks

€12

MAGAZINE

**Anti-blank racisme
in Frankrijk**

**Het échte prijskaartje
van de klimaattransitie**

**Herman Daems
fileert Trump én de EU**

**Trustpilot,
de onbetrouwbaarheid zelve**

THEO FRANCKEN:

**“We zijn te woke
en te zwak geworden”**

Doorbraak Magazine verschijnt viermaal per jaar.

DOORBRAAK

DOORBREEK DE BUBBEL

Op Doorbraak.be kan u dagelijks terecht voor een mix van onafhankelijke journalistiek, opiniestukken en columns.

**DOORBRAAK
MAGAZINE**

Jaarabonnement
op het magazine
(4 nummers/jaar)
40 euro

OPTIE

**DOORBRAAK
DIGITAAL + MAGAZINE**

Jaarabonnement
voor magazine + digitaal
125 euro

OPTIE

**STEUN
DOORBRAAK**

Steunabonnement voor
magazine + digitaal +
evenementen en kortingen
175 euro

OPTIE

<https://abonnement.doorbraak.be/magazine-abonnement/>

VOORWOORD

Goed nieuws

▲ Pieter Bauwens

Hoofdredacteur

Eigenlijk is het verontrustend dat we erin slagen om elke keer een Doorbraak Magazine te vullen met verhalen die je nergens anders leest. Hoe meer je de Vlaamse pers leest, hoe meer je meer van hetzelfde krijgt. Verhalen van de dag volgen elkaar op zonder context, verleden of toekomst. Wat nu speelt, telt.

Doorbraak probeert afstand te houden. Die verhalen van de dag blijken vaak enkel anekdotes. Wat speelt er politiek? Wat is maatschappelijk relevant? Wat is écht van belang? Naar die verhalen gaan we op zoek. Waarom wordt Frankrijk overspoeld door anti-blank racisme? Wat is de echte kost van de klimaattransitie? Waarom wordt Nederland te tolerant voor intoleranten? Hoe kunnen we de Belgische schatkist redden? Allemaal in één magazine.

De democratie heeft nood aan een vrije maar ook diverse pers. Te vaak herhalen journalisten, zeker van dezelfde groep, elkaar. Ook de VRT draait mee in die cirkel. Dat is jammer. De openbare omroep zou net die verbreding van de pers in Vlaanderen kunnen versterken. Maar ook zij draaien in dezelfde bubbel mee. Hopelijk dwingt een nieuwe beheersovereenkomst hen de horizon te verbreden.

Het toont het trieste niveau waarop het publieke debat in Vlaanderen is afgezakt. Dossierkennis en een stevig inhoudelijk debat verdwijnen voor goed bekende quotes. Een filmpje met een straffe uitspraak op de sociale media is te verkiezen boven een inhoudelijk debat. Schreeuwen wint het van argumenteren. Emotie haalt het van ratio.

Dat opent perspectieven voor Doorbraak. Een diepgaand debat, zonder schreeuwerig te worden, over Israël/Palestina bijvoorbeeld. Waar in Vlaanderen kan je dat nog vinden? Een onderbouwde analyse over Brussel, zonder de doodoener dat Brussel ondergefinancierd is en dat pendelaars mee moeten betalen voor de megalomanie?

Het goede nieuws is dat er voor Doorbraak nog veel verhalen voor het rapen liggen.

Binnenland

- 06. In de loopgraven met Theo Francken**
Als het over de toekomst van onze defensie en militaire slagkracht gaat, gaat minister van Defensie Theo Francken graag voorop in de strijd. "Maar ik haat het om als een oorlogszuchtige krijgsheer te worden neergezet", sneert hij.

- 22. Hoe Barbara Pas weigert in de pas te lopen**
Hoewel Vlaams Belang tegen een 'rechts' federaal blok oppositie moet voeren, is Barbara Pas, fractieleider in de Kamer, onvermoeibaar. "Het is onze rol om het beleid aan te vallen. N-VA is een traditionele systeempartij geworden."

- 30. Op werkbezoek in Doornik**
In het Waalse Doornik kijkt Héloïse Renard (25), de jongste OCMW-voorzitter van België, met open vizier naar noodzakelijke hervormingen. Zoals: de beperking van de werkloosheidsuitkering in de tijd. "Veel Walen zijn het linkse gedachtegoed echt beu."

- 50. Jos Gnops, een zachte anarchist uit de Brusselse rand**
Jos Gnops, oud-chef van de groendienst van Oudergem, werd gans zijn carrière omringd door mensen die wel voor meertaligheid zijn, maar het Nederlands niet (willen) gebruiken. Een portret van een gepensioneerde arbeider met een sterk ontwikkeld rechtvaardigheidsgevoel.

Buitenland

- 40. De prijs van vrijheid**
Keyvan Shabhazi was amper negentien toen hij zijn geboorteland Iran ontvluchtte. Weg van de gruwel en islamterreur. Hij kreeg asiel in Nederland en bouwde er een nieuw leven op. Nu waarschuwt hij er onze noorderburen voor datzelfde oprukkende islamisme.

- 66. Anti-blank racisme overspoelt Frankrijk**
"Van smerige blanke, rot op" tot 'Hang de blanken op': bij onze zuiderburen krijgen blanke of 'witte' mensen er steeds meer van langs. En dat mag u ook letterlijk nemen. Een even gevaarlijke als inrieste evolutie in het land van *liberté, fraternité en égalité*...

- 74. In het hoofd van Donald, het alfamannetje**
Wie de wispelturige hersenkronkels van Donald Trump en zijn gelijknamige doctrine doorgrondt, is een meesterpsycholoog. Drie Belgische topdiplomaten en -ambassadeurs doen een vermetele poging.

Cultuur

- 34. De schuune kant van Brussel**
Elke (wereld)stad heeft meerdere gezichten. Voor één keer focussen we op *la belle Bruxelles*. Van art-decopareltjes over groene oases tot *schuune* rommelmarktjes: een verbaazingwekkende fotoreportage.

- 62. Het verdwenen Versailles van België**
In Brussel rusten ondergronds de restanten van wat ooit één van de mooiste paleizen van Europa was. Een onvoorzichtig geplaatste kaars besliste er evenwel anders over. Historicus Vincenzo De Meulenaere doet het als een feniks uit de as verrijzen in zijn boek Coudenberg.

Economie

- 26. Van gamestudio tot drone-instructeur voor Oekraïners**
Doet de naam LuGus Studios nog geen belletje rinkelen? U bent niet alleen, maar deze Hasseltse gamestudio leert momenteel het Oekraïense leger met drones vliegen. Met dank aan hun vernuftige simulatoren. Nu nog hopen dat ook onze Defensie ze binnenkort ontdekt...

- 54. 5 x besparen in Vlaanderen**
Als Wallonië en Brussel niet (meer) kunnen besparen, moet de Vlaamse regering dan maar de redder in nood spelen? Of is die ook nog te vaak spilziek? Van onderwijs tot Gemeentefonds: 5 Vlaamse 'werven' met besparingspotentieel.

- 70. Van open wereldeconomie naar neo-protectionisme**
De fixatie van de Amerikanen vandaag op China doet denken aan het vroegere anti-Japanse sentiment. Alles komt terug, ook het protectionisme. Zeker als het economisch beleid wordt ondergeschikt gemaakt aan geopolitieke doelen.

Column

- 20. Rik Torfs:**
"Waarom? Er is geen waarom"
- 44. Johan Sanctorum:**
"Mogen we nog kritisch zijn voor Israël?"
- 80. Siegfried Bracke:**
"De Open Vld is dood. Leve de liberalen!"

Maatschappij

- 10. Trustpilot: niet te vertrouwen**
Consumentenreviewplatform Trustpilot prijst zichzelf in de markt als een baken van vertrouwen. Maar niets is minder waar. Doorbraak ging op onderzoek en kwam terug met hallucinante 'resultaten'.

- 15. De factuur van de klimaattransitie, ook voor u**
Niemand ontvangt graag facturen, en al zeker niet als ze onverwacht en/of onvoorspelbaar zijn. Die van de klimaattransitie loopt in de miljarden en wordt systematisch te laag ingeschat.

- 46. Persoonsvolgend budget? Wachten op Godot**
Mensen met een handicap wachten jarenlang op centen voor hun eigen ondersteuning. Ze krijgen dan wel een individueel persoonsvolgend budget ((PVB), alleen wordt het niet of veel te laat uitgekeerd. Is de pot te klein of is er nog meer aan de hand?

- 58. De wereldlessen van een bezige baron**
Als 'baron' Herman Daems – econoom, bestuurder, auteur en emeritus hoogleraar – spreekt, spitst u maar beter de oren. Deze keer fileert hij Europa, Trump en de wereld van het risicokapitaal. Rechtdoorzee, zoals altijd.

“Er heerst militaire ongeletterdheid in de Wetstraat”

PIETER BAUWENS

Foto ©Selina De Maeyer

Theo Francken is niet vies van een militaire metafoor, maar wordt boos als hij als een oorlogszuchtige krijgshoofd neergezet wordt. Een interview met de minister van Defensie over de noodzaak om onze militaire capaciteit én mankracht op te drijven, de vele kansen voor onze defensie-industrie en de weerbare burger.

Theo Francken is enkele maanden minister van Defensie en de 2 procent NAVO-norm die tegen het einde van de legislatuur moest gehaald worden, werd vervroegd. De geopolitiek stuwt het defensiebudget naar omhoog. Trump zou even vrede regelen in Oekraïne, maar dat blijkt niet zo eenvoudig. “Natuurlijk wil Poetin geen vrede nu”, zegt Francken. “Hij weet dat hij een voorsprong van tien jaar op ons heeft. Die wil hij niet zomaar uit handen geven. Europa is altijd traag maar effectief. Als het rijkste continent van de wereld zich herbewapent, kan hij daar niet tegenop. Over tien jaar staan we ijssterk. Dus hij moet nu ‘pakken wat hij kan’. Het was een strategische vergissing van Trump om te geloven dat Poetin vrede wil. Dat ziet hij nu in, maar we zullen moeten afwachten hoe hij zal reageren. Ofwel zegt Trump dat Europa het nu moet oplossen. Ofwel kiest hij voor nog strengere sancties tegen Rusland en meer steun aan Oekraïne.”

Kan Oekraïne standhouden zonder de VS?

Theo Francken: “De VS heeft de strategische keuze gemaakt om zich vooral te richten op de

beveiliging van de Stille Oceaan. Tegen China. Ik begrijp dat. Dus zegt de VS: de beveiliging van het Europese continent is jullie zaak. Jullie zijn rijk genoeg, jullie hebben genoeg mankracht en technologie en jullie zijn slim genoeg om dat te organiseren. Vanuit Europa steunen wij Oekraïne al veel, en ze houden stand. De Russen staan al maanden op een paar tientallen kilometers van enkele grote steden. Er zijn daar killzones van drones. Alles wat die zone binnenkomt, wordt onmiddellijk door FPV (first person view, red.)-drones aangevallen en kapotgemaakt.”

Maar Rusland knabbelt wel elke dag aan stukjes van het Oekraïens grondgebied...

“Ja, maar tegen een ongelofelijk hoge prijs. In die zin is de oorlog in Oekraïne voor Rusland een grote mislukking. Ze dachten op een paar dagen het land in te nemen, ondertussen woedt de oorlog drie jaar. Ze vechten verder omdat ze niet anders kunnen. Het is voor Poetin een ideologische strijd. Voor hem moet Oekraïne, samen met Wit-Rusland, aan de kant staan van Rusland. Het idee van een groter imperium, dat is voor hem essentieel.”

Wat betekent dat voor ons en onze defensie?

“Dat wil zeggen dat de oorlog nog lang zal duren en dat de situatie voor ons acuut zal blijven. We weren veel cyberaanvallen af. Maar het is duidelijk dat we onze infrastructuur beter moeten verdedigen, moeten opletten welke info we delen én ook aandacht hebben voor sabotageacties.”

Zegt u nu dat er een acute dreiging is?

“Wat is voor u acuut? Dat een onderzeeboot twee raketten op Brussel afstuurt? Vandaag zitten we niet in een periode van oorlog, maar ook niet meer in een periode van vrede. Er is een hybride oorlog bezig met cyberaanvallen, spionage en sabotageacties. Denk ook aan de schaduwvloot die bewust infrastructuur op zee beschadigt.”

“ We zijn te woke en te zwak geworden, hebben onze dekking laten zakken en nu krijgen we een pak slaag

— Theo Francken ”

Die situatie heeft België naar de 2-procentnorm gebracht. Brengt die ons ook naar de 3-procentnorm?
 “We zullen eerst zien wat er op de NAVO-top eind juni wordt afgesproken. Dan zullen we een eigen traject maken. Is dat op 10 jaar, of op 7 jaar? Is het meer dan 3 procent?”

Volgens de oppositie heeft u als minister geen plan. U gedraagt zich als een kind in de snoepwinkel.
 “Die uitspraak getuigt van kinderlijke, militaire ongetuigendheid. Er is in de Wetstraat defensieanalfabetisme. Wat we moeten doen, staat in het regeerakkoord en wordt bepaald door het budget dat we zo efficiënt mogelijk besteden. Die afspraken worden omgezet in de strategische visie, tegen de NAVO-top moet die klaar zijn. Een volgende stap is een sociaal akkoord met het personeel. De pensioenleeftijd voor militairen wordt verhoogd. In september/oktober komt er dan een masterplan voor de defensie-infrastructuur. Waar is die snoepwinkel dan?”

U moet de wapendepots opvullen...
 “Dat is echt een vreemde discussie, alsof ik dat zomaar allemaal zelf beslis. Na de inval van de Russen in Oekraïne in 2022 zijn er in 2023 in Vilnius afspraken gemaakt. Er werden opnieuw – zoals tijdens de Koude Oorlog – regionale plannen gemaakt. Het militaire commando van de NAVO heeft bekeken wat we nodig hebben om genoeg afschrikkend te zijn. Die regionale plannen leiden tot capaciteitsdoelen. Dat is een geheim document waarin staat wat wij als land moeten doen. Bijvoorbeeld: F35 bijkopen. Eerst wordt bekeken wat we samen nodig hebben in Europa en daarna wordt bepaald wie wat doet. We zitten nu in de fase waarin die plannen worden omgezet in doelstellingen en die staan in het regeerakkoord. Dus ik doe niet zomaar wat. Die regionale plannen zijn trouwens door de vorige regering goedgekeurd. Het is echt absurd wat ik daar soms over moet lezen. Ik word voorgesteld als een soort oorlogszuchtige krijgshier. We willen niet de militaire capaciteit opdrijven om Rusland binnen te vallen, maar om voldoende afschrikkend te zijn om niet binnengevallen te worden.”

Hoe bereid je vandaag een leger voor op de toekomst, over tien jaar?
 “We zijn ondertussen toegetreden tot de dronecoalitie. Dat betekent dat we maximaal inzetten op de transformatie naar drones en maximaal gaan leren van wat er in Oekraïne gebeurt. We zijn ook lid van de mijnenjagercoalitie, de IT-coalitie en de F16-coalitie. Maar we moeten absoluut een transformatie doorvoeren. We moeten ons concentreren op de revolutie naar AI, elektronische oorlogsvoering en drones.”

De oorlog in Oekraïne toont aan hoe belangrijk informatie is, van satellieten bijvoorbeeld. Zijn we daar niet te afhankelijk van de VS?
 “Wij zitten in België eigenlijk redelijk goed, met Belgisch-Franse samenwerkingsprogramma's. We hebben heel goede beelden en toegang ertoe. Maar inderdaad, de VS heeft een aantal strategische voordelen die wij niet hebben. Dat gaat onder andere over satellieten, maar ook over andere ... zaken. Ik

kan dat niet allemaal zeggen, want dat is geheim en de Russen lezen mee.”

De 2- en misschien zelfs 3-procentnorm brengt ondertussen wel het project van deze regering in gevaar: de begroting op orde zetten.
 “We moeten hervormen. Dat doen we ook. De Europese Commissie heeft ons toegestaan om ons begrotingstraject over een langere periode uit te zetten, omdat ze geloven in onze hervorming. Het budget blijft belangrijk voor onze partij, maar de situatie is zoals ze is. Als je ineens naar 2 of 3 procent moet voor defensie, moet dat geld van ergens komen. Je kan één keer lenen, zoals we nu doen. Je kan een uitzondering krijgen op Maastricht, maar op het einde moet de rekening wel betaald worden. In oktober hebben we de begrotingsopmaak voor 2026, dan zullen we zien waar we staan en wat er moet gebeuren.”

Maar wat De Wever in de verkiezingen beloofde, was wel straffer dan wat er nu op tafel ligt.
 “We zijn nog maar drie maanden bezig.”

Maar de coalitiepartners staan nu al op de rem. Een hervorming van de Belgische financieringswet lijkt er niet te komen.
 “Er zijn meerdere hervormingen nodig in dit land. Je neemt er nu één uit. Werkloosheidssteun beperken in de tijd is een grote hervorming. Dat is nog nooit gelukt ondanks alle verkiezingsbeloftes van bijna alle Vlaamse partijen. De kernuitstap terugschroeven, dat is gestemd. Net als de versobering van de politiek, we maken een einde aan heel wat excessen. Het is niet zo dat onze coalitiepartners niet willen hervormen. Maar ze willen inderdaad niet mee met alle hervormingen die wij zouden willen. Wij willen verder gaan, maar zo werkt het nu eenmaal, je zit niet alleen in een regering. Kijk, we hebben tenminste een regering. Anders kwamen jullie langs met de vraag waarom er geen regering is, en waarom we niets doen. En nu is het natuurlijk niet genoeg.”

Is de werkloosheid beperken in de tijd niet meer een symbool?
 “Een symbool? Dat brengt miljarden op. Dat is vanaf 1 januari 2026 heel concreet voor heel veel mensen.”

Het gaat om een paar miljard. Die zal de sociale zekerheid niet redden die 150 miljard per jaar kost en elk jaar mag groeien met 2,5 procent.
 “Wat is uw punt?”

Moeten de deelstaten niet voor hun financiële verantwoordelijkheid gesteld worden? Waarom is er geen samenwerkingsakkoord over de begroting?
 “De federale overheid staat niet boven de deelstaten, en kan dus de gewesten en gemeenschappen niet dwingen om hun begroting op orde te zetten. Dus zelfs als er een samenwerkingsakkoord komt, kan niemand dat afdwingen als een deelstaat er zich niet aan houdt.”

Misschien was dat fout.

“Interessant dat u dat als flamingant zegt.”

Welke optie hebben we anders? Dat Vlaanderen 'overschotten' maakt op de begroting?
 “Dat zal Vlaanderen niet doen.”

Deze regering staat toch voor een erg moeilijke oefening.
 “We zijn niet verkozen om iedereen een plezier te doen. Ik heb net een moeilijk gesprek met de vakbonden achter de rug. Dat is niet leuk. Maar door iedereen te geven wat ze vragen is dit land in deze verschrikkelijke situatie geraakt. Politici moeten ruggengraat hebben om neen te zeggen. Of om te zeggen dat er geen geld is. Wie daartegen wil betogen, mag. Maar we zullen toch doorgaan. En ik blijf erbij dat we gesteund worden door een grote, zwijgende meerderheid. De maatregelen van deze regering maken een verschil. Ze worden gespreid over de tijd, dat klopt. Maar niet bij de werkloosheidssteun, de maatregel om die te beperken in de tijd gaat in op 1 januari. Dat zal maatschappelijke deining veroorzaken. Vooral in Franstalig België. In Lubbeek is er niemand langer dan twee jaar werkloos. In Brussel is dat toch even anders... En het draait er al vierkant. Ook over de re-integratie van langdurig zieken zijn er echte hervormingen afgesproken. De sanctionering wordt scherper en hoger. Er komt meer responsabilisering voor de werkgever, maar ook voor de werknemer. Dus ik zou niet zomaar durven poneren dat het allemaal te weinig en symbolisch is.”

Er zullen toch nog meer hervormingen moeten komen...
 “Natuurlijk moeten we nog veel meer hervormen. Je praat over een traject van 10 jaar. Daar zitten verkiezingen tussen. We kunnen die verkiezingen verliezen. De regering kan uitglijden over een politieke bananenschil. *Events, my dear boy, events.* Er is de geopolitieke situatie, we zitten in een hybride oorlogssituatie en in de VS zetelt een president die zegt dat hij zich op de Stille Oceaan wil richten en dat Europa zelf zijn boontjes moet doppen. Er kan nog veel mislopen.”

U bent ook minister van Buitenlandse Handel. Hoe zit het met onze defensie-industrie?
 “Veel ondernemers onderzoeken nu of ze ook in defensie iets kunnen ontwikkelen. Ik moedig die aan. Dat is lang moeilijk geweest, door de ethische criteria en de ESG in de bankenwereld. Maar dat is allemaal voorbij. De banken hebben niet geïnvesteerd in de defensie-industrie, we moeten dat nu inhalen. Nu het taboe weg is, ontdekken ook durfkapitaalinvesteerders en pensioenfondsen defensiebedrijven. Beter laat dan nooit. We zijn 2025 en Rusland viel in 2022 Oekraïne binnen. We hebben drie jaar verloren. Maar de kentering is ingezet. Wij hebben ondernemers nodig. Er is al genoeg 'staat' in dit land. Sinds corona zijn we compleet verkleuterd, elk klein akkiefietje moet door de overheid opgelost worden. Nu zijn eindelijk de creatieve ondernemers aan zet. Zij moeten het doen.”

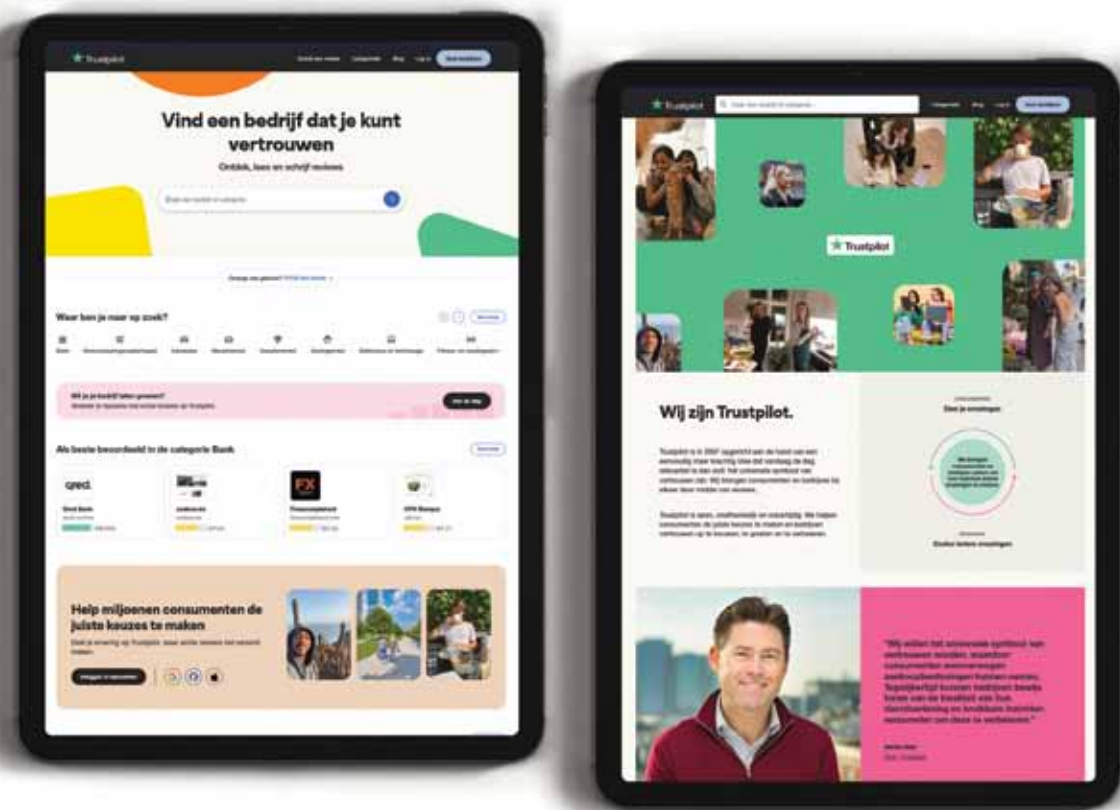
Wat moeten we ons voorstellen bij 'de Vlaamse

defensie-industrie?
 “Dat gaat heel breed. Er zijn de klassieke defensiebedrijven zoals FN-Herstal (handwapens en munitie). Bij Sabca maken ze de vleugels van de F-35 en F-16 en doen ze onderhoud. OIP maakt nachtkijkers. Er zijn bedrijven die voor de European Space Agency (ESA) delen van satellieten maken. Motoren voor onze grote schepen worden in Gent gemaakt. De gepantserde onderkant van de Griffon wordt in Grimbergen gemaakt. Jan De Nul bouwt de hangaars voor de F-35, daar komt heel wat hightech bij kijken. Er zijn ook dronebedrijven en veel digitale bedrijven. Onze Vlaamse textielsector levert aan het leger. Barco maakt schermen. Er zijn heel veel defensiebedrijven, maar vaak zijn hun producten voor dubbel gebruik, defensie- en civiele toepassingen. Hexagon bijvoorbeeld integreert kaarten in systemen, niet enkel voor het leger. Defensie is economie en economie is defensie. Maar het dient ook een hoger doel: onze manier van leven verdedigen.”

Onze manier van leven verdedigen en niet rekenen op de overheid, dan moeten we ook inzetten op weerbaarheid van de burger. Daar wordt vaak lacherig over gedaan...
 “Ik lach daar niet mee. Je kan lachen met die brochure van het crisiscentrum, iedereen doet wat hij wil. Je moet niets. Maar wij hebben alles in huis. Wil je niet? Haal dan geen extra voorraad en spullen in huis. Tegen het einde van dit jaar is het weerbaarheidsplan klaar. We moeten opnieuw sterk staan. We zijn te flauw.”

Je maakt de mensen wel bang zo...
 “Ofwel krijg je het verwijt paniek te zaaien, ofwel dat je niet genoeg verwittigt. 'De overheid laat ons in de steek'. Ik zeg, ook op lezingen, dat ik voorbereid ben. *Better safe than sorry.* Dat is toch het enige wat ik kan doen? Burgers moeten echt opnieuw leren om hun verantwoordelijkheid te nemen. *Don't aks what your country can do for you, ask what you can do for your country.* Die mentaliteitsverandering moet er dringend komen. We zijn te woke en te zwak geworden, hebben onze dekking laten zakken en nu krijgen we een pak slaag.”

Waarop mogen we u over vier jaar afrekenen?
 “Het belangrijkste is de heropbouw van onze strijdkrachten. Zo herwinnen we ook internationaal onze geloofwaardigheid. Dat we nu door de Amerikanen zijn uitgenodigd voor een opleiding over de Russische manier van oorlogsvoering is misschien een kleine maar betekenisvolle eerste stap. Ook onze stafchef wordt uitgenodigd op vergaderingen waar hij vroeger nooit werd gevraagd. Daarnaast moeten we onze defensie-industrie versterken: jobs creëren en onze defensiebedrijven hier verankeren. Er zijn ook heel concrete doelen, zoals een bataljon aan aanvalsdrones creëren. We mogen die boot niet missen. Ook de achterstand in de dossiers van terreurslachtoffers wegwerken, is wezenlijk voor mij. En: de samenleving weerbaarder maken.”

Trustpilot of Mistrustpilot?

Doorbraak onderzoekt

ASTRID ELBERS

‘Vind een bedrijf dat je kunt vertrouwen. Echte reviews door echte mensen.’ Dat belooft het consumentenreviewplatform Trustpilot op zijn website. En verder: ‘Onze visie is om het universele symbool van vertrouwen te worden.’ Mooi, nietwaar? Alleen vertelt de praktijk dat we die belofte beter met een flinke korrel zout nemen.

De zaak rond de beruchte Nederlander van Surinaamse afkomst Amarsingh Balwantsingh is daarvan een pijnlijke illustratie. Amarsingh kwam enkele jaren geleden onder vuur te liggen met zijn eenmanszaak TI-84shop, gevestigd in Capelle aan den IJssel. Deze webwinkel verkocht onder andere elektronische producten, zoals de populaire spelcomputer Playstation 5. Helaas leverde Amarsingh niet of zeer laat tijdig en was het voor gedupeerden zowat onmogelijk om hun geld terug te krijgen.

Een tsunami aan klachten stroomde binnen bij de Nederlandse Autoriteit Consument & Markt (ACM). In april 2023 waren er al ongeveer 300 aangiftes gedaan tegen de webwinkel. Bij een onderzoek stelde de ACM vast dat Amarsingh nauwelijks een administratie bijhield. De ACM legde de webshop dan ook strikte voorwaarden op. Als daar niet spoedig aan voldaan werd, zou een dwangsom volgen.

Maar Amarsingh bracht zijn zaakjes niet op orde. In april 2024 was de dwangsom opgelopen tot 250.000 euro. Daarnaast liet ACM de twee domeinnamen van het bedrijf TI-84shop - www.ti-84shop.nl en www.ti84shop.nl - uit de lucht halen. Het was de eerste keer dat de ACM gebruikmaakte van deze bevoegdheid, wat de ernst van de zaak illustreert.

Waren de problemen toen voorbij? Verre van, helaas. Amarsingh zette zijn praktijken namelijk gewoon verder onder een nieuwe domeinnaam: gadgetfreakzz.nl. En het hele verhaal begon van voren af aan. Ondertussen werd ook een faillissementsaanvraag opgestart door advocaat Lucien Ridderbroek van E-Legal. Maar de aanvraag werd begin september 2024 ingetrokken, omdat Amarsingh de gedupeerden die hadden meegedaan met de faillissementsaanvraag, had terugbetaald.

Niet veel later richtte Amarsingh een bv op, electronxx B.V., waarmee hij doorging zoals tevoren. In maart van dit jaar werd ook een tweede faillissementsaanvraag ingetrokken, nadat hij de aanvrager op de valreep had betaald. Maar ook dan stopte hij niet.

‘1.300 aangiftes, maar webshopeigenaar wordt nog niet vervolgd’, kopte het *Algemeen Dagblad* op 20 september 2024 nog. En dat aantal is ondertussen alleen maar gestegen. Midden maart dit jaar werd Amarsingh eindelijk aangehouden op verdenking van internetoplichting. Maar na drie weken achter de tralies was hij alweer op vrije voeten. Sterker nog: de celdeur was amper dichtgevallen achter hem of hij hervatte zijn oude gewoontes met een nooit geziene ijver.

Facebookgroep van gedupeerden

Hoewel er een strafrechtelijk onderzoek naar Amarsingh loopt, zoals de woordvoerder van het parket van Rotterdam ons liet weten, rijzen zijn webshops momenteel als paddenstoelen uit de grond: bestdealzz.nl; janbana.nl; mukkhe.nl; shopxb lazer.shop; discountdealer.nl; weedkillers.nl ... Maar ze verdwijnen nog sneller dan ze opduiken.

Zowel in Nederland als in Vlaanderen kwam de zaak al uitgebreid in de actualiteit, onder andere in het *Algemeen Dagblad*, *AVROTROS*, *Het Laatste Nieuws*, *Tweakers* ... Dat hij nog steeds niet veroordeeld is, is onbegrijpelijk en voer voor juristen. Maar dat consumenten tot op vandaag blijven bestellen bij deze verkoper, is nog onbegrijpelijker. Of toch niet helemaal ...

We spraken met de Nederlander Alain van der Heiden. Die richtte een Facebookgroep voor de gedupeerden van Amarsingh op. Momenteel telt die ruim 1.600 (!) leden.

Wanneer hebt u deze Facebookgroep opgericht en waarom?

Alain van der Heiden: “In september 2023. Zelf was ik ook gedupeerde. Gelukkig had ik mijn geld snel terug, maar op het internet zag ik dat er heel wat andere slachtoffers waren die niet wisten hoe ze de situatie moesten aanpakken. Daarom besloot ik een soort handleiding te ontwikkelen. Het leek me handig om die ergens centraal te kunnen posten. Vandaar die groep. Tot mijn verbazing hadden we na een paar maanden al 600 leden. Inmiddels tellen we rond de 4.000 mensen met de oud-leden erbij.”

Het is ongelooflijk dat die man nog steeds kan doorgaan met zijn activiteiten. Hoe komt het dat consumenten in de val blijven trappen?

Alain: “Daar ligt een verpletterende verantwoordelijkheid bij Trustpilot. Amarsingh manipuleert de reviews tegen de sterren op. En Trustpilot doet gewoon niets. En het is niet dat ze niet op de hoogte zijn van de fraude. Zowel ikzelf als verschillende andere gedupeerden hebben Trustpilot tot in den treure op de hoogte gebracht van waar Amarsingh mee bezig is. Maar het bewijsmateriaal is zogezegd nooit voldoende. Sterker nog: in de reviews mag niet naar ‘externe inhoud’ verwezen worden. Dus het is bijvoorbeeld niet mogelijk om te melden dat het ACM de domeinnamen van TI-84shop uit de lucht heeft gehaald. Wie probeert contact op te nemen met Trustpilot, verzandt stevast in een kafkaïaans gesprek.”

Bewijslast zonder einde

Alain legt ons een deel van zijn communicatie met Trustpilot voor. In de loop van juni 2024 schrijft hij een negatieve review over een van Amarsinghs websites, prijzenknaller.nl, die inmiddels overigens

weer uit de lucht is. Meteen krijgt hij een bericht van Trustpilot dat prijzenknaller.nl zijn review heeft gerapporteerd, omdat deze 'schadelijk of illegale inhoud' bevat en dat de review door het Content Integrity Team van Trustpilot beoordeeld zal worden.

Alain is er redelijk gerust in, omdat zijn review volledig waarheidsgetrouw is. Maar tot zijn verbazing vraagt 'Merna S.' van dat team hem kort daarop zijn review aan te passen. Wat is het probleem? De review van Alain bevat 'promotionele content'. Hij nodigt de gedupeerden namelijk uit om zich aan te sluiten bij zijn Facebookgroep. En andere bedrijven – Facebook in dit geval – vermelden in een review geldt als promotie, wat niet is toegestaan door Trustpilot.

Een en ander valt nog enigszins te begrijpen. Alain verwijderd dus die zin uit zijn review. Maar al spoedig krijgt hij weer een bericht van het Content Integrity Team, deze keer van Mira E., dat de review nog steeds in strijd is met hun richtlijnen. Alain vermeldt namelijk dat er tegen het bedrijf een faillissementsprocedure loopt en dat zou het bedrijf weleens ernstig kunnen schaden.

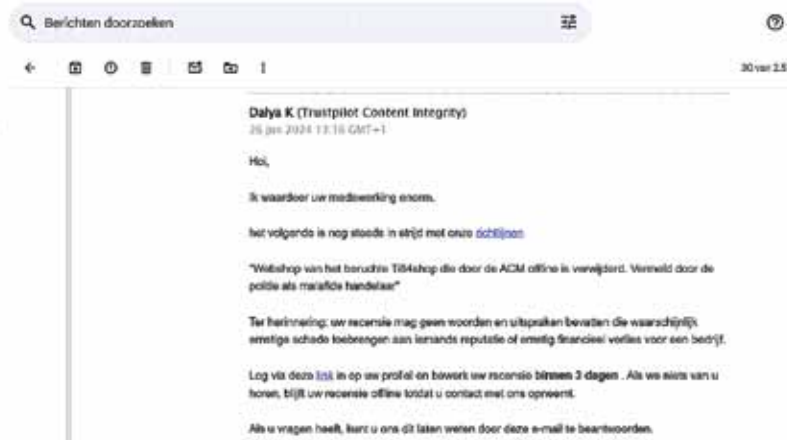
Hoewel de informatie over de faillissementsaanvraag gewoon zwart op wit voor iedereen toegankelijk is op de website van E-legal en Alain de link daarvan doorstuurt, wordt hij gedwongen ook deze informatie uit zijn review te verwijderen.

En dan is het nog niet afgelopen. Alain schrijft namelijk ook dat prijzenknaller.nl van dezelfde persoon is als TI-84shop, die door de ACM offline is gehaald, en dat die shop door de politie online vermeld staat als 'malafide handelaar'. Basma B. van het Content Integrity Team laat hem weten dat hij deze beweringen binnen de drie dagen moet staven met het nodige bewijsmateriaal, want dat zijn review anders verwijderd wordt. Alain stuurt dus de publicatie van de ACM mee en een screenshot van de pagina van de politie.

Maar ook dan krijgt Alain een mail van Toqa F.: "We hebben de documenten bekeken die u ons heeft gestuurd en we hebben vastgesteld dat deze onvoldoende zijn, omdat de eerste schermafbeelding niet de volledige pagina weergeeft om ze te kunnen valideren. We zouden het op prijs stellen als u een document zou kunnen delen dat uw verklaring ondersteunt dat er aangifte is gedaan door de politie."

Alains geduld geraakt stilaan op en hij stuurt de link naar de webpagina 'Bekende malafide handelspartijen' van de Nederlandse politie door. Zo kan Toqa F. zelf zien dat de shop van Amarsingh daartussen staat. Helaas. Hij krijgt een laconiek mailtje, deze keer van Omar A., met nogmaals de melding dat de documentatie onvoldoende is.

Alain is ten einde raad en vraagt welk bewijs ze dan in godsnaam nog meer willen. En dan krijgt hij volgend antwoord, deze keer van Dalya K.:

Geen reactie op dreigementen

Ten einde raad ziet Alain zich dus genooddaakt alle essentiële informatie uit zijn review te halen en een – voor andere potentiële – klanten nietszeggende versie te publiceren.

En er is meer. Gedupeerden die iets te veel aandringen op een terugbetaling en een negatieve review durven te plaatsen, krijgen vaak (doods)bedreigingen van Amarsingh.

Dreigementen van Amarsingh, alias 'Brian'

Ook Alain kreeg zulke berichten, zoals: 'Ik kanker je ramen er ook nog uit 1 deze avonden of laat het doen en niemand weet dat het van mij komt alleen jij.' Hij bracht Trustpilot – alsook de politie – telkens op de hoogte. Maar van Trustpilot krijgt hij nooit meer dan een nietszeggend antwoord, zoals:

Vernietiging bewijsmateriaal

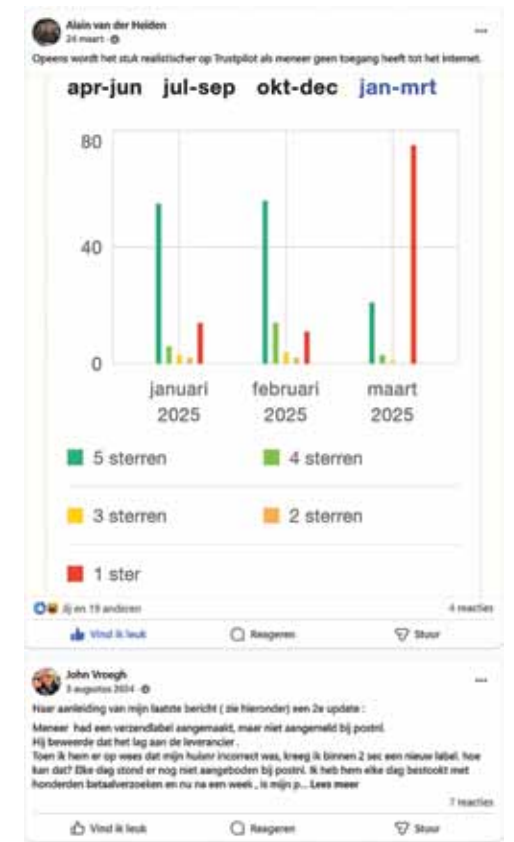
Dat Trustpilot de zaken 'uiterst serieus' neemt, zou moeten blijken uit het onderzoek dat het zelf al gestart is. Alleen: dat 'onderzoek' is al meer dan een jaar bezig. En ondertussen gaat de situatie gewoon door. Informatie over de stand van zaken van het onderzoek wordt nooit meegedeeld. Als reden daarvan zegt Trustpilot dat het zich aan de 'privacy-regels' en aan de 'wetten' moeten houden. Telkens wanneer Alain vraagt om welke privacyregels en wetten het dan wel gaat, wordt de communicatie verbroken.

Uw voorbeeld illustreert dat Trustpilot de negatieve reviews op de webshops van Amarsingh weert. Maar laat het ook toe dat hijzelf valse positieve reviews plaatst of laat plaatsen?

Alain van der Heiden: "Zeer zeker. Ik heb ontelbaar veel mensen die zogezegd een positieve review hadden geschreven, proberen te bereiken. Maar die mensen bestaan gewoon niet. Wel had ik ergens een drietal reviews met een naam en een foto gevonden. Die mensen heb ik gevonden op sociale media. Ik heb hen geschreven en die waren stomverbaasd: ze hadden helemaal geen review geplaatst over Amarsingh's webshops. Ik bracht Trustpilot daarvan op de hoogte. Maar toen verwijderden ze gewoon die reviews. Met andere woorden: ze vernietigden bewijsmateriaal tegen Amarsingh! En dat terwijl valse reviews plaatsen strafbaar is.

Daarnaast biedt Amarsingh mensen soms ook geld aan om een positieve review te plaatsen. Dat is een praktijk die Trustpilot zelf uitdrukkelijk verbiedt. Ik had daar bewijs van en gaf dat door aan Trustpilot. Maar ook dan verwijderden ze gewoon die reviews. Dat Amarsingh zelf positieve reviews plaatst, werd trouwens helemaal duidelijk toen hij midden maart drie weken achter de tralies verdween. Hij had daar geen internettoegang. In deze periode zakte de score van een van zijn domeinnamen pijlsnel, van

ongeveer 4,6 naar 3,4. Ik vroeg aan het Content Integrity Team van Trustpilot hoe ze dit konden verklaren. Zoals te verwachten, kreeg ik geen reactie."

De mensen van het Content Integrity Team antwoorden nooit inhoudelijk op uw vragen. Ze kennen blijkbaar niets van de consumentenwetgeving in Nederland en België. Wat is hier aan de hand, denkt u?

Alain van der Heiden: "Wel, ik vermoed dat de klantendienst – of toch een deel daarvan – van Trustpilot geoutsourcet is naar India of zo. Je hoort ook al aan al die exotische namen dat het hier niet om Nederlanders of Belgen gaat. Ik heb hun die vraag al een paar keer op de man af gesteld, maar dan stopt de communicatie meteen. Die mensen van het Content Integrity Team hebben inderdaad geen enkele kennis van zaken en worden gewoon betaald om tegen de sterren of standaardberichten te knippen en te plakken. Die berichten zijn opgesteld in schabouwelijk Nederlands met behulp van een vertaalmachine. Dat laatste wordt trouwens vermeld in de berichten zelf. Nu, dat outsourcen van een klantendienst is niet zo ongewoon. Zelf heb ik een lange ervaring in de IT-sector en enkele van mijn werkgevers deden dat ook."

Trustpilot voor de rechtbank

Een beetje onderzoek leert ons dat Trustpilot al jaren onder vuur ligt. Zo bleek uit een onderzoek van Guardian Money van begin 2013 dat bedrijven

op grote schaal nepbeoordelingen op Trustpilot lieten plaats. Daarvoor huurden ze offshore werknemers in uit landen als Bangladesh, India en Indonesië. Die boden voor een karig loon hun diensten aan via westerse platforms zoals freelancer.com. Trustpilot deed amper iets om die valse reviews tegen te gaan.

En in 2021 verplichtte de Rechtbank Amsterdam (zaak ECLI:NL:RBAMS:2021:2131) Trustpilot om aan een benadeeld bedrijf de gegevens vrij te geven van personen die negatieve nepreviews hadden geschreven over dat bedrijf.

Maar ook daarna werd de situatie er niet beter op. Amper een jaar geleden, op 9 mei 2024, publiceerden Chris Snick en Ewoud Huysmans een artikel in *De Standaard* waarin ze uitleggen hoe gemakkelijk ze een onbestaande webshop konden oprichten en vervolgens zonder enig probleem een massa positieve reviews konden verzamelen voor dat onbestaande bedrijfje.

En de wet?

De Europese politiek beseft al jaren dat er een probleem is met nepreviews en nam al maatregelen. Zo werd op 28 mei 2022 de Europese Moderniseringsrichtlijn van kracht. Die verstremde de al bestaande wetgeving tegen het plaatsen van valse reviews. In Nederland en België werd deze richtlijn omgezet naar wetgeving via het Burgerlijk Wetboek. In Nederland kon de ACM eerder al optreden tegen online aanbieders die nepreviews inzetten om hun product of dienst te promoten. Maar met de nieuwe regels kan de ACM ook optreden tegen partijen die nepreviews verkopen en plaatsen.

Sinds februari 2024 is bovendien de Digital Services Act (DSA) van kracht binnen de Europese Unie. Het principe daarvan is dat hoe groter bedrijven zijn, hoe meer inspanningen ze moeten doen om consumenten te beschermen, bijvoorbeeld door acties te ondernemen tegen valse reviews. Misschien is het nog vroeg om te oordelen, maar die wetgeving lijkt dus niet meteen haar vruchten af te werpen. Een snelle zoektocht op het internet leert ons immers dat schimmige bedrijfjes zoals onlineboostup.com ook vandaag nog steeds open en bloot aanbieden om valse reviews te schrijven voor Trustpilot.

De strijd tegen Trustpilot woedt ook in alle hevigheid over het Kanaal. Het Britse bedrijf KwikChex richt zich op consumentenbescherming en onderzoekt onder andere valse reviews en internetfraude. Na talrijke succesvolle acties tegen Trustpilot publiceerde het op 7 juli 2023 een artikel 'Maatregelen tegen de frauduleuze inhoud van Trustpilot' (Actions to be taken over Trustpilot's fraudulent content) met daarin een overzicht van welke stappen het bedrijf onderneemt tegen Trustpilot. Chris Emmins, CEO van KwikChex: "Hoewel Trustpilot de mond vol heeft van allerlei geavanceerde methodes die het hanteert om nepreviews aan te pakken, is hun werkwijze in realiteit erg slordig. Daar zijn verschillende redenen voor. Ze kennen ten eerste de bedrijven op hun platform niet en checken niet of die betrouwbaar zijn. Ten tweede kennen ze de reviewers niet. De zogenaamde 'geverifieerde reviews' waar ze zo graag mee uitpakken, zijn misleidend. Deze worden namelijk gegenereerd door hun systeem waarbij reviews 'op uitnodiging' geschreven kunnen worden."

"Dat systeem kan makkelijk misbruikt worden door malafide bedrijven. Een verhaal zoals dat van Amarsingh is schering en inslag, maar dat is op zich nog relatief onschuldig. Veel gevaarlijker is dat ook frauduleuze bedrijven voor financiële investeringen erin slagen op Trustpilot zeer hoge scores te halen. Consumenten die zich daardoor laten misleiden, riskeren heel wat geld te verliezen. Eerder hebben wij een bedrijf ontmaskerd dat 22.000 uitstekende beoordelingen had op Trustpilot. Hoewel het een onbetrouwbaar cryptobedrijf was en deel uitmaakte van een groep techbedrijven die consumenten en investeerders misleidden, kreeg het de status van 'Best UK Bank' op Trustpilot. Nadat ons onderzoek openbaar werd gemaakt, moest Trustpilot bijna alle beoordelingen verwijderen."

Ook voor België zijn er zulke voorbeelden te vinden, weet Emmins: "De frauduleuze beleggingsbedrijven Crystalcoinstake, Dexglobal Yield en brokerspark.com vind je bij Trustpilot in de categorie 'Als beste beoordeeld in de categorie investeringsmaatschappij'. Nochtans zijn de eerste twee niet eens meer actief en het derde heeft zelfs geen veilige website."

Omgekeerd is het ook zo dat sommige van de meest betrouwbare merken ter wereld – zoals Apple, Harley-Davidson en Lexus – een zeer lage Trustpilot-score hebben. Consumenten kunnen dus absoluut geen juiste keuzes maken op basis van Trustpilot-scores." □

f 5 Best sites to Buy Trustpilot Reviews (5 Star)

by Staff , updated May 6, 2025

Topics: [Business](#)

Wat kost de klimaattransitie écht?

(We verklappen het u al: véél)

CHRISTOPHE DEGREEF

"De klimaattransitie kost veel geld, dat kan niemand betalen", hoor je de laatste tijd steeds vaker. Is de transitie naar een koolstofarme economie dan onmogelijk? Dat dan weer niet, zo stellen drie experts die zich intensief met de kwestie bezighouden. Maar een flinke duit zal het sowieso kosten. Hoeveel? Daar heeft iedereen zowat zijn eigen inschattingen en 'ja, maars' over.

“De komende vijf jaar betalen we alleen al in België voor extra netcapaciteit 31 miljard euro”

Johan Albrecht,
econoom

In het kort: We kunnen van de klimaattransitie alleen een succesverhaal maken als we een Europees industriebeleid voeren, stelt econoom Johan Albrecht (UGent & Itinera). “De komende jaren worden cruciale investeringsjaren. Tegen 2030 moet België 31 miljard euro zien te vinden, alleen al om het elektriciteitsnetwerk overeind te houden.”

“Je moet met het klimaatbeleid weten waar je naartoe wil”, zegt econoom Johan Albrecht.

“En wij weten vandaag eigenlijk nog altijd niet hoe we in Europa tegen 2050 klimaatneutraal moeten worden. Alle kostenschattingen die u en ik lezen hebben hun verdienste, maar zijn een forse simplificatie van de werkelijkheid. Neem nu iets dat de meeste mensen kennen: de energieprestatiecertificaten voor woningen (EPC's). Wel, zelfs een goede EPC A-score – die alle woningen tegen 2050 zouden moeten behalen – betekent nog niet dat je woning klimaatneutraal is. Want zelfs een goed geïsoleerd huis met een gasketel kan een EPC A-attest behalen. Terwijl gasketels nog altijd koolstofverbindingen uitstoten.”

“Begin dus maar eens aan de transitie. Er zijn meer dan vijfentwintig miljoen woningen in België, waarvan een groot deel bijlange nog geen EPC A of B haalt. Wat het kost om ze allemaal klimaatneutraal te maken? Niemand die het weet. Voor een kleine rijwoning in de stad valt het al bij al nog mee om energiezuiniger te worden. Maar toch zit je zelfs daar al snel aan 40.000 euro investeringskosten. Bij al die alleenstaande woningen die in de jaren '60 en '70 gebouwd zijn, daar kost energiezuinig renoveren makkelijk tot 200.000 euro. Vooropgesteld dat alles goed gaat en je niet op onaangename verrassingen stuit terwijl je aan het renoveren bent.”

Meer comfort

Voor Albrecht is het ook niet zo dat de burger zit te wachten op energiezuinigheid. “Mensen renoveren niet om een betere EPC te behalen. Mensen renoveren om hun comfort te verhogen, om hun woning beter te maken. Vaak verbetert de EPC vanzelf als ze bezig zijn, maar dat is een nevenproduct. Ik wil maar zeggen: weinig eigenaars zullen zomaar 40.000 euro willen investeren om alleen dat labeltje A te behalen. Mensen willen zeker hun energiekosten drukken, maar vooral hun woning moderner en comfortabeler

maken. Het lijkt me dan ook onwaarschijnlijk dat we in 2050 iedereen in zijn eigen tempo een EPC zullen kunnen laten behalen.”

Black-out als wake-upcall

Maar energiezuinig renoveren is maar één aspect van de klimaattransitie, zegt Albrecht. Hij kijkt vooral naar het bredere plaatje. “De black-out van eind april in Spanje heeft ons met de neus op de feiten gedrukt. De integratie van weersafhankelijke productie van hernieuwbare energie vraagt ingrijpende systeemaanpassingen. Volgens studies van meer dan 10 jaar geleden zou het aandeel hernieuwbare energie in een energiesysteem beperkt moeten blijven tot pakweg 50%. Bij problemen stoppen omvormers van hernieuwbare centrales onmiddellijk met elektriciteit leveren, terwijl turbines van gas-, steenkool- of nucleaire centrales nog een tijdje blijven draaien en dus elektriciteit blijven leveren. Als je elektriciteitsproductie volledig hernieuwbaar is zoals in Spanje en er doemen netwerkproblemen op, dan heb je dus onmiddellijk stroomonderbrekingen.”

“Ongeveer 50% van de elektriciteitsproductie komt dus maar beter uit gas-, steenkool-, waterkracht- of kernenergiecentrales om genoeg basisenergie te voorzien. We betreden vandaag de moeilijke fase van de energietransitie waarbij het totale systeem aangepast moet worden. In de eenvoudige fase van de energietransitie volstond het om windmolens te bouwen of zonnepanelen te leggen, terwijl het fossiele systeem bleef domineren. De echte uitdaging zit niet in het bijbouwen van hernieuwbare capaciteit maar in het volledig vervangen van de fossiele capaciteit. Ik vind het eigenlijk niet erg dat die black-out in Spanje heeft plaatsgevonden”, zo gaat Albrecht verder. “Want daardoor is er nu wel meer aandacht voor de problemen die gekoppeld zijn aan ‘inertie’. Hieruit trekken we hopelijk lessen. Vergis u niet: er zullen de decennia die komen nog andere uitdagingen opduiken. De energietransitie is en blijft een leerproces, waarbij we grote risico's

moeten vermijden. Het energiesysteem is en blijft de ruggengraat van een moderne maatschappij.”

Ebute logica

Concreet: heeft Albrecht dan geen cijfer die de omvang van de klimaattransitie aantoont voor België? Jawel, maar slechts fragmentarisch. “Berekeningen voor België tonen aan dat we tegen 2030 – binnen vijf jaar – alvast 31 miljard euro zullen moeten investeren in extra netwerkcapaciteit. Die capaciteit is bijvoorbeeld nodig om alle bijkomende energie uit zonnepanelen en windmolens te vervoeren. Je zal die kosten ook niet zomaar kunnen doorrekenen aan de consument, want dan gaat iedereen héél veel betalen. Die investeringen moeten dus anders gefinancierd worden. Maar vandaag weet eigenlijk niemand hoe. En ons begrotingstekort is zo groot dat de factuur niet zomaar door de overheid betaald kan worden.”

Maar is dat dan eigenlijk allemaal realistisch, zo vraagt u zich misschien stilaan af? Albrecht denkt van wel. Maar volgens hem zit de logica van de energietransitie wel verkeerd. “De fout die de Europese Unie heeft gemaakt is niet dat ze een elektrificering wil. Het is technisch perfect mogelijk om fossiele brandstoffen te vervangen door elektriciteit als voornaamste energiebron. De fout is dat Europa niet eerst in een sterk industrieel beleid heeft geïnvesteerd om de noodzakelijke basis voor zo'n transitie te leggen.”

“Kijk, het is eenvoudig: het is de industrie die alle hernieuwbare technologieën voorziet, maar Europa heeft zijn industrie opgeofferd. De technologieën voor de klimaattransitie worden vandaag in Azië geproduceerd. We zouden marktleider kunnen geweest zijn in elektrische voertuigen als we vijftien jaar geleden hadden ingezet op zulke wagens. Maar Europese autobouwers geloofden er niet in omdat het zozegd te veel kostte. En wat hebben overheden vervolgens gedaan? Subsidies aan de consument ge-

geven om auto's en zonnepanelen van buiten Europa aan te kopen. Het zou véél verstandiger geweest zijn om die subsidies aan de Europese industrie te hebben gegeven, want op die manier kon de productie van goedkope zonnepanelen en elektrische wagens zich hier duurzaam verankeren. Nu hebben we de burger veel geld gegeven om producten van elders aan te kopen én gaan we ook nog eens heel veel geld uitgeven om een eigen Europese hernieuwbare industrie te financieren. We betalen dus dubbel.”

Wensdroom van vrije markt

Albrecht wijst op nog een andere weeffout in de Europese klimaattransitie: het te grote geloof in de vrije markt. “Europa doet zichzelf de das om door staatssteun voor de industrie te verbieden. Er valt veel te zeggen voor staatssteun van strategische productie, maar uit ideologische verblindings is dat niet gebeurd, want dat is zozegd oneerlijke concurrentie. We hadden beter moeten weten. Na de Tweede Wereldoorlog konden we onze welvaart in Europa ook alleen maar doen groeien door onze schouders te zetten onder een gemeenschappelijk industriebeleid dat door de overheid werd ondersteund.”

“Ik ben een voorstander van de klimaattransitie, maar het probleem dat ik heb met de huidige manier van werken is dat ze niet is gekoppeld aan een sterk industrieel beleid. Ambitieuze doelstellingen lokken op zich geen technologische innovatie uit. Het duurt nu eenmaal enkele decennia om een nieuwe industrie op te bouwen. Maar eens die er is, kan het snel gaan. Kijk naar China. Ecologen hebben dikwijls te weinig geduld. Alle landen die vandaag succesvol zijn in de klimaattransitie zijn industriële grootmachten: Zuid-Korea, China en de VS. Ja, ze gebruiken nog altijd veel fossiele brandstoffen, maar ze hebben een visie over waar ze naartoe willen én ze ondersteunen hun industrie om die transitie te realiseren.”

“Ga nou niet voor de 100. De wereld kan twintig procent fossiele brandstoffen heus wel aan”

Arnout Jaspers,
wetenschapsjournalist

In het kort: Met het idee van de klimaattransitie is niets mis, zegt de Nederlandse wetenschapsjournalist Arnout Jaspers. “Maar de perfectie is de vijand van het goede: misschien moeten we niet met alle geweld naar koolstofneutraliteit streven als we in 2050 écht minder willen uitstoten.”

Arnout Jaspers is een buitenbeentje in de Nederlandse journalistiek. Als fysicus schreef hij decennialang voor de wetenschapskaternen van *NRC Handelsblad* en *De Volkskrant*. tegenwoordig vaart hij als publicist zijn eigen onafhankelijke koers: Jaspers schreef al boeken over hoe het stikstofprobleem in de landbouw in Vlaanderen en Nederland overdreven wordt (*De Stikstoffuik*) en waarom het met de klimaattransitie best de goede kant opgaat (*De Klimaatoptimist*). “Stel dat we in 2050 in de klimaattransitie slagen. Dan nog zal het onmogelijk zijn om te berekenen hoeveel de energietransitie daadwerkelijk gekost heeft. We zullen namelijk niet weten hoeveel voortdoen met fossiele brandstoffen ons gekost zou hebben”, zo begint Jaspers. “Rekensommetjes maken heeft hier weinig nut omdat we het niet kunnen weten.”

Idealisme

“De klimaattransitie is een vorm van wetenschapsidealisme”, zegt Jaspers. “Het is niet omdat er zoveel onzekerheden rond die transitie hangen dat we bij de pakken moeten blijven zitten. We kunnen gaandeweg ook dingen terugschroeven als zou blijken dat ze niet werken, en gaandeweg zullen we ook steeds beter en beter weten hoe we de elektrificering moeten doorzetten. Ik ben een optimist. Ik ontken niet dat de aarde opwarmt, maar ik geloof dat we dat als mensheid prima kunnen opvangen. Het probleem vandaag is dat we geen transitiebeleid voeren op basis van wetenschappelijke rationaliteit. Een verregaande elektrificering is momenteel alleen mogelijk als je nieuwe kerncentrales bouwt, punt. En we hebben twintig jaar verloren door nauwelijks nieuwe kerncentrales te bouwen in Europa. Hadden we dat wel gedaan, dan hadden we Nederland en Vlaanderen niet vol hoeven te zetten met windmolens. In die zin is het beleid in West-Europa de voorbije twee decennia waanzin geweest.”

Weg van de perfectie

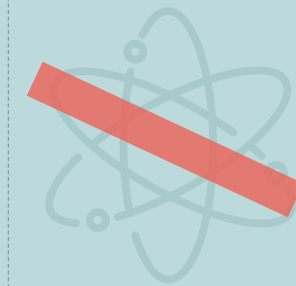
Voor Jaspers werkt het beleid dus te weinig op basis van wetenschappelijke ratio. Maar dat wil niet zeggen dat hij in perfectie gelooft. “Sterker nog: dat vind ik nou net hinderlijk voor de klimaattransitie. Ook de toepassing van wetenschappelijke inzichten is niet ‘perfect’. Je moet kijken naar wat realistisch is, niet naar wat op papier kan.”

“Een voorbeeld: het is volgens mij onmogelijk om zwaar wegvervoer te elektrificeren, want de manier waarop we vandaag vrachtwagens inzetten in onze huidige economie is intens en voor zulke energie-intensiteit bestaan simpelweg nog geen batterijen die elektriciteit lang genoeg kunnen opslaan. Vliegverkeer net hetzelfde: een vliegtuig vliegt nog altijd op fossiele brandstoffen die wel steeds schoner worden. Ik denk dat het geen kwaad kan om dat zo te houden. De *quick wins* zitten bij het individuele personenvervoer en in de renovatie van onze huizen. Daar kan je nog het verschil maken.”

Jaspers zegt daar meteen ook bij dat de droom van ‘nul uitstoot in 2050’ eigenlijk onmogelijk te behalen is. “Het is voor mij niet nodig om naar nul uitstoot te gaan. We gaan deze eeuw waarschijnlijk leren dat dat sowieso niet meteen lukt. Je kan tachtig procent reduceren, dat zou al mooi zijn, maar honderd procent, dat zal niet gaan omdat fossiele brandstoffen voor sommige sectoren gewoonweg de meest efficiënte en goedkope oplossing zijn. De wereld overleeft ‘slechts’ tachtig procent koolstofreductie heus wel. De Chinezen zijn daar trouwens realistischer in: zij zetten hun reductiehorizon in 2070. Ik durf te voorspellen dat wij in Europa binnen de vijf jaar ook zullen inzien dat 2050 wel heel scherp is als deadline.”

Duurdere energie

Mensen meekrijgen is volgens Jaspers nog het belangrijkste. “Want als de lasten van de klimaattransitie hoofdzakelijk op hun schouders rusten, zijn we eraan voor de moeite. Je mag best eerlijk zijn tegen de consument: energie zal de komende decennia duurder worden net omdat er zoveel vraag naar zal zijn. Je moet mensen dan ook niet verbieden bepaalde dingen te doen zolang ze bereid zijn

om ervoor te betalen. Je kan fossiele brandstoffen duurder maken voor de consument, maar je mag het volgens mij niet verbieden om pakweg met gas te verwarmen of op diesel te rijden. Verandering op basis van vrijwilligheid is beter dan op basis van dwang.”

Voor Jaspers ligt de hoofdverantwoordelijkheid dan ook bij de grootindustrie. “Wat als bedrijven Europa willen verlaten omdat het in India en China goedkoper produceren is en er niet zoveel milieu-regels zijn? De overheid mag de grote energie- en grondstoffenbedrijven echt wel voor hun verantwoordelijkheid plaatsen. Strategische sectoren zoals energiewinning en -verwerking mogen van mij trouwens genationaliseerd worden, want ze zorgen voor het landsbelang.”

“Maar je moet bedrijven natuurlijk de oprechte mogelijkheid bieden om te verduurzamen, en daar wringt voor mij nog altijd het schoentje. Neem nu het Europese ETS-emissiehandelssysteem: de Europese Unie neemt jaar na jaar ‘gratis’ koolstofrechten af van bedrijven waardoor die bedrijven jaar na jaar meer moeten betalen om nog te mogen uitstoten. Allemaal mooi, maar na verloop van tijd zegt zo'n bedrijf misschien: wat jullie nu vragen is onmogelijk zonder dat we onze productie in gevaar brengen. En dan jagen we hen echt naar China en India. Ook daarom vind ik dat we onze reductiedeadline net als China op 2070 moeten zetten. Ten slotte: Ik denk dat we genoeg moeten leren nemen met een warmere aarde zonder dat we daar bang van worden. Sommige streken op aarde zullen hoogstwaarschijnlijk meer dan twee graden warmer worden, andere niet. We kunnen dat aan. Daarom ook dat ik er nogal gerust in ben dat die twintig procent koolstofuitstoot die we niet weg krijgen niet het probleem is.”

“De transitie kost 4.000 euro per gezin per jaar. Maar nu al kan een derde van de Belgen geen warmtepomp betalen”

Bea Cantillon,
sociologe

In het kort: Ingrijpende sociale veranderingen kunnen niet van bovenaf worden opgelegd, zo stelt sociologe Bea Cantillon (UAntwerpen). Ook voor de klimaattransitie is dat zo. Cantillon legt daarom de nadruk op voldoende overleg in de samenleving. Dat zal ook nodig zijn, want volgens haar berekeningen kost de transitie makkelijk 4.000 euro per jaar per gezin.

Cantillon stelde in 2023 een beleidsmemorandum op over de klimaattransitie. Haar vrees is dat de kostprijs van de transitie vooral zal doorwegen voor de allerarmsten. Grofweg een derde van de Belgische bevolking leeft immers onder de armoedegrens of heeft een inkomen dat in de buurt van die grens ligt. Zij kunnen geen warmtepompen of elektrische auto's betalen, stelde Cantillon eerder al. Terwijl de transitie maar liefst vier procent van het Belgische bbp per jaar zal kosten, ongeveer 4.000 euro per gezin per jaar. Wat te doen? Cantillon roept op tot meer solidariteit. Zij gelooft dat de Europese naoorlogse traditie zulke solidariteit ook voor het klimaat zal toepassen. “Een activiste als Anuna De Wever denkt dat de transitie niet mogelijk is binnen het huidige systeem. Ze pleit voor radicale oplossingen. Maar de geschiedenis leert dat ingrijpende maatschappelijke veranderingen niet succesvol van bovenaf kunnen worden opgelegd. Modellen die gebaseerd waren op een starre blauwdruk van een utopie mislukten keer op keer”, zo schreef Cantillon begin dit jaar in het linkse magazine *Samenleving & Politiek* (Sampol).

Utopia

Voor Cantillon moet de sociale zekerheid met andere woorden niet perfect zijn om de klimaattransitie te begeleiden. “De verzorgingsstaat was nooit een utopie, zoals de Britse schrijver Thomas More ook meesterlijk bespot heeft in zijn bekende werk *Utopia*. Er was geen vastomlijnd plan, het was een dynamisch project, een voortdurend groeiend en veranderend geheel, van onderuit opgebouwd. De verzorgingsstaat kwam stukje bij beetje tot stand door sociaal overleg, politieke arbitrage en met de medewerking van vele organisaties. *Muddling through*: met de voeten in de modder, al werkend en al lerend, ploeterend samen zoekend naar de best mogelijke oplossingen.” “We beschikken over sterke instituties: onze sociale verzorgingsstaat en sociale zekerheid hebben tijdens de coronacrisis bewezen krachtige én veerkrachtige buffers te zijn. Europa heeft indrukwekkend leiderschap getoond met de Green Deal, de Europese pijler van Sociale Rechten en het Sociaal Klimaatfonds, die samen de basis vormen voor een rechtvaardige transitie”, zo voegt Cantillon eraan toe.

Het is dus niet omdat we momenteel niet weten hoe de transitie te bekostigen, dat we de transitie moeten stopzetten, zegt de sociologe. Toch blijft Cantillon de hardere realiteit in het oog houden. De kostprijs van de transitie stopt immers niet bij vier procent van het bbp per jaar. Er zijn immers ook de vergrijzing, de kwakkelende Belgische begrotingscijfers en de bestaande armoedekloof die moeten aangepakt worden. Dat kost grosso modo ook telkens vier procent van het bbp, zo becijferde Cantillon verder.

Waarom? Er is geen waarom

RIK TORFS

• Rik Torfs
Belgisch hoogleraar emeritus aan de KU Leuven, kerkjurist, oud-rector van de KUL.

Voor alles wat in de wereld gebeurt, zoeken mensen een verklaring. Ze willen weten 'waarom' iets geschiedt. Valt het u ook op dat de titels boven hedendaagse krantenartikelen vaak met dat woord beginnen? Waarom Donald Trump een handelsoorlog uitlokt. Waarom een man van middelbare leeftijd zich aan voyeurisme schuldig maakt. Waarom een meerwaardebelasting rechtvaardig is.

Wat daarbij opvalt is dat er altijd een duidelijke reden blijkt te zijn. Eens de waaromvraag beantwoord, is het probleem opgelost. Op naar het volgende dossier. Waarom jongeren mentale problemen hebben.

Soms denk ik: precies daarom. Dáárom krijgen ze het mentaal lastig. Door al die waaromvragen. Door de uitleggerigheid. De verkrampde poging om op elke vraag een sluitend, zo mogelijk 'wetenschappelijk' antwoord te geven. Vaak is dat er niet.

Het schijnbaar 'objectieve' antwoord houdt niet zelden een onverholten waardeoordeel in. Meestal maken we geen keuzes op basis van wat waar is, maar van wat we waardevol vinden. Een muziekfestival bijwonen is objectief niet beter of slechter dan een lange natuurwandeling maken. Zoals er goede argumenten voor en goede argumenten tegen een meerwaardebelasting bestaan.

Als het om echt belangrijke onderwerpen gaat, wordt het nog moeilijker. Hoe dieper de vragen graven, hoe futiel het woordje 'waarom' klinkt.

Vorige week hadden we, in het Sint-Gummaruscollege in Lier, de allereerste klasbijeenkomst van onze Retorica 1974. Na 51 jaar. De kennis van het Grieks verroest en het actieve leven grotendeels geleid of geleden, blikten we terug op onsterfelijke quotes van dode leraren. Ook onze eigen eindigheid bleef niet onopgemerkt. We zaten destijds met veertien jongens in de klas. Vier zijn er inmiddels gestorven. De tien anderen niet. Waarom? Die vraag is absurd. Hoogstens kun je haar aanwenden om jezelf moed in te spreken. Als leeftijdsgenoten sterven, bestaat de neiging hun dood toe te schrijven aan een ongezonde levensstijl, roken bijvoorbeeld, waardoor je jezelf wijs kan maken dat je nog lang te leven hebt. Wezenlijk lost dat schijnmanoeuvre de vraag niet op waarom wij bij de tien levenden en niet bij de vier doden horen. Je kunt enkel dankbaar zijn dat je nog leeft en tegelijk spijt voelen voor de jongens die er niet meer bij zijn. Het is niet rechtvaardig, denk je in een flits, maar tegelijk besef je dat rechtvaardigheid hier niets mee te maken heeft. Het mysterie 'waarom' het leven loopt zoals het loopt, vloekt met de vandaag zo zelfverzekerd gestelde waaromvraag.

We overschatten ze. Pas op, we mogen en moeten ze stellen om wetenschappelijk vooruit te komen. Maar het leven is meer dan een optelsom van opgeloste waaromvragen. Er is ook, en misschien vooral, het onverklaarbare, het ongrijpbare, het mysterieuze en het mystieke. Het weerspiegelt zich prachtig in de manier waarop een nieuwe paus wordt verkozen. In de Sixtijnse kapel met het Laatste Oordeel van Michelangelo als horizon. Met

stembriefjes die worden verbrand. Met rook die uit een schoorsteen komt, zwart of wit. Je zou natuurlijk ook kunnen stemmen door op een knopje te drukken, zoals in het parlement. Maar dat zou de magie wegnemen en ten onrechte de indruk wekken dat het bij de pausverkiezing om een rationele keuze gaat.

Wijdverbreid is de stelling – ik hoorde ze al op school 51 jaar geleden – dat godsdienst het onverklaarbare hielp verklaren. Maar dankzij de wetenschap is dat niet langer nodig, klinkt het dan meteen geruststellend. Terwijl er terreinen van het leven zijn die ons verplichten zonder wetenschappelijk antwoord, zelfs zonder antwoord verder te leven. Misschien is dat zelfs de essentie van ons bestaan. Leven zonder antwoord. Leren leven zonder antwoord.

Dat staat heel mooi – en uiteraard niet met zoveel woorden – beschreven in het gedicht *De kamer van de zelfmoordenaar* dat Wisława Szymborska (1923-2012) in 1976 publiceerde. Weinig gedichten belichten zo prachtig de afwezigheid van het waarom als 'De kamer van de zelfmoordenaar'. Een verpletterende titel. Al bij de aanvang van het gedicht worden simpele verklaringen voor wat er is gebeurd één na één van tafel geveegd. Dat gaat zo.

*U denkt zeker dat de kamer leeg was?
Maar er stonden drie stoelen met stevige leuning.
Er was een lamp die het donker goed verdroef.
Een bureau, daarop zijn portefeuilles, kranten.
Een onbekommerde Boeddha, een bekommerde Jezus.
Zeven geluksolifantjes, een notitieboekje in de la.
U denkt dat onze adressen daar niet in stonden?*

*Er waren, denkt u, geen boeken, schilderijen, platen?
Maar er was een troosttrompet in zwarte handen.
Saskia met haar hartenbloempje.
Vreugde de vonk van de goden.
Op de plank Odysseus in een verkwikkende slaap
na de ontberingen van boek vijf.
De moralisten, hun namen in gulden letteren geschreven
op fraai gelooide ruggen.
De politici ernaast, zij stonden fier rechtop.*

De eerste twee strofen zijn een absoluut anti-waarom. De lezer hoopt misschien in de inrichting van de kamer, in haar leegte, in haar wanhoop, sporen te vinden die naar een nakende zelfmoord leiden. Maar die zijn er niet. Niets verwijst naar de fatale daad. Integendeel, er zijn juist allerlei objecten die aan het leven betekenis kunnen geven. Van de solide stoelen waarop het comfortabel zitten is tot boeken die schuiloorde zijn en voorwerpen herinnerend aan menselijke nabijheid zoals Saskia en haar hartenbloempje. Szymborska beschrijft het allemaal zakelijk maar juist daardoor gevoelig en dus zonder enige sentimentaliteit.

Na twee strofen is de tussenstand helder. Niets in het vertrek is een voorbode van de noodlottige handeling die de bewoner zal stellen. Niets. Dan komt de voorlaatste strofe, die almaar prangender doordringt tot in alle hoeken van de kamer.

*En niet zonder uitweg - er was in elk geval een deur,
noch zonder uitzicht - er was in elk geval een raam,
leek deze kamer.
De bril om in de verte te kijken lag klaar in de vensterbank.
Eén vlieg zoemde, leefde dus nog.*

De kamer ziet eruit alsof wie haar zopas verliet er zomaar weer kan binnenstappen. Mocht hij even zijn gestopt met ademen, hij kan rustig de draad weer oppikken. Het uitzicht, de bril om scherper te kijken, de vlieg als bron van lichte ergernis. Alles is aanwezig om het leven te omhelzen. Is er dan echt niets dat op wanhoop wijst? Dat een antwoord geeft, al is het enkel een poging tot, een aarzelend begin, op de vraag waarom de mens die hier woonde 'de zelfmoordenaar' is geworden? Dan volgt de laatste strofe.

*U denkt dat een brief dan tenminste iets ophelderde.
En als ik u nu zeg dat er geen brief was -
en dat er voor ons, de vele vrienden die hij had,
plaats was in de lege envelop die tegen het drinkglas was gezet.*

Zelden werd de waaromvraag zo prachtig onbeantwoord gelaten als in dit gedicht. Het zegt niet dat er voor een zelfmoord nooit een waarom bestaat, maar wel dat het hier met de beste wil van de wereld niet te vinden is. En dat de logische verklaring waarnaar de hedendaagse mens zo krampachtig zoekt, verlicht als hij is en lichtjes hooggeschoold, in dit geval enkel een leugen zou zijn, een schuldige verbloeming van wat besloten heeft onverklaarbaar te blijven. Poëzie helpt ons niet de wereld beter te begrijpen. Ze helpt ons enkel om met de onbegrijpelijkheid ervan verstandiger om te gaan. Verstandiger, het woord staat er heel bewust. Daarom kan sentimentele poëzie zo gênant lelijk zijn en is geëngageerde dichtkunst – voor een betere wereld, voor de redding van de planeet, voor ultieme rechtvaardigheid – uiteindelijk geen poëzie maar sociale strijd voor wie niet graag in de regen gaat betogen en te lui is om een volledig traktaat neer te pennen.

Maar ik wijk af. Het gedicht van Szymborska is zo krachtig omdat het op een briljante manier geen antwoord biedt op de waaromvraag. Waarom pleegde de mens die de kamer bewoonde zelfmoord? Geen antwoord. Je kunt dat betreuren wanneer je behoefte hebt aan een rationele, misschien wel wetenschappelijke onderbouwing die het tragische feit van de zelfdoding begrijpelijk of verklaarbaar maakt. Een plaats geeft in je eigen leven.

Moet dat dan? Evengoed kun je opgelucht zijn bij het aanschouwen van de vrije ruimte die een mensenleven biedt voor onverklaarbaarheid, wat overigens niet verhindert om over diezelfde onverklaarbaarheid na te denken, wat Szymborska indringend doet, minutieus, stap voor stap, zoals een wetenschapper het zou aanpakken, maar krachtiger, dieper, poëtischer.

Barbara Pas, Vlaams Belang-boegbeeld in de Kamer:

“N-VA en MR voeren géén rechts beleid”

FILIP MICHIELS

Foto's ©Céline De Caluwe

Als nationalistische én radicaal-rechtse partij oppositie voeren tegen een regering met twee rechtse partijen én een Vlaams-nationalistische premier: ga er maar even aan staan. Barbara Pas, die al flink wat jaren de Kamerfractie van Vlaams Belang leidt, ziet het probleem niet. “Het is voor mij nu heel duidelijk dat de Forza Flandria er niet zal komen zolang N-VA de grootste partij blijft. Pas wanneer wij zo groot worden dat we incontournable zijn, zal er in dit land écht iets veranderen.”

De regering-De Wever is nog niet echt lang uit de startblokken geschoten, maar heeft zich intussen wel al op de kaart gezet als een daadkrachtige veranderingsregering. Waarvoor geeft u Arizona als oppositieleidster in de Kamer nu al goede en slechte punten?

Barbara Pas (*enigszins verrast*): “Goede punten? Ongetwijfeld voor hun communicatie. De Wever slaagt er moeiteloos in de feiten beter te verkopen dan ze in werkelijkheid zijn. Persoonlijk ben ik nochtans helemaal niet onder de indruk van wat er nu allemaal op tafel ligt. Natuurlijk is enkel al de vorming van een regering al een hele prestatie in een Belgische context, maar tot nog toe zag ik vooral aankondigingspolitiek.”

De beperking van de werkloosheidsuitkering in de tijd, een verhoging van de pensioenleeftijd, een grote eengemaakte politiezone in Brussel: dat zijn stuk voor stuk toch behoorlijk concrete én verre-gaande maatregelen?

“De N-VA is naar de verkiezingen getrokken met de belofte ‘confederalisme of niets’. Het is niets geworden, terwijl de analyse van de partij toch altijd was dat je in dit land onmogelijk orde op zaken kunt stellen als je niet eerst bepaalde bevoegd-

heden naar de deelstaten overhevelt. Financiële responsabilisering van de deelstaten en fiscale autonomie bijvoorbeeld zijn daar onlosmakelijk mee verbonden. En er zijn tal van grondwetspecialisten – lang niet allemaal Vlaamsgezind – die eenzelfde analyse maken. In 2014 beloofde N-VA haar kiezers ook al een grote staats hervorming, waarna ze in een regering stapte om sociaal-economisch orde op zaken te stellen. Geen van beide doelstellingen werd gerealiseerd. Ik kan het niet voldoende herhalen: grote socio-economische hervormingen zijn binnen het huidige Belgische kader onmogelijk en onbetaalbaar. Je hebt sowieso eerst een aantal grondige institutionele hervormingen nodig, maar iemand zoals Bouchez (MR) zegt nu al klaar en duidelijk dat die er met deze premier niet zullen komen. Het was aan N-VA om vooraf, als grootste partij, harder op tafel te kloppen.”

Jullie moeten nu oppositie voeren tegen een regering waarin – op Vlaams Belang na – met N-VA en MR ook de twee meest rechtse partijen van het land zitten. Dat is knap lastig?

“Toch niet, want die partijen voeren géén rechts beleid.”

De vakbonden of de vele Vlamingen die de voorbije maanden staakten en meestapten in betogingen tegen de regeringsplannen zullen het met die stelling wellicht niet eens zijn?

“Voor een goed begrip: ook wij willen de werkloosheidsuitkeringen in de tijd beperken. Ik ben het hoegenaamd niet eens met vakbonden die vooral hun eigen privileges willen beschermen en die op de koop toe ook nog eens een heksenjacht voeren op militanten die kandideren voor onze partij. Maar ik deel wél de bekommernis van de vele Vlamingen die het niet normaal vinden dat zij nog maar eens extra inspanningen moeten doen, terwijl ze al de hoogste belastingen van Europa betalen en terwijl we in Vlaanderen een werkzaamheidsgraad van bijna tachtig procent halen. Daar draait het in essentie om: binnen Vlaanderen zouden we al die besparingsmaatregelen niet nodig hebben. Net daarom had N-VA de fiscale autonomie en de splitsing van de sociale zekerheid op tafel moeten leggen tijdens de regeringsonderhandelingen. Nu blijft het morrelen in de marge.”

Toch leeft het gevoel dat dat de oppositie er voorlopig amper in slaagt een deuk in een pakje boter te trappen. Dat de oppositie zelf ook ideologisch bijzonder verdeeld is, helpt allicht ook niet echt?

“We moeten heus niet mee gaan betogen met PVDA of met de vakbonden om bepaalde regeringsmaatregelen te kunen bekritisieren. Wat die linkse partijen doen, dat is hun zaak.”

Uit de bevraging van De Stemming (mei 2025) komt naar voor dat premier De Wever momenteel qua populariteit historisch hoog scoort: 22 procent van de Vlamingen vindt dat hij hen het best vertegenwoordigt. Tom Van Grieken eindigt als tweede op enkele straatlengtes afstand. Ook in de verkiezingsdebatten vorig jaar moest jullie voorzitter het al afleggen tegen De Wever: zit Vlaams Belang dan met een probleem Van Grieken?

“De Wever is een bijzonder goede debater, maar het is jammer dat zoveel kiezers in de aanloop naar die verkiezingen in zijn leugens zijn meegegaan. Maar stellen dat Tom Van Grieken - die in De Stemming als tweede populairste politicus van Vlaanderen uit de bus kwam - een probleem is voor onze partij, dat vind ik toch echt van de pot gerukt. Het is ook niet abnormaal dat een premier die net uit de startblokken geschoten is en vooral allerlei beleidsintenties communiceert, voorlopig goed scoort in zo'n peiling.”

Is dat net niet het punt: De Wever communiceert beter dan Van Grieken en slaagt er zo ook in om het verschil te maken?

“Tom Van Grieken heeft vier verkiezingen op een rij gewonnen als voorzitter, wie doet hem dat na? De Wever alvast niet. Uiteraard waren we vorig jaar liefst ook nog de grootste partij van Vlaanderen geworden - dan hadden we ook het initiatiefrecht gehad - maar goed.”

Uzelf was jarenlang dé migratiespecialiste van uw partij. Ondanks het feit dat de instroom van asielzoekers in ons land de voorbije maanden onverminderd hoog bleef, lijkt migratie hier enigszins te zijn

“ We kunnen het almaar groeiende aantal probleemwijken in onze steden, waar massamigratie tot segregatie in plaats van integratie leidt, toch niet gewoon negeren? ”

— **Barbara Pas**

weggedrukt als thema. Speelt De Wever het slim door de druk nu vooral bij Europa en bij het Europese migratiepact te leggen?

“Ik zal niet ontkennen dat heel wat hefbomen voor een doeltreffender migratiebeleid vooral Europees zijn. Maar tegelijk kan je ook binnen de huidige Europese regelgeving strenger zijn dan ons land vandaag is. Waarom verscherpen we bijvoorbeeld niet de criteria voor gezinshereniging voor erkende asielzoekers? Dat kan perfect, alle buurlanden doen dat ook al. Mag ik het daarnaast ook merkwaardig vinden dat Bart De Wever voor de verkiezingen aangaf dat het Europees migratiepact nooit zou kunnen werken, maar het nu plots wel als basis neemt voor zijn migratiebeleid? En wat houdt deze regering tegen om de aanbevelingen van de commissie-Bossuyt (*gewezen commissaris-generaal voor de vluchtelingen en staatlozen, red.*), die onder meer woonstbetredingen mogelijk wilde maken met het oog op een doeltreffend terugkeerbeleid, op te volgen? En waarom schrijft de regering in de begroting voor volgend jaar nog eens 40 miljoen extra in voor de opvang van asielzoekers? Het strengste migratiebeleid ooit dreigt zo eerder het duurste migratiebeleid ooit te worden. Terwijl landen als Zweden en Denemarken toch bewijzen dat veel strengere maatregelen de instroom effectief stevig kan doen dalen.”

“ Institutionele hervormingen zijn de basis van alles. Mochten we van migratie een Vlaamse bevoegdheid maken, dan kunnen we wél stevig doorpakken, omdat we dan veel minder water in de wijn zouden moeten doen ”

— **Barbara Pas**

N-VA zit in de federale regering natuurlijk opgezadeld met onder meer Vooruit en Les Engagés, partijen die nadrukkelijk op de rem staan wanneer het over écht strenge migratiemaatregelen gaat?

“Goed dat u het zegt: het bewijst mijn punt dat institutionele hervormingen de basis zijn van alles. Mochten we van migratie een Vlaamse bevoegdheid maken, dan kunnen we wél stevig doorpakken, omdat we dan veel minder water in de wijn zouden moeten doen. Natuurlijk zouden we ook dan rekening moeten houden met Europese regelgeving, maar je voelt dat de geesten rijpen

in Europa. Zelfs Duitsland heeft nu grenscontroles ingevoerd en maakt de procedure om asiel te weigeren eenvoudiger.”

De kamerbrede vraag om een strengere migratiebeleid leidt er in heel Europa – denk maar aan Oostenrijk en nu ook het VK – ook toe dat centrum- of zelfs linkse partijen almaar meer traditioneel rechtse migratiestandpunten overnemen. Enerzijds moet jullie dat tevreden stemmen, anderzijds dreigt jullie fonds de commerce op die manier weg te smelten?

“Wij willen vooral dat het beleid rekening houdt met wat de kiezer wil, en dus juichen we die trend ook toe. Essentieel voor ons is dat vluchtelingen eindelijk in eigen regio zouden worden opgevangen. Daarnaast moet het mensen die de EU illegaal binnenkomen ook verboden worden om hier nog asiel aan te vragen. Waarom klopt ook de Belgische regering op dat vlak niet meer op tafel in Europa, in plaats van aan het handje van Von der Leyen te blijven lopen?”

Is het eenvoudigweg niet te laat voor een impactvol migratiebeleid in West-Europa?

“De bijzonder gewelddadige uitbarstingen in tal van Franse steden na de overwinning van PSG in de Champions' League-finale legden nog maar eens de vinger op een ander pijnpunt: de bevolkingssamenstelling is in almaar meer Europese steden zo geëvolueerd dat migranten er stilaan de meerderheid van de bevolking uitmaken.

Het wordt steeds lastiger, dat klopt, maar het is niet onmogelijk. En dat we er maar niet in slagen om criminele migranten uit te wijzen, helpt uiteraard ook niet echt. Ons justitiebeleid is sowieso al jarenlang veel te laks. Mensen die zich zwaar

misdragen oppakken en hen vervolgens enkele uren later opnieuw laten gaan, dat maakt natuurlijk niet veel indruk. Echt strenge straffen zouden daartegen wel een afschrikwekkend signaal zijn voor mensen die éle gelegenheid aangrijpen om rel te schoppen. We kunnen het almaar groeiende aantal probleemwijken in onze steden, waar massamigratie tot segregatie in plaats van integratie leidt, toch niet gewoon negeren? Wanneer wij dan een strenger wettelijk kader voorstellen, dan wordt dat weggestemd. Terwijl uitgerekend een CD&V-burgemeester zoals Pieter De Crem in Aalter intussen wel zijn toevlucht neemt tot onwettige maatregelen. Hoe hypocriet kan je zijn?”

Wil Vlaams Belang de komende jaren nog groeien, dan zal het in eerste instantie flink wat kiezers bij N-VA moeten weglukken, terwijl die partij jullie meest voor de hand liggende coalitiepartner is. Dat dreigt een bijzonder lastige spreidstand te worden?

“Zowel op Vlaams als op federaal niveau zijn we de belangrijkste oppositiepartij. Het is dus onze rol om het beleid aan te vallen. N-VA is intussen een traditionele systeempartij geworden zoals de anderen, dat hebben ze ook bewezen door het cordon tegen ons zeer rigoureuus toe te passen. Enkel en alleen om de Franstaligen ter wille te zijn en toch maar een federale regering te kunnen vormen. Het is voor mij nu heel duidelijk dat die Forza Flandria er niet zal komen zolang N-VA de grootste partij blijft. Het is aan ons om de kiezer te overtuigen dat echte verandering enkel met Vlaams Belang mogelijk is. Bij de achterban van N-VA hebben heel veel mensen er totaal geen probleem mee om met ons in zee te gaan. Pas wanneer wij zo groot worden dat we incontournable zijn, zal er in dit land écht iets veranderen.”

Hasseltse gamestudio leert Oekraïense leger met drones vliegen

KASPER GOOSSENS

Vroeger was LuGus Studios 'gewoon' een gamestudio. Het bedrijfje uit Hasselt ontwikkelde technologie en werkte aan enkele eigen games. Eén daarvan is Liftoff, een simulator waarin de gebruiker een drone leert te besturen. Nietsvermoedend ontwikkelde het team van oprichters Kevin Haelterman en Tom Lissens zo een tool die nu ook hét 'speelgoed' is voor de Oekraïense dronepiloot.

Ik stijg virtueel op. Een beetje ruw en stuntelig, maar het lukt. Niet voor lang: de tak van de boom boven mij was net iets dichters dan verwacht. Maar geen probleem, we proberen het gewoon nog eens. Deze keer gaat het vlotter, ik geraak zelfs vooruit! Ik schommel wat heen en weer, kantel naar voor en achter, maar stort niet neer. Na een korte vlucht over een open vlakke, met aan de rechterkant en voor mij een dik loofbos, zie ik in de verte mijn doelwit: een Russische BMP, een voertuig gebruikt om militairen te transporteren. Honderden, zelfs duizenden rijden er vandaag rond in Oekraïne. "Maar deze zal na vandaag niet meer rijden", denk ik bij mezelf. Ik duw mijn neus omlaag, maak snelheid en vlieg recht op de BMP af. Maar helaas: net ernaast. Niet veel later eindigt mijn vlucht: kop in de grond, en nadien als vuurbal tegen een boom van het loofbos.

Dan is het de beurt aan Tom. Die kan het beter: het opstijgen gaat vlot, geen takken in de weg deze keer. Tom omhelst bijna de boomtoppen van het bosje, zo dichtbij vliegt hij. Eenmaal aangekomen bij de BMP kantelt hij naar beneden en draait hij met een vlot manoeuvre achterop het voertuig waar de motor zit. Bam, raak. Zo moet dat dus, een FPV-drone besturen in een simulator.

De Oekraïners hebben geen uitleg meer nodig. Zij kennen Liftoff al, een dronesimulator ontwikkeld door het Hasseltse LuGus Studios. Het bedrijf, vandaag tien koppen sterk, heeft zijn intrek genomen in een statig herenhuis in het centrum, waar CEO Kevin Haelterman en CFO Tom Lissens, de dronepiloot van dienst, mij ontvangen.

De grote simulatordoorbraak

Voor u getest en goedgekeurd: de nieuwste ontwikkeling van Or & Sable, de nieuwe bedrijfstaking die zich op militaire klanten richt. Toen Haelter-

▲ Screenshot van een dronesimulator waarin de gebruiker leert vliegen met een FPV-drone.

man en Lissens vijftien jaar geleden – pas afgestudeerd in gameontwikkeling – hun bedrijf oprichtten, hadden ze nooit kunnen vermoeden dat er een defensietak zou volgen. "De eerste jaren leverde LuGus gameontwikkeling als dienst, op maat van bedrijven en organisaties ontwikkelden we games. In 2015 zijn we bekend geworden met Liftoff. Liftoff is een spel waarin de gebruiker kan leren vliegen met een zogenaamde FPV-drone, of first person view-drone. "Dat werd onze doorbraak, ons eerste groot product dat we zelf in de markt zetten. Het liep wat uit de hand, in de positieve zin."

Achter het spel schuilt Liftoff Core, zeg maar het kloppend hart van de software. De gamestudio ontwikkelde intussen een hele franchise, waarbij de kern hetzelfde is, maar de afwerking anders. Zo bestaat er een spel gericht op microdrones, een spel bij nacht en een racespel met drones.

"Intussen gebruiken meer dan een miljoen piloten het spel om te trainen, zowel hobbyisten als professionals", vertelt Kevin. "Onder meer General Motors gebruikt de software van het Hasseltse bedrijf om dronepiloten op te leiden. Daarmee kunnen ze hun fabrieken van bovenaf inspecteren, zonder een inspecteur in klimuitrusting het dak op te moeten sturen."

Er zijn toepassingen mogelijk in tal van andere sectoren. "In het spel gaat het niet enkel over vliegen, gebruikers kunnen zelf ook hun drone, batterijen, propellers, ... simuleren. Daarmee kunnen ze vliegen in verschillende omgevingen, alleen

of multiplayer, met anderen. Ze kunnen plaatsen stijgen op de rangschikking, prijzen winnen..."

Dankzij Liftoff Core kan de gamestudio aanpassingen doorvoeren op maat van klanten, zonder al te veel werk. "Zo maakt de Universiteit van Zürich gebruik van onze software om drones autonoom te laten vliegen op een racetrack. Die drones vliegen tegen honderd per uur of sneller, waarmee ze nu proberen om menselijke piloten te verslaan. Dankzij Liftoff Core is elk project al 80 procent afgerond nog voor de start. Maar ontwikkelen is een dure en tijdrovende zaak: om één drone te ontwikkelen in de simulator, zijn artiest en programmeur al snel een maand bezig, één omgeving of level bouwen duurt al snel een half jaar. Dat is intensief werk, en dus kostelijk."

Van de ruimte tot het oorlogsterrein

LuGus Studios wil zijn activiteiten verder uitbreiden. "We hebben de luxe om marktleider te zijn in de hobbywereld, dus kijken we nu naar andere sectoren voor uitbreiding."

Een van die sectoren is de ruimtevaart: het bedrijf bouwde al een simulator voor NASA, waarmee een astronaut leert rondvliegen met een drone op Mars. Het team gaat zo ver om ook de realistische omstandigheden waaronder de zwaartekracht en atmosfeer op de planeet na te bootsen. "We testen nu ook hoe de drone reageert op de zandhozen die er regelmatig plaatsvinden, maar die lijken weinig effect te hebben op hoe de drone vliegt",

zegt Haelterman. Dit project heeft ook positieve gevolgen voor de gamers: zo komt er Liftoff: Off World, waarbij gebruikers kunnen rondvliegen op buitenaardse planeten.

Drie jaar geleden werd Liftoff plots toegepast in nog een heel andere sector: oorlog. "We hadden al contacten in Oekraïne, omdat we in 2014 een spel maakten rond de eerste Russische invasie, Battle for Donetsk. Het was een kleine game, op twee weken in elkaar gebokst, maar die ging viraal. Toen de tweede invasie in februari 2022 uitbrak, dachten we niet meteen dat drones daar een rol in zouden spelen. Maar dat veranderde snel, toen Oekraïners ons contacteerden met de vraag of we konden helpen."

Liftoff bleek zo al snel heel nuttig te worden voor iedereen die wilde leren vliegen met FPV-drones. "We doneerden duizenden licenties van het spel. Intussen zijn er meer dan 100.000 licenties actief in Oekraïne, een deel daarvan wordt door meerdere mensen gebruikt." Het spel groeide uit tot een belangrijke opleidingstool voor Oekraïense soldaten. Meer nog, het hele Oekraïense leger leert nu vliegen met Liftoff. "We werken samen met verschillende drone-scholen, die wekelijks 50 piloten opleiden. Zij hebben enkel een laptop nodig."

Er zijn amper instructeurs nodig, batterijen moeten niet vervangen worden, wie 'crasht' (bewust tegen een vijandig doelwit, of per ongeluk) hoeft maar op 'herstart' te duwen. "Als je 40 uur vliegtijd wil realiseren zonder simulator, moet je meer dan 300 vluchten vliegen. Dat kost een aantal batterijen, en wie crasht, heeft een nieuwe drone nodig. Dit is zoveel efficiënter." Dat Liftoff een sterk product is, weten de Oekraïners ondertussen. De Oekraïense vlag pronkt in de kast van LuGus Studios in Hasselt. Haelterman toont de vlag. "Er

staan tal van handtekeningen op van Oekraïners die ons bedanken voor het leveren van onze software. Sommigen zullen er wellicht niet meer zijn", zegt de CEO.

Maar ook de Russen gebruiken de dronesimulator nu, clandestien. "We verkopen Liftoff niet meer in Rusland, concurrenten verkopen hun simulatoren wel nog. Maar het Russische leger gebruikt nu blijkbaar gekraakte versies van onze software, dat is regelmatig te zien op beelden en reportages van Russische dronescholen", zo klinkt het bij Haelterman.

Een laptop en een joystick

Oekraïne steunen, ze doen het absoluut niet voor het geld. "We stoppen er meer geld in dan dat we er uit haalden tot nu toe." Maar het bedrijf ziet wel een opportuniteit: drones zijn alomtegenwoordig in de hedendaagse en toekomstige oorlogsvoering, en die piloten van al die legers moeten opgeleid worden. Waarom dan niet met Belgische software? Daarvoor bouwen de ontwikkelaars nu aan een nieuwe simulator, ondergebracht onder Or & Sable. "Dat bedrijf focust op de militaire toepassingen van dronesimulatoren. Ook deze draaien op Liftoff Core, maar zullen meer aangepast worden aan militaire toepassingen, zoals verkenningsmissies of het aanvallen van vijandelijke doelwitten."

Een eerste versie bestaat al en werd dus door ons uitgetest. Moeilijk is het allerminst: een laptop en gamecontroller, meer heb je niet nodig. De ene joystick moet de drone omhoog, omlaag, links of rechts krijgen, de andere doet de drone kantelen. Binnen de simulator kan op maat van de klant alles aangepast worden: andere drones, andere munitie om te droppen of om op een doelwit in te vliegen, andere soorten doelwitten...

▲ Intussen zijn er meer dan 100.000 licenties actief in Oekraïne, een deel daarvan wordt door meerdere mensen gebruikt.

Met behulp van satellietfoto's kunnen bestaande omgevingen worden gesimuleerd, in rudimentaire vorm, op vraag kunnen deze verder afgewerkt worden. Beelden van elitemilitairen die in een nagebouwd huis in hout oefenen kan u zich wellicht inbeelden; met de software van Or & Sable kunnen dronepiloten dit nu ook, volledig digitaal. Het doelpubliek van Or & Sable: legers wereldwijd, maar vooral NAVO-landen.

"Ook het ethische aspect is belangrijk: aan welke landen willen we onze software verkopen?", zegt Haelterman. De eerste contacten zijn er, met verschillende landen. Ook België test momenteel de software van het Hasseltse bedrijf. "Bij Defensie zijn voldoende mensen die heel enthousiast zijn over wat we doen, maar ze botsen op muren. Er is een shift naar meer budget en een andere mindset, maar het gaat traag bij ons. Na twee jaar zijn er nog geen grote stappen gezet. Legers zijn doorgaans logge organisaties, de manier en de snelheid waarop het Oekraïense leger zich vandaag aanpast, is ongezien."

Meer erkenning a.u.b.

Het bedrijf zoekt niet meteen naar grote contracten binnen België, geven de oprichters heel duidelijk aan. Wel hopen ze van de Belgische overheid erkenning te krijgen voor hun inzet voor Oekraïne. Die erkenning is er vandaag niet; contact met

overheidsdiensten verloopt stroef, meetings kennen weinig resultaat. "Er zijn tal van vrijwilligers of ondernemingen die zich voor Oekraïne inzetten. Voor zaken als leningen, subsidiedossiers of onderhandelingen met toekomstige klanten zou het voor ons handig zijn om over een soort label of erkenning te beschikken vanuit de Belgische of Oekraïense overheid voor onze rol in de steun van dat land. Momenteel moeten we steeds dezelfde uitleg doen. Als we zeggen dat een bedrijf van tien mensen uit Hasselt het hele Oekraïense leger met drones leert vliegen, gelooft niemand ons. Het klinkt als salestalk, maar het is de realiteit."

"Met onze andere producten zijn we prima rendabel. En minder dan één procent van onze omzet wordt in België gerealiseerd", geven de oprichters aan. "Maar we geloven dat drones een zeer belangrijke rol zullen blijven spelen in conflicten en dat er in België ruimte is om een deel van het defensiebudget te verschuiven in de richting van moderne technologie en innovatie. Als klein land met relatief weinig mankracht en een kleine en wendbare industrie kan België daar het verschil in maken, en wij kunnen daar een rol in spelen. Wat als wij een land kunnen worden waar NAVO-partners hun soldaten heen sturen voor een drone-opleiding? Dat is een grote opportuniteit, maar de concrete interesse vanuit onze beleidsmakers ontbreekt voorlopig nog."

Projectielen met ogen

Het bedrijf is dus gezond realistisch: "We gaan niet bedelen om geld, maar we gaan er ook niet eeuwig op blijven wachten. Onze business draait op de hobbymarkt, maar we zijn wel optimistisch over het defensieluik. Van zodra de defensiewereld technologie oppikt, wordt het een kerntechnologie. Maar het is gek hoe deze technologie, ontstaan als hobby, nu alles domineert. Voor de prijs van één F-35-gevechtsvliegtuig kan je elke Belgische soldaat opleiden als dronepiloot en hem, naast zijn persoonlijk wapen, voorzien van een FPV-drone. Al sinds het ontstaan van de mens zijn we met projectielen naar elkaar aan het gooien, en voor het eerst hebben die projectielen ogen."

In Oekraïne gebeurt de innovatie vooral via kleine start-ups, die zelf experimenteren met drones, in de lucht, op land en op zee. Dat wordt door de overheid gemonitord en gepromoot, via het overheidsplatform Brave One. "Onze hoop is dat er een Belgische Brave One kan ontstaan, waarbinnen geld wordt geïnvesteerd in bedrijven die snel met iets kunnen komen. De focus moet liggen op goedkope, snelle en flexibele oplossingen." Haelterman geeft aan dat ze meer kunnen dan enkel simulatoren creëren voor vliegende FPV-drones; ook software om te leren varen en rijden met drones op zee of land is een optie, "maar dat hangt af van de noodzaak van de klant. De kans lijkt me groot dat we ook die richting opgaan."

Op reportage bij de Waalse burenen in Doornik:

“Vele Walen zijn het linkse gedachtegoed echt beu”

CHRISTOPHE DEGREEF

Voortaan wordt de werkloosheidsvergoeding ook in België in de tijd beperkt. Daardoor dreigen heel wat mensen naar het OCMW te zullen stappen om alsnog een inkomen te bemachtigen. In het Waalse Doornik zet de jongste OCMW-voorzitter van België zich schrap, maar kijkt ze ook met open vizier naar de hervorming. “Solidariteit in de samenleving is goed, solidariteit mét de samenleving ook.”

Doornik. Henegouwen, inderdaad. Maar niet het grauwe Henegouwen van de steenkoolmijnen. Dit is Waals Picardië, een al bij al rurale streek, die eerder leeft op het ritme van het nabijgelegen Frankrijk. En een beetje op het ritme van het nabijgelegen West-Vlaanderen. Akkoord, Nederlands praten ze niet in Doornik. Maar de Tournaisien gaat wel al eens shoppen in Kortrijk. En er zijn toch behoorlijk veel West-Vlaams klinkende winkelnamen in het straatbeeld te vinden, zoals Patisserie Bruynooge.

Een nette stad, dat is Doornik ook. Netter dan provinciehoofdstad Bergen, grofweg dertig kilometer naar het zuiden. En niet zo wild als Charleroi, altijd al Walloniës Wilde Westen. Maar het is en blijft natuurlijk Wallonië. Concreet wil dat zeggen dat rond de grote mooie letters TOURNAI die de bezoeker tegemoet schreeuwen op het plein voor het station – stadsmarketing kennen ze hier ook – zo rond een uur of twee een aantal vaste klanten verzamelen. De halve liter bier is nooit ver weg.

Geen krokodil

Doornik is een van de weinige Waalse steden die na de gemeenteraadsverkiezingen van de PS naar de liberale MR zijn overgegaan. De MR van Marie-Christine Marghem zwaait hier sinds een klein jaar de plak. Dat gebeurde niet zonder kunstgreep. De PS is nog altijd de grootste partij in Doornik. Maar Marghem handelde snel en sloot een coalitie met Les Engagés en Ecolo. Zo werd ze burgemeester.

Ook het OCMW – toch de spil van het sociale beleid van de stad – kwam in handen van een liberaal, voor het eerst in vele decennia. En hoe. De 25-jarige Héloïse Renard is meteen ook de jongste OCMW-voorzitter van het land. Ja, daar kwam kritiek op. Van PS-krokodil Paul-Olivier Delannois, de voormalige burgemeester, tevens echtgenoot van Ludivine Dedonder, de minister van Defensie tijdens Vivaldi. Rancune? Het ging over besparingen in de OCMW-rusthuizen, waar Renard zich gewoon niet liet doen door oppositie van PTB-PVDA en PS.

De inzet is hoog

“Toegegeven, als je me een jaar geleden had gezegd dat ik OCMW-voorzitter zou zijn, ik had je niet geloofd. Ik zag mezelf bij een of andere notaris werken. Ik heb nog maar net mijn studies beëindigd. Maar onze partijvoorzitter Georges-Louis Bouchez heeft het voor de jeugd en gaf me een kans die ik met beide handen heb gegrepen. Besturen is me ook niet zo vreemd. Mijn moeder was burgemeester in Celles, een gemeente tegen de taalgrens”, zegt Renard wanneer we haar ontmoeten.

“Ik weet dat de inzet van mijn OCMW-voorzitterschap hoog is”, vervolgt Renard. “Iets meer dan 1.000 mensen verliezen volgend jaar hun werkloosheidsvergoeding in Doornik. Dat is veel. We denken dat ongeveer 400 onder hen vervolgens zullen aankloppen bij ons OCMW. We hebben nog wat extra tijd nodig om al die dossiers administratief in orde te brengen. Ik ben er daarom voorstander van om de hervorming niet op 1 januari te laten ingaan. Een gefaseerde aanpak is beter. Maar het moet duidelijk zijn dat dit geen uitstel betekent. Deze hervorming is nodig. De mensen in Wallonië willen verandering, verandering gaan ze krijgen.”

Tanker

Natuurlijk kan de tanker van het jarenlange Belgische sociale beleid – we zijn nog het enige land in Europa dat de werkloosheidsuitkering niet in de tijd beperkt – niet zomaar gekeerd worden. Werklozen en OCMW-klienten hebben immers vele problemen.

“Een flink deel van de werklozen is laaggeschoold, maar dat wil niet zeggen dat ze niet kunnen werken”, zegt Renard daarover. “Maar soms is het echt complexer dan dat. Waar we hier in Doornik vooral mee te kampen hebben, is met jonge mensen die

arm zijn en al automatisch een vervangingsinkomen krijgen van het OCMW. Het gaat om maar liefst de helft van alle steuntrekkers. Dat is een mentaliteit die van generatie op generatie wordt doorgegeven: als je kind bent van werkloze ouders dan ga je dat soms als voorbeeld nemen en dan rol je nadien ook zelf de werkloosheid in of ga je bij het OCMW aankloppen in plaats van werk

“ Of het nu over loon naar werken gaat of over veiligheid: mijn partij heeft de verkiezingen gewonnen omdat ze de thema’s heeft opgepikt die in de straat leven.

— Héloïse Renard (25)
jongste OCMW-voorzitter van België, in Doornik ”

◀ Héloïse Renard
Foto: © CD

te zoeken. Ik maak me geen illusies: die mensen zijn niet zo makkelijk in te schakelen, behalve met een erg persoonlijke aanpak.”

Werken is mentaal gezond

Renard is natuurlijk een liberaal. Van goeden huize ook. Kan zij zich werkelijk inbeelden hoe iemand bij het OCMW terecht komt? “Ik ben niet iemand die zegt dat het een schande is om pech te hebben en bij het OCMW te moeten aankloppen. Maar er zijn echt mensen die overdrijven. Er zijn er die uitgerekend hebben dat een OCMW-inkomen krijgen en thuis blijven voordeliger is dan elke dag met de auto naar je werk rijden en loon krijgen. Daar heb ik het moeilijk mee. Ik ben voor solidariteit in de samenleving, maar ook voor solidariteit mét de samenleving. Het is mentaal gezond om je huis uit te komen, te werken en collega's te hebben. De samenleving wint daarbij.”

Wat voor soort werk werklozen en OCMW-steuntrekkers dan kunnen doen, ook dat is moeilijk, zegt Renard. “We kunnen in vele gevallen bijna niet anders dan te werken met ‘artikel-60-werknemers’. Dat zijn gesubsidieerde, tijdelijke basisjobs in bijvoorbeeld een kringloopwinkel die mensen opnieuw leren om op tijd op het werk te zijn en hen opnieuw integreren in de dagelijkse praktijk op de werkvloer. Je job leren behouden, met andere woorden. Na afloop van zo'n job is het de bedoeling dat die mensen voor een gewone job in aanmerking komen. Want in elk cohort OCMW-steuntrekkers zitten mensen die kunnen openbloeien en die nadien de smaak van werk te pakken hebben als je hen maar het juiste duwtje in de rug geeft.”

Et pour les Wallons la même chose

Doornik ligt dicht tegen Vlaanderen, waar doorgaans werk genoeg is. Toch steken vele werkloze inwoners de taalgrens niet over, zo weet ook OCMW-voorzitter Renard. “Ik neem net als u akte van het feit dat er 14.000 Fransen in West-Vlaanderen werken en slechts 3.500 Walen. Taal is niet het probleem, dat geloof ik niet, want die Fransen leren doorgaans wel een basis Nederlands. Flink wat Fransen komen in Vlaanderen werken omdat dat statuut van grensarbeider fiscaal voordelig is. Daar ligt het kalf gebonden. Dat, en het feit dat Henegouwers nogal honkvast zijn. In een andere provincie gaan werken is hier soms al te veel gevraagd, laat staan in een ander taalgebied.”

Tot zover de praktische bezwaren om al dan niet aan het werk te gaan in Doornik. Maar ook al heeft Renards OCMW best veel (toekomstige) klanten, Wallonië heeft in verkiezingsjaar 2024 wel op een opmerkelijke manier voor sociale verandering gekozen. Peilingen tonen ook vandaag aan dat ongeveer de helft van Wallonië de centrumrechtse regering-De Wever steunt. Hoe dat komt, en hoe het komt dat die sociale verandering zo lang onopgemerkt is gebleven in Vlaanderen?

Doornik, de cijfers

■ Het OCMW van Doornik verwacht dat **1.029** werklozen in 2026 hun werkloosheidsvergoeding zullen kwijt raken door de hervorming van de regering-De Wever.

■ **399** onder hen zullen zich hoogstwaarschijnlijk tot het OCMW wenden voor een vervangingsinkomen. De extra kostprijs daarvan ligt tussen de **2** en de **3 miljoen** euro per jaar, zo schat het OCMW in.

■ Vandaag zijn er al **1.800** inwoners van Doornik die een vervangingsinkomen krijgen van het OCMW. De helft daarvan is jonger dan **35**.

■ Er wonen **69.000** inwoners in Doornik, waarvan ongeveer **44.000** de beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) hebben.

“ Ik ben eigenlijk nogal fan van Bart De Wever. Die man ademt gewoon degelijkheid uit. En, het moet gezegd: zijn Frans is uitstekend

— **Héloïse Renard (25)**
jongste OCMW-voorzitter van België, in Doornik ”

“Veel Walen zijn het linkse gedachtegoed echt beu, u mag dat niet onderschatten”, zegt Renard. “Of het nu over loon naar werken gaat of over veiligheid: mijn partij heeft de verkiezingen gewonnen omdat ze de thema's heeft opgepikt die in de straat leven. De PS heeft de voorbije jaren echt verzuimd om van deur tot deur te trekken in verkiezingscampagnes en naar de mensen te luisteren en hen geduldig hun programma uit te leggen. Wij hebben dat wél gedaan. Wat de PS niet begrijpt, is dat mensen bang zijn van de toekomst. Vooral jonge mensen maken zich zorgen over de vraag of ze nog wel een leven kunnen opbouwen dat welvarend en veilig genoeg is. Je ziet dat in de verkiezingsresultaten: een flink deel van de eerste stemmers – eigenlijk mijn generatie – heeft op rechtse partijen gestemd.”

Is de N-VA dan geen schrikbeeld meer voor Wallonië? “De angst voor N-VA is in Franstalig België weggeëbd. Genoeg Franstaligen beseffen nu dat de N-VA geen extremistische partij is. Kijk naar hoe Bart De Wever Antwerpen heeft bestuurd: dat is geen rechtsextremisme, hé, maar degelijk beleid. De N-VA is dan ook nog eens de partij die het eerste Belgische zwarte Europarlementslid afvaardigt en ook de eerste allochtone burgemeester van Vlaanderen”, zegt Renard.

“Ik ben eigenlijk nogal fan van Bart De Wever. Die man ademt gewoon degelijkheid uit. En, het moet gezegd: zijn Frans is uitstekend. We begrijpen hem nu gewoonweg. Daarom beginnen ook wij nu beter na te denken over onze verhoudingen met de Vlamingen.”

Ook in Wallonië steekt men de handen uit de mouwen

Niet iedereen wacht in Wallonië op werk, sommigen creëren het zelf. Een goede twee jaar geleden nam Adil ontslag als projectmanager bij een Vlaamse bouwfirm. Vandaag baten hij en zijn vrouw Marie koffiebar 'Elephant Coffee' op de Grote Markt van Doornik uit.

Misbruik

Adil Lomari heeft wel een mening over de politieke veranderingen in Wallonië. “Ik geef het nieuwe stadsbestuur het voordeel van de twijfel”, zo zegt hij. “Veel mensen waren de PS beu. Ze zijn dan nog wel de grootste partij in Doornik, maar lang niet meer zo groot als vroeger.”

“Op een bepaald moment dacht ook ik: wat doe ik als prille veertiger met de rest van mijn leven? Uiteindelijk waagde ik de sprong in het diepe en investeerden mijn vrouw en ik in deze koffiebar. Makkelijk is het niet, want alles is duur en je moet voldoen aan tig reglementen. Maar we krijgen goede beoordelingen van onze klanten en dit is gewoon onze droom.

Laat ons maar hopen dat Doornik een toeristische trekpleister wordt (*lacht*), zegt uitbater Adil Lomari. Geheel naast de waarheid is dat niet, want wanneer wij in Doornik zijn, stuiten we zowaar op Amerikaanse toeristen die verbaasd lijken over zo'n grootstedelijke plek in een knus Waals provinciestadje.

“Kijk, iedereen die werkt, vindt het normaal dat de werkloosheidsuitkeringen in de tijd worden beperkt, ook in Wallonië. De werkloosheidsvergoedingen en het OCMW zijn mooie systemen, maar alleen op voorwaarde dat ze de mensen die het nodig hebben een duwtje in de rug geven. Nu wordt er van die systemen gewoonweg te veel misbruik gemaakt. Ook mijn vrienden die op de PS stemmen vinden dat.”

“Dit gezegd zijnde: ik wacht op politici die ook de *courage* vinden om naast de zwakkeren ook de grote visen aan te pakken en in 't algemeen de belastingdruk voor de gewone man te verminderen. Zelfs als je in

België hard werkt, verdien je vandaag niet veel en heb je een eerder bescheiden pensioen.”

Het schuune Brussel

CHRISTOPHE DEGREEF

FOTO'S: TIM DIRVEN

Ja, het gaat niet goed met Brussel. Daar hoeven we u vast niet van te overtuigen. Maar toch kent de stad met haar 1,2 miljoen inwoners nog verrassend veel plekken waar het best wel goed gaat. Plekken met karakter. Mooie plekken. Levendige plekken. Plekken met een verhaal. Deze zomer voor geen geld te bezoeken. Wij brengen ze in kaart.

► Op deze ochtend in juni slaapt het Elisabethpark aan de voet van de Basiliek van Koekelberg nog. Langzaam doemt de Kleine Ring in de verte op, tot aan de Financiëntoren en de Kruidtuin. Maar dat is al meteen een andere berg.

► Weg van de Basiliek, richting Sint-Agatha-Berchem: vergissen we ons, of lijkt het hier toch goed wonen in deze Brusselse gemeente die nog gemoedelijkheid, rust en een zekere Vlaamsheid uitstraalt?

► Kijk af en toe eens opzij en je ziet in Brussel niet alleen pareltjes art nouveau, maar ook art deco. Van toen 'verbrusseling' nog geen vies woord was. Hier in de Comhairelaan in Sint-Agatha-Berchem.

◄ Ook op het Kerkhof van Laken vindt u een afgietsel van *De Denker* van Rodin.

◄ De Sluis van Molenbeek verbindt het Zeekanaal Brussel-Schelde met het Kanaal Charleroi-Brussel. Hierboven ligt de Ninoofsepoort, lange tijd een te vermijden plek, maar nu behoorlijk opgeknapt en zelfs fietsvriendelijk.

◄ Wie durft te zeggen dat hij of zij zich hier in de Ooievaarstraat in hartje Brussel in een grote stad waant? Niemand weet hoe oud dit steegje precies is. Wat we wel weten, is dat het in de jaren 80 beschermd werd als erfgoed om het te beschermen tegen de bouwwoede van projectontwikkelaars. En dat de post hier nog elke dag geleverd wordt.

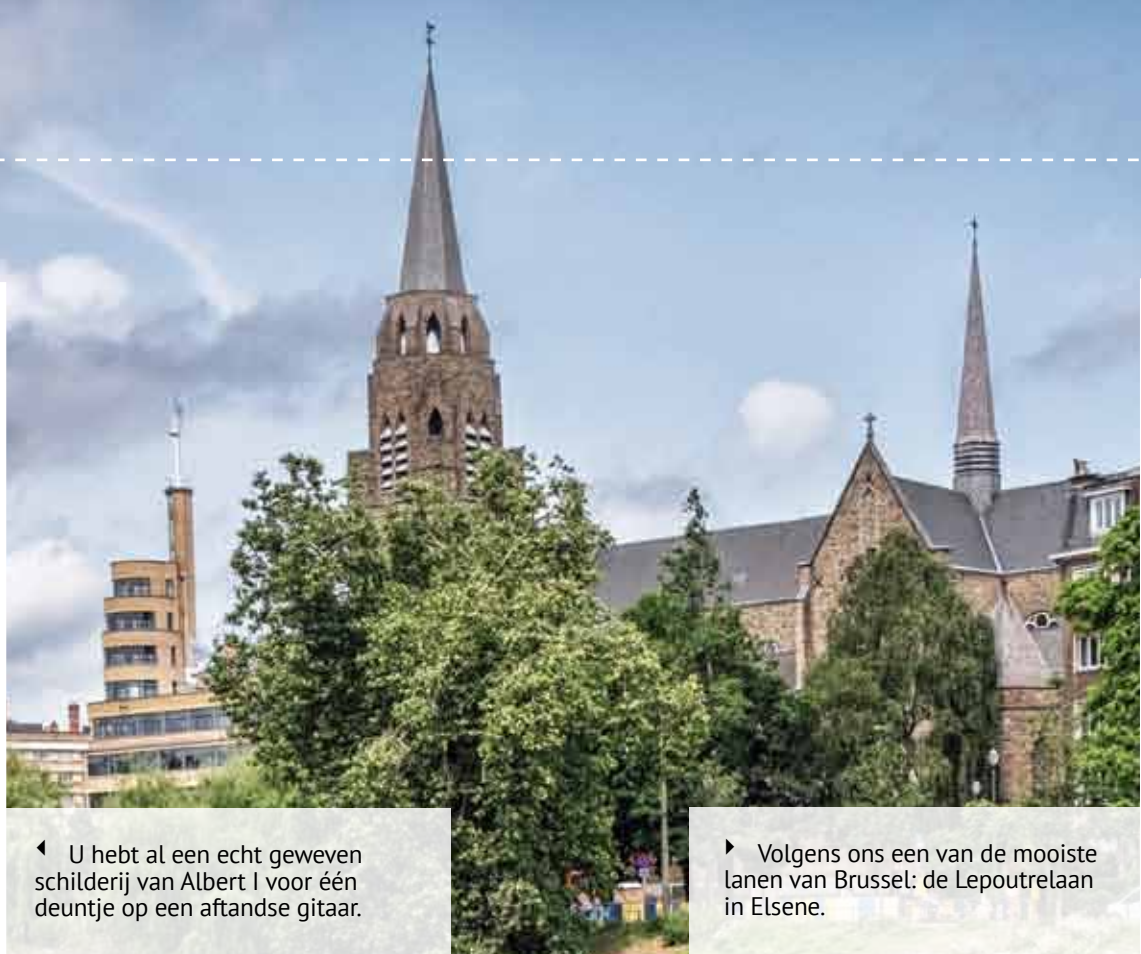

FAMILLE D'HAEYERE

◀ U hebt al een echt geweven schilderij van Albert I voor één deuntje op een avondse gitaar.

▶ Volgens ons een van de mooiste lanen van Brussel: de Lepoutrelaan in Elsene.

◀ Afstappe in Schoorebeik betekent in het Brussels zoveel als voor 't zingen de kerk uit gaan. Wie toch uitstapt, wordt beloond met een mooi ononderbroken zicht op het Stadhuis van Schaarbeek en daarachter de Financiëntoren.

▶ In de vijver aan de Ter Kamerenabdij op de grens van Brussel en Elsene ontspringt de Maalbeek, die eerst nog de Vijvers van Elsene voedt om vervolgens erg discreet en ondergronds verder te stromen naar Schaarbeek, waar ze weer ongezien uitmondt in de Zenne. Waar exact weet niemand.

“We zijn hier te tolerant voor intoleranten”

Iraanse dissident **Keyvan Shahbazi** houdt Nederland een spiegel voor

FILIP MICHIELS

Keyvan Shahbazi was amper negentien toen hij zijn geboorteland Iran ontvluchtte. Als tiener werd hij er in de gevangenis gefolterd door Ibrahim Raisi, de man die het later tot president zou schoppen. Shahbazi kreeg asiel in Nederland en bouwde er een nieuw leven op. Maar in zijn net verschenen boek *De Prijs van Vrijheid* houdt Shahbazi datzelfde Nederland nu een ontnuchterende spiegel voor.

“Nadat Khomeini in 1979 aan de macht was gekomen, las de nieuwslezer van de televisie aan het einde van het achtuurjournaal de namen voor van de geëxecuteerden van die dag. De ouders van de terechtgestelden, van wie het overgrote deel minderjarig was, werden opgeroepen om na betaling van de kosten van de kogels het dode lichaam van hun kinderen op te halen. Omdat de executie van maagdelijke meisjes niet-islamitisch was, kregen de bewakers ook de taak ervoor te zorgen dat zij niet als maagd werden terechtgesteld.”

De *Prijs van Vrijheid* leest als een spijkerhard j'accuse tegenover het Westen. Shahbazi, die Iran op miraculeuze wijze kon ontvluchten en in 1983 in Nederland aanspoelde, beschrijft hoe een alliantie tussen westerse linkse intellectuelen en islamisten in zijn geboorteland leidde tot een gruwelregime dat tot vandaag aanhoudt. Het verdwijnen van iedere vorm van vrijheid of rationaliteit. Ergoer nog: die opportunistische alliantie – geboren uit een gedeelde haat tegenover zowat alles wat westers is – ziet hij vandaag ook in Nederland opduiken. Vorig jaar werd hij in zijn nieuwe vaderland nog uitgeroepen tot 'vrijdenker van het jaar', maar wie zijn boek leest kan enkel maar concluderen dat het vrije woord ook bij onze noorderburen almaar meer onder druk staat.

U kwam begin jaren tachtig naar Nederland, waar u bijzonder warm ontvangen werd en een nieuw leven kon uitbouwen. Maar dat Nederland is niet meer, moet u vandaag vaststellen?

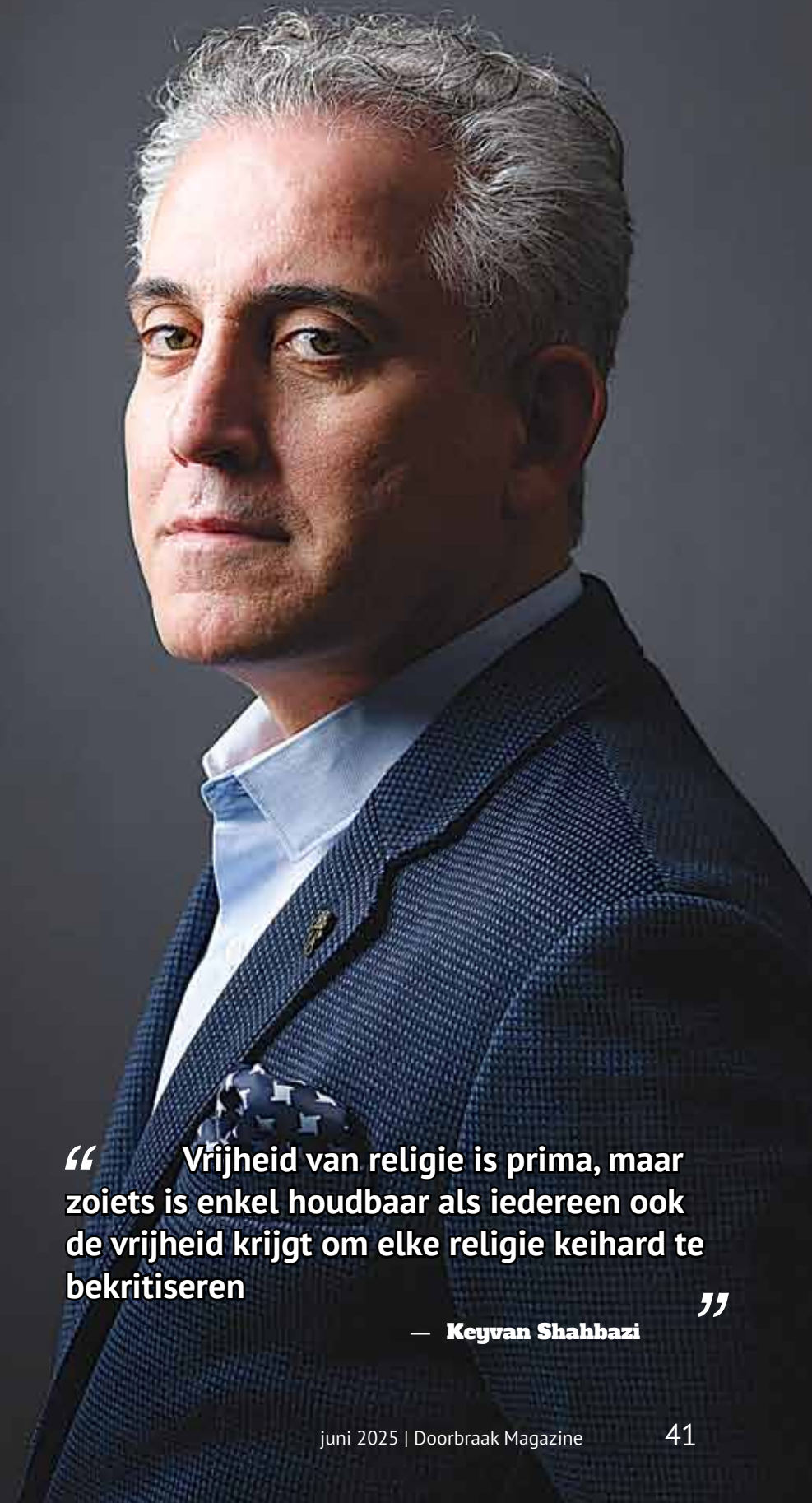
Keyvan Shahbazi: “Zowel de Nederlandse maatschappij als een stad zoals Amsterdam zijn onherkenbaar veranderd. Onlangs begaf ik me naar een Joodse herdenkingsplechtigheid, maar de tram moest worden omgeleid omwille van een betoging van krijssende vrouwen met hoofddoeken en Palestijnse vlaggen. Eens ter plekke werd ik uitgemaakt voor fascist, kindermoordenaar en meer van dat fraais. Mensen die hun hele familie uitgemoord zagen door de nazi's werden daar weggezet als genocide-plegers. Ik ken vandaag in Amsterdam heel wat hoogopgeleide mensen met een Joodse achtergrond die echt in angst leven en zich afvragen of het niet stilaan tijd wordt om te vertrekken. Dit mag nooit gebeuren: we moeten nú onze rug rechten. De geschiedenis leert ons dat het altijd met een kleine groep begint. Ook in de Tweede Wereldoorlog had de grote meerderheid van de Nederlanders niets met het nazisme of antisemitisme. Maar toen ze voor de keuze werden gesteld gingen ze wél voor hun eigen, persoonlijke belang en keken ze laf de andere kant op. Dat is exact wat we nu ook zien gebeuren. Ik heb het in Iran zelf ook meegemaakt: mijn tante zette me haar huis uit omdat ze vreesde voor de veiligheid van haar kinderen.”

Nederland of België hebben, in tegenstelling tot Iran, natuurlijk wel een decennialange traditie van democratie en vrije media: volstaat dit dan niet langer als barrière?

“Ik stel vast dat die media worden geleid en beheerst door een relatief kleine groep die overwegend linkse sympathieën koestert en overal 'racisten' ziet opduiken. Ze zijn doorgaans even luidruchtig als vooringenomen, en mensen zoals ik die waarschuwen voor wat er aan het gebeuren is, komen daar meestal niet doorheen. Neem nu dit boek: ik geniet in Nederland toch enige bekendheid als columnist van enkele grote kranten, maar toch was er in de grote media amper aandacht voor de boodschap die ik breng. Er verscheen geen enkele recensie, en welgeteld één televisieprogramma nodigde me uit. Maar zie, daarna kwam mijn boek prompt op de 37ste plaats binnen van de Bestseller 60-lijst en was het ook al snel uitverkocht. In mijn ogen zegt dat wel iets over de grote ongerustheid die er ook bij de stilzwijgende meerderheid in dit land heerst.”

Toen u hier aanspoelde, wisten Nederlanders amper iets af van de islam. Voor hen was een harde islamist zoals Khomeini een despoot van dertien in een dozijn. Ruim 40 jaar later liggen de kaarten totaal anders. Ook op Europese bodem hebben we intussen tal van aanslagen en moordpartijen in naam van de islam meegemaakt, maar toch wordt die godsdienst hier opvallend genoeg nog vaak met fluwelen handschoenen aangepakt?

“De enige verklaring die ik hiervoor als psycholoog kan bedenken, is dat er sprake is van een soort van rationalisering. Wanneer ervaringsdeskundigen

“ Vrijheid van religie is prima, maar zoiets is enkel houdbaar als iedereen ook de vrijheid krijgt om elke religie keihard te bekritisieren ”

— **Keyvan Shahbazi**

zoals ikzelf het oprukkende islamisme aanklagen, worden we nog vaak weggezet als getraumatiseerde vluchtelingen. Witte Nederlanders die hun stem verheffen, krijgen dan weer te horen dat ze racistisch en islamofob zijn. Versta: wat die mensen zeggen, moet niet echt ernstig worden genomen. Je wordt gemakshalve gereduceerd tot een verwerpelijk idee, terwijl de écht verwerpelijke ideeën natuurlijk welig tieren maar tegelijk ook straal genegeerd worden.”

U zag in Iran hoe de re-islamisering daar begon met de vrouwen, onder meer met de verplichting om de hijab te dragen. Net die hijab wordt bij ons nog vaak afgedaan als een betekenisloos symbool in een onzinnige cultuuroorlog. Zijn we op dat vlak niet veel te naïef?

“Kijk, ik heb er geen probleem mee wanneer een volwassen vrouw zelf aangeeft zo'n hoofddoek te willen dragen. Alleen stel ik vast dat er in Nederland nu massaal veel islamitische basisscholen bijkomen, waar meisjes van amper zeven jaar oud wordt geleerd dat ze zich horen te schamen voor hun lichaam en voor hun haar. En dat, wanneer hen iets overkomt, dat vervolgens ook hun eigen schuld is. Wanneer piepjonge meisjes al in die mate worden geïndoctrineerd, dan kan je toch niet meer over vrije wil spreken? Gisteren nog hoorde ik van een Joodse vrouw dat ze haar identiteit op het werk jarenlang verborgen had weten te houden. Toevalig was een vrouwelijke moslim-collega daar toch achtergekomen, waarna ze aan de Joodse vrouw liet weten dat ze aan haar man zou moeten vragen of ze nog mocht blijven samenwerken met haar. Welnu, in het Amsterdam van 2025 herken ik de sfeer en de angst van in Iran kort na de islamitische revolutie daar. Mensen zijn bang om zichzelf te zijn, en hebben angst om verklikt te worden.”

U toont zich in uw boek bijzonder hard voor uw nieuwe vaderland: “Nederland is een land geworden waar de columnisten van de kranten die we vroeger als kwaliteitskrant beschouwden, mensen oproepen om onder de vlag van verkrachters en moordenaars van Hamas en Hezbollah te komen demonstreren tegen Joden.” Het niets ontziende geweld in Gaza door het Israëlische leger blijkt nu ironisch genoeg ook een godsgeschenk voor intellectueel links?

“Absoluut. De Volkskrant – waarvoor ik zelf ook ooit nog columns schreef – heeft nu twee stercolumnisten. De ene vecht zijn persoonlijke vetes uit in zijn columns, die vaak ontarden in platte scheldpartijen. De tweede roept lezers in haar columns op om te gaan demonstreren met vlaggen van terreurbewegingen, of om stations te gaan bezetten. Dat is de nieuwe zogenaamde kwaliteitsjournalistiek in dit land. Wie niet meegaat in die setting kan op zoek naar een andere baan. Die kranten worden vooral in de grote steden en in de grachtengordel gelezen, terwijl men op het platteland heel andere dingen leest. Zo wordt de maatschappelijke kloof dus almaar groter. Stel je dit maar even voor: na tachtig jaar werd er in Amsterdam eindelijk een Holocaustmuseum geopend, waarna men dit met rotsblokken moest beveiligen.”

Hoe kijken dissidenten in Iran of in andere streng-islamitische landen naar die evolutie in West-Europa?

“Ik ben zelf lid van het Iran Vrij-comité en heb dus nog regelmatig contacten met dissidenten in mijn geboorteland. Welnu, ik geef het je op een briefje: mochten die mensen vandaag in Nederland belanden, dan worden ze na verloop van tijd zonder enige twijfel in de ban geslagen als racisten of islamofoben. De grappen die zij onderling over pakweg de Koran of de hoofddoek maken, gaan véél verder dan wat vandaag in Nederland nog kan. Onlangs stuurde ik naar een handvol kennissen in Iran een foto door van een van kop tot teen gesluierde vrouw in een Nederlandse trein. Zij konden niet geloven dat ik die foto in Nederland had gemaakt.”

In een recent interview met Elsevier Magazine stelde Ayaan Hirsi Ali, die zich jaren geleden al gedwongen zag Nederland te ontvluchten, dat de Nederlandse grondwet niet opgewassen is tegen het islamisme. Heeft ze een punt?

“Absoluut. De liberale democratie is veel te kwetsbaar voor het islamisme. We zijn hier te tolerant voor intoleranten, en dat is de achterdeur waarvan de islam zich in alle West-Europese democratieën bedient. In Rotterdam betoogde een wethouder (een *schepen*, red.) onlangs zelfs dat de scheiding tussen kerk en staat niet meer van deze tijd was. Vrijheid van religie is prima, maar zoiets is enkel houdbaar als iedereen ook de vrijheid krijgt om elke religie keihard te bekritisieren.”

“ Ik stel vast dat er in Nederland nu massaal veel islamitische basisscholen bijkomen, waar meisjes van amper zeven jaar oud wordt geleerd dat ze zich horen te schamen voor hun lichaam en voor hun haar ”

— Keyvan Shahbazi

U beschrijft in uw boek ook hoe enkele Iraanse dissidenten de voorbije jaren zelfs in Nederland – letterlijk voor hun eigen voordeur - werden geëxecuteerd. “Een terrorist naar Europa sturen is niet nodig wanneer je voor een paar duizend euro ook een moord kan bestellen bij de geloofsgenoten van de Mocco-maffia”, klinkt het. Vreest u niet dat u mogelijk de volgende bent op zo'n Iraanse dodenlijst?

“Ik kijk al 43 jaar over mijn schouder, en op een gegeven ogenblik wordt dat gewoon een onderdeel van je leven. Toen mijn moeder nog leefde, werd zij in Iran regelmatig opgepakt met de vraag dat ik haar zou bellen. Eén keer heb ik dat daadwerkelijk ook gedaan, waarop ik iemand aan de lijn kreeg die me ooit nog gefolterd had. Die man lachte me in mijn gezicht uit, en beschreef me toen in detail waar ik woonde en wat ik deed. Hij wist alles van me, en maande me ook aan om terug te keren naar Iran. Dat heb ik uiteraard niet gedaan, maar ik let

▲ DEN HAAG
Deelnemers aan een demonstratie tegen 'moslimhaat'.

wel heel goed op wie achter me loopt, kijk onder mijn auto, neem vaak een andere route naar huis, noem maar op. Die voorzichtigheid is helaas een vast onderdeel van mijn leven geworden.”

U bent het islamisme ontvlucht en kreeg na uw erkenning als vluchteling de kans om in Europa een nieuw leven op te bouwen. Vandaag zien we hoe een almaar groeiende groep migranten uit moslimlanden hier een even extreme vorm van hun geloof willen introduceren als in hun landen van herkomst. Is ons migratiemodel dan nog wel langer houdbaar?

“We kunnen het vluchtelingenrecht enkel blijven respecteren wanneer we ook bereid zijn om mensen die géén verblijfsvergunning krijgen daadwerkelijk opnieuw het land uit te zetten. Anders is het huidige systeem niet langer houdbaar. Dit gezegd zijnde: de grootste dreiging in West-Europa komt niet zozeer van vluchtelingen dan wel van migranten die hier vaak zelfs geboren zijn, maar zich totaal niet verbonden voelen met onze maatschappij. Ze spreken dan wel de taal, maar het geloof is een veel groter struikelblok. Moslims voelen zich veel loyaler aan de islam dan aan het land waar ze wonen. En toch ruik je hier de angst van politici wanneer het over de islam of over moslims gaat, dan vluchten ze weg in excuses en nuances. Kritiek op de islam is een absoluut maatschappelijk taboe, terwijl niemand er hier graten in ziet om pakweg de paus of de christenen te bekritisieren of zelfs belachelijk te maken.”

Pagina 144 van uw boek is blanco gebleven: oorspronkelijk zou daar een tekening van de profeet Mohammed komen, als eerbetoon aan de vermoorde redacteurs van Charlie Hebdo. Op verzoek van uw uitgever, die zich zorgen maakte over zijn veiligheid, werd besloten de tekening weg te laten. Het zegt alles, uitgerekend in een boek dat de titel De prijs van vrijheid meekreeg?

“Na enkele dagen overleg heeft de uitgever beslist om die tekening niet te plaatsen. Maar wat zou ik daarop kritiek geven, alle Nederlandse kranten hebben zich de voorbije jaren toch net even laf getoond? Het is ironisch, absoluut, maar het zegt natuurlijk veel over al die dappere journalisten die zich constant op de borst kloppen en zogezegd op de bres staan voor de vrijheid van meningsuiting.”

Het islamisme is de strijd aan het winnen, denk ik dan?

“Natuurlijk wel. En wanneer ikzelf, die de gruwelijke uitwassen van die godsdienst letterlijk aan den lijve ondervonden heb, daarop dan kritiek durf te geven, word ik beschuldigd van islamofobie of in extreemrechtse hoek geplaatst.”

Maar intussen spint extreemrechts natuurlijk ook garen bij die oprukkende islam?

“Dat klopt, maar hoe langer we wachten om het islamisme de wacht aan te zeggen, hoe lastiger het wordt. De opkomst van extreemrechts is beangstigend, maar ze duiken netjes in het gat dat het politieke midden zelf heeft laten vallen. En nu misbruiken ze de angst van de bevolking om hun aanhang te vergroten. Het antwoord zal dus vanuit het midden moeten komen, dat zich daarbij niet langer mag laten intimideren door allerlei onzinnige beschuldigingen van islamofobie of racisme. De islam is niet gericht op een persoonlijke beleving van de godsdienst, en in die zin dus ook niet te vergelijken met pakweg het christendom of het jodendom. Het idee dat we op termijn wel zullen evolueren naar een meer gematigde beleving van die godsdienst is hopeloos naïef: die tijd hebben we nu niet meer.”

Mogen we nog kritisch zijn voor Israël?

JOHAN SANCTORUM

Johan Sanctorum is filosoof-publicist en Doorbraak-columnist.

In de tragedie die zich momenteel in Gaza afspeelt, en waarover iedereen wel een eigen mening heeft – ook ondergetekende – krijgen we een dagelijkse dosis beelden van menselijk leed te verwerken. Dat leidt tot reacties, soms heftige. In de polarisatie krijgen alle critici snel het etiket 'antisemitisme' opgeplakt. Dat is intellectueel oneerlijk. Kritiek op de politiek van Netanyahu en zijn ultra-orthodoxe ministers, en bij uitbreiding de nederzettingenpolitiek, is niet hetzelfde als Jodenhaat. Helaas gaat de Israëlpropaganda voluit voor deze verwarring.

De aanslag op twee personeelsleden van het Joodse Museum in Washington in mei was een nieuwe gelegenheid om alles op één hoopje te gooien: de Palestijnse eis tot zelfbeschikking, de Hamasterreur, maar ook de voorstanders van een tweestatenoplossing – überhaupt de enige echte oplossing – zouden neonazi's zijn en 'aan de verkeerde kant van de geschiedenis staan'. Die eer valt onder meer te beurt aan Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Canada.

In het narratief van de Israëlpropaganda is de Hamasbeweging een volgeling van Hitler, en is meteen al wie maar een greintje sympathie heeft voor het Palestijnse volk, een neo-nazi en moreel medeplchtig aan de Holocaust. Deze vervolging is quasi onuitdoofbaar en zou, volgens het Netanyahu-discours, nog altijd aan de gang zijn. Dan is Israël uiteraard het eeuwige slachtoffer, altijd in overlevingsmodus, en hoeft het zelf nooit renschap te geven van zijn daden noch zijn militaire strategie.

Selffulfilling prophecy

Het is pijnlijk te moeten vaststellen hoe bepaalde Joodse opiniemakers zodanig op alle slakken zout willen leggen, dat er een tegenreactie ontstaat die op haar beurt zelf als 'antisemitisme' wordt gekwalificeerd. In se tamelijk onbenullige fenomenen als een ludieke carnavalswagen in Aalst kregen een paar jaar terug weerklank tot in de Verenigde Naties, wat uiteraard hilariteit opwekt.

Hoewel een aantal Joodse intellectuelen binnen en buiten Israël, naast organisaties zoals Een Andere Joodse Stem, waarschuwen voor dat mechanisme van de *selffulfilling prophecy*, blijft het dominerende discours dat van de verontwaardiging en het eeuwige slachtofferdenken. Tot en met het claimen van morele onschendbaarheid op vage religieus-historische gronden.

In het Vlaamse politieke landschap bewaken enkele politici zorgvuldig het Holocaust-krediet. De voormalige hoofdredacteur van *Joods Actueel* Michaël Freilich, nu N-VA-Kamerlid, is in zijn korte politieke loopbaan al berucht geworden voor zijn pro-zionistische statements, zie de verspreiding van een filmpje waarin hij een Joodse kandelaar in het federaal parlement plechtig ontsteekt. Niet akkoord? Antisemit!

Het was uitgerekend Bart De Wever die het boek 'Het Auschwitz-gen' van André Gantman inleidde. En dan was er uiteraard de toespraak van De Wever voor de Antwerpse Joodse gemeenschap na de Hamas-terreurstreik, waarin hij de kant van Israël koos als 'de kant van het licht'. Een uitspraak die hem nu, gezien de actuele situatie in Gaza, blijft achtervolgen.

Voor Gantman, fractieleider N-VA in de Antwerpse gemeenteraad, is het duidelijk: elke kritische reflectie omtrent het zionisme of het actuele regime in Israël, draagt de kiemen van het antisemitisme in zich. Zo maak je elke tegenstander monddood. De titel van zijn boek verwijst naar de onherleidbare, onvergelijkbare lotsbestemming van het Joodse ras, dat doorheen de Holocaust een moreel vrijgeleide heeft gekregen, tot aan het einde der tijden. Het is mijn overtuiging dat de Joden via deze groteske historische en zelfs ronduit metafysische claims zelf aanleiding geven tot een tegenreactie, of een vage grondstroom die ze als 'antisemitisch' labelen. Waarbij men moet benadrukken dat er heel wat Joden zijn die niet aan dit opbod meedoen. Het zijn ook diegenen die het verste staan van de zionistische scherpslijpers in de omgeving van Benjamin Netanyahu.

Holocaustkrediet

Het idee om het begrip antisemitisme te hermunten tot een universeel en onbepaald vrijgeleide voor Israël én de diaspora, heeft in de tweede helft van de 20ste eeuw geleid tot een wildgroei van Joodse verenigingen met een revanchistische agenda. De term holocaustindustrie werd in 2000 gelanceerd door de Amerikaanse politicoloog en historicus Norman Finkelstein, zelf van Joodse komaf, wiens ouders Auschwitz overleefden. De volledige titel van zijn boek luidt 'The Holocaust Industry - Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering'. Centraal in zijn boek staan de praktijken van de machtige Joodse lobby in de VS, die de Jodenvervolg door de nazi's gebruikt als kapstok voor een claim op morele superioriteit, die ook etnocentrisch-racistische trekjes krijgt. Het zou vooral een verdienmodel opleveren dat grote

steunbedragen oplevert, naast beslaglegging op Duitse en Zwitserse banktegoeden.

De haviken in de Israëlische politiek hebben deze industrie dankbaar benut en gerecupereerd om zich aan alle internationale kritiek te onttrekken. In die logica mag Israël ook alle vormen van geweld en repressie uitoefenen, naburige landen willekeurig bezetten, bombarderen, zogezegd voor zijn eigen veiligheid en integriteit. Met als stelling dat Israël 'de enige democratie is, omringd door totalitaire islamstaten'.

Het paradoxale maar psychologisch zeer evidente gevolg is, andermaal, dat deze superioriteitsclaim nu net een voedingsbodem voor antisemitisme creëert, inclusief de stereotypen van de leugenachtige, krompratende en geldbeluste Jood, zoals de nazikarikaturen hem toonden. Netanyahu en Co lijken niet te beseffen dat het Holocaustkrediet op een zeker moment opgebruikt geraakt. De eerste signalen daarvan zijn al zichtbaar, zie de opmerkelijke uitspraak van de Duitse kanselier Friedrich Merz dat de Israëlische Gaza-operatie volstrekt disproportioneel is geworden. De Duitsers, die vanuit hun Holocaustcomplex sinds 1945 altijd onvoorwaardelijk de kaart van Israël hebben getrokken.

Redelijkheid en gezond verstand

De polariserende haatspraak van beide kanten moet gekeerd worden. De Joden zouden, vanuit hun grote intellectuele traditie, meer emotionele intelligentie aan de dag moeten leggen, die leidt tot een beëindiging van het conflict, en niet alleen rekenen op de steun van de grote Amerikaanse broer, de enige reden waarom de illegale nederzettingenpolitiek ongestoord haar gang kan gaan en enkel maar een grotere hypotheek op de toekomst legt.

Want ooit zal het Palestijnse probleem op een redelijke manier moeten opgelost worden, zonder *Endlösung* – de lezer zal me de Duitse terminologie vergeven – en met een grote dosis gezond verstand. Waarbij wij, Europeanen, er ons terdege van bewust moeten zijn dat een blijvende woekering van het conflict vooral in ons nadeel is: de kinderen en jongeren die de Gaza-slachtpartij overleven, worden de nieuwe generatie terroristen.

Alleen een alliantie van de redelijkheid kan Israël redden, de gebundelde krachten van aanhangers van de seculiere rechtstaat, buiten de krijtlijnen van het rabiate zionisme én uiteraard de islamitische anti-Israëlkramp. De internationale gemeenschap moet toezien op het naleven van een bindende overeenkomst die hoe dan ook een tweestatenoplossing zal inhouden.

De Holocaust valt niet te bagatelliseren, en de Dossinkazerne mag en moet een gedenkplek blijven, met een ruime link naar het globale genocidiefenomeen en ja, waarom niet, naar wat religieus fanatisme kan aanrichten. Elke recuperatie van dit tragisch werelderfgoed voor eigen gewin is uit den boze. □

Laat Vlaanderen zijn gehandicapten in de steek?

ROAN ASSELMAN

“Als ouder moet je een wakkere burger zijn om de nodige hulp te krijgen van de Vlaamse overheid.” Aan het woord is David Geens (51), ondernemer en vader van Lucas (20) en Laurens (22). Die laatste werd op jonge leeftijd gediagnosticeerd met een autismespectrumstoornis (ASS). “Een zware vorm”, verduidelijkt David, “één waarvan we wisten dat die zijn hele leven zou beheersen.” En niet enkel dat van zoonlief, want ook de levens van vader en moeder zouden ingrijpend veranderen. Gelukkig ondersteunt de Vlaamse overheid gezinnen zoals de familie Geens – of dat probeert ze toch.

De voorbije decennia maakten opeenvolgende staatsvormingen van gehandicaptenzorg een bevoegdheid van de deelstaten. In Vlaanderen werd de zorg institutioneel toevertrouwd aan het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap of VAPH, resulterend onder de minister van Welzijn. Vandaag is dat Caroline Gennez (Vooruit), met wie voor het eerst sinds 2004 geen christendemocraat verantwoordelijk is. Haar onmiddellijke voorgangers waren Hilde Crevits (2022-2024), Wouter Beke (2019-2022) en Jo Vandeurzen (2009-2019).

In eigen handen

Het VAPH ijvert, volgens de website van de Vlaamse overheid, onder meer voor een “zo groot mogelijke autonomie” van personen met een handicap. Één manier waarop het dat doet, is via de toekenning van een individueel, persoonsvolgend budget (PVB). “Het PVB is een budget waarmee je je eigen ondersteuning kan organiseren”, duidt Sophie Willekens, algemeen secretaris van Kan-net vzw, een belangenorganisatie voor personen met een handicap. “Ondersteuning die je zelf kan inkopen, zowel bij handicapspecifieke zorgaanbieders, zoals een dagcentrum, als bij reguliere dienstenaanbieders, zoals thuiszorg of aangepast vervoer. Je kan er ook vrijwilligers of persoonlijke assistenten mee vergoeden.”

“ Proficiat, u hebt een budget, maar we kunnen het u niet geven, want er is geen geld. En dan moet u weten dat mensen op dat moment vaak al twee tot drie jaar bezig zijn met die aanvraag ”

— David Geens
vader van zoon met ASS ”

Wie een persoonsvolgend budget ontvangt, moet daar dus zelf mee aan de slag. Om daarbij te helpen, vergunt en subsidieert de Vlaamse overheid vier bijstandsorganisaties. “De PVB-houders kunnen ons contacteren, maar moeten dat natuurlijk niet”, benadrukt Kurt Jacobs, communicatieverantwoordelijke van Onafhankelijk Leven, de bijstandsorganisatie in Oost-Vlaanderen. “Voor ons is het heel belangrijk dat de gehandicapte persoon zelf de regie in handen neemt. Dat is ook de insteek van het PVB.”

“De mensen die ons contacteren doen dat met één of twee vragen: om hen te helpen met de PVB-administratie en/of om hen gewijs te maken in het zorgaanbod waarop zij een beroep kunnen doen. Daartoe onderhouden wij een netwerk van coaches die op huisbezoek gaan en hen helpen met de optimale besteding van hun PVB. En als ze dat

wensen helpen we hen dus ook met de administratie, zodat ze hun deadlines niet missen, zodat hun contracten in orde zijn enz. Die administratie is belangrijk zodat ze hun budget, na toekenning, ook behouden.”

Theoretische budgetten

Op 31 december 2022, het laatste jaar waarvoor het VAPH officiële cijfers publiceerde, hadden 28.506 Vlamingen recht op een persoonsvolgend budget. Net geen vijfde daarvan (18%) omwille van een autismespectrumstoornis, net als Laurens, zoon van David. “Maar”, zo stipt die laatste aan, “voor een meerderheid van de rechthebbenden is dat budget louter theoretisch. De Vlaamse overheid heeft een pot geld voor de PVB’s, maar die pot is te klein. Nadat de mensen uit de hoogste prioriteitsgroep hun budget ook werkelijk ontvangen, blijft er weinig over voor de rest.” Dat klopt. In haar terugblik op de voorbije legislatuur (2019-2024) erkent het VAPH dat er op 31 december 2022 maar liefst 16.702 personen op de wachtlijst stonden, bijna allemaal (16.517) uit prioriteitengroep 2 (6.172) en 3 (10.345). Dat betekent ook dat meer dan de helft van de personen aan wie een persoonsvolgend budget toegekend werd (28.506), dat budget, om budgettaire redenen, niet ontvangt.

“Dat het momenteel enkel mensen zijn met de meest dringende situaties die een budget krijgen,

kunnen we alleen maar betreuren. Zo kan je nooit inzetten op dat preventieve en werken aan inclusie”, reageert Willekens. “We zijn voorstander om al van in het begin ondersteuning te voorzien, ook voor mensen met een lage ondersteuningsnood. Je ontlast hierdoor de omgeving, waardoor die ook langer ondersteuning kan blijven bieden en zich erkend en gesteund voelt. Mensen kunnen dan van in het begin hun noden al (deels) invullen en niet pas wanneer het te laat is en het water hen aan de lippen staat. Dan kom je in situaties waarin mensen meteen heel veel budget en ondersteuning moeten vragen.”

Wachten in het oneindige

In haar meerjarenanalyse (2025-2029) becijferde het Vlaams agentschap dat het minstens 600 miljoen euro extra nodig heeft om de bestaande wachtlijsten op te lossen, en nog eens 350 miljoen om de verwachte aangroei de baas te kunnen. Wie weet dat het huidige PVB-budget minder dan anderhalf miljard euro bedraagt, begrijpt dat het om een astronomisch bedrag gaat. Hij begrijpt ook hoe ondergefinancierd de persoonsvolgende financiering in Vlaanderen net is.

“De wachtlijsten zijn een probleem. Tijdens Vandeurzen waren dat ‘wachtlijsten’, vandaag noemen we dat ‘prioriteitengroepen’”, reageert Helga Janssen, directeur van Dienst OndersteuningsPlan (DOP) Vlaams-Brabant en Brussel. DOP’s helpen gehandicapten tijdens hun PVB-aanvraag door de opstelling van een Ondersteuningsplan (OP), een voorwaarde voor een succesvol aanvraagdossier.

Zij schetst de situatie als volgt:

“Over prioriteitengroep 1 zegt de overheid: die mensen krijgen binnen de 18 maanden hun volledig budget. Met prioriteitengroep 2 heeft de vorige regering een experiment gedaan, waarbij een deel van de mensen die al lang op hun budget zaten te wachten, de helft van het hun toegekende budget ontvingen. De Raad van State is daar toen tussengekomen en heeft de huidige regering opgedragen om die groep mensen uit prioriteitengroep 2 hun volledige budget toe te kennen. Maar de andere mensen in prioriteitengroep 2 moeten nog heel lang wachten en de mensen in prioriteitengroep 3, die wachten in het oneindige. Met hen zijn we daarover ook realistisch. We gaan samen met hen kijken welke andere ondersteuning hen kan helpen om kwaliteitsvol te leven.”

Een budget zonder geld

Wie een budget toegewezen krijgt en niet in de hoogste prioriteitscategorie zit, moet, met andere woorden, genoegen nemen met een louter theoretisch recht. “Deze mensen krijgen dan een brief”, licht David toe, “met de boodschap: ‘Proficiat, u hebt een budget, maar we kunnen het u niet geven, want er is geen geld.’ En dan moet u weten dat mensen op dat moment vaak al twee tot drie jaar bezig zijn met die aanvraag.”

Twee tot drie jaar? “Er zijn eigenlijk drie soorten ‘wachtlijsten’”, gaat David verder. “Eén vóór, één tijdens en één na de aanvraag. Die tijdens de aanvraag is de kortste; dat is de tijd die de Vlaamse toelidingscommissie (VTC), een instantie binnen

het VAPH, nodig heeft om een oordeel te vellen over uw dossier. Dat duurt niet zo lang, zo’n zes maanden. En dan heb je, zoals besproken, ook de wachtlijst zodra je in je prioriteitengroep wordt ingedeeld; het oneindige wachten voor mensen die niet in de eerste categorie zitten.”

“Maar – en dit blijft soms onderbelicht – er bestaan ook wachtlijsten bij de diensten die u helpen met de opstelling van het voor de aanvraag verplichte Ondersteuningsplan (OP). Ik weet dat de wachttijd vandaag één jaar is vooraleer de provinciale Dienst OndersteuningsPlan (DOP) echt met het plan begint. Het kennismakingsgesprek volgt vrij snel, maar dan krijg je te horen dat de eerstvolgende afspraak pas over een jaar zal zijn. En daarna ben je gemakkelijk vertrokken voor nog eens een jaar, soms twee. Dat heeft, volgens mij, onder meer te maken met het personeelsverloop. En ze zijn ook gewoon overbevraagd.”

DOP-directeur Janssen bevestigt, maar nuanceert ook: “Afhankelijk van de regio hebben we het moeilijker om personeel aan te trekken. En in de hele sector is er een groot verloop van medewerkers. Nu denk ik niet dat we daarmee een uitzondering zijn op de regel. De tijd dat mensen vijftien, twintig jaar voor dezelfde organisatie werkten, is wel al even voorbij. Maar dat verloop maakt de zaken niet gemakkelijker, dat klopt. De langere doorlooptijden die bestaan bij de DOP’s zijn daar deels aan te wijten, maar ook waar men op volle capaciteit draait zijn er wachttijden. Dat komt gewoon omdat we veel mensen moeten en mogen helpen. En er zijn altijd meer noden dan dat er middelen zijn, dat is kenmerkend voor onze sector. Maar binnen dat kader doen we alles wat we kunnen.”

Op de barricaden

De huidige Vlaamse regering is zich bewust van de problemen, al lijkt de door haar voorgestelde oplossing ten nadele van het persoonsvolgend budget en de daarin vervatte autonomie te gaan. Zo verdwijnen volgens de conceptnota van de minister van Welzijn de verschillende prioriteitscategorieën. De mensen met de zwaarste zorgnoden – vandaag categorie 1 – krijgen automatisch een PVB. Alle anderen moeten toegang krijgen tot rechtstreeks toegankelijke hulp (RTH).

“Rechtstreeks toegankelijke hulp kan je wat vergelijken met een menukaart in een restaurant, terwijl het PVB meer is zoals zelf in de keuken staan en naar eigen wens je eten klaarmaken”, vat Willekens samen. “Wie geen persoonsvolgend budget heeft, kan beroep doen op RTH. Maar dat aanbod is veel beperkter en ook niet vraaggestuurd, wat natuurlijk niet wil zeggen dat wat aangeboden wordt niet kwalitatief is. Maar het gaat hier om beperkte – in frequentie en soms ook in duur – handicapsspecifieke ondersteuning, in de vorm van begeleiding, dagopvang of verblijf. En dat is niet hetzelfde als de mogelijkheden van een PVB.” Kurt Jacobs van Onafhankelijk Leven is op zijn hoede. “Van oorsprong is onze organisatie geen

De reactie van minister Caroline Gennez: **“Mensen die dringend persoonsvolgende financiering nodig hebben, zullen die sneller krijgen”**

“Onze ambitie is om duizenden mensen méér de zorg te geven die ze nodig hebben. Nu staan sommigen jarenlang op een wachtlijst, zonder hulp of ondersteuning. Het enige wat ze hebben is een brief met daarop een belofte en een bedrag. Maar daar stond niks concreet tegenover. Wij gaan ervoor zorgen dat mensen met een handicap sneller weten waar ze aan toe zijn, dat ze rechtstreeks toegang krijgen tot zorg die afgestemd is op hun specifieke noden, en dat meer mensen die dringend persoonsvolgende financiering nodig hebben, die ook sneller zullen krijgen. Wat in tientallen jaren is scheefgegroeid, zal niet op één legislatuur volledig worden opgelost. Maar met deze ingrepen gaan we eindelijk de trend van steeds langere wachtlijsten kunnen keren, en aan de groeiende noden tegemoetkomen.”

bijstandsorganisatie, maar een sociale beweging. Eén die op de barricaden staat voor het onafhankelijk leven van personen met een handicap. Als de minister dan haar plannen voorstelt, moeten we ons wel kritisch opstellen. Dat zijn wij onszelf en onze achterban verschuldigd.”

Gebroken systeem

“Rechtstreeks toegankelijke hulp lijkt nu het credo”, gaat Jacobs verder. “Hoewel ook daar al wachtlijsten bestaan. Maar vooral: door de focus op RTH creëert de regering de indruk dat ze mensen wil loodsen naar ondersteuning zonder dat de persoon met een handicap zelf de regie in handen heeft. Die RTH is nu eenmaal meer gestuurd en gecontroleerd, met punten en erkenningen.” Of de nieuwe focus op zorgzekerheid ten koste gaat van de autonomie van de gehandicapte persoon, moet de volgende jaren blijken. Eén iets waarover David zich alvast geen zorgen maakt, zijn de goede bedoelingen van de zorgprofessionals. “De mensen met wie ik de voorbije jaren omging, doen echt hun best. Maar ze moeten werken binnen een gebroken systeem. Ik vind dat ook erg voor hen. Maar mijn eerste bekommernis zijn natuurlijk de gezinnen die met een zware handicap moet leven. Ik hoop dat de nieuwe Vlaamse regering die bekommernis deelt.”

Jos Cnops: portret van een Vlaams-Brusselse zachte anarchist

CHRISTOPHE DEGEEF

Flink wat Nederlands- en Franstalige politici hebben in hun leven al minstens één brief van Jos Cnops gekregen. De nu 65-jarige Vlaamse oud-chef van de groendienst van de Brusselse gemeente Oudergem kruipt ook vandaag nog graag in zijn pen om het onrecht aan te klagen dat Nederlandstaligen in Brussel te beurt valt: in de praktijk écht tweetalig zijn, maar tegelijkertijd omringd worden door mensen die wel voor meertaligheid zijn maar het Nederlands niet (willen) gebruiken. Enfin, ook wij kregen een brief en gingen dan maar eens op bezoek.

Een eerste, niet geheel toevallig gekozen uittreksel uit het leven van Jos Cnops:

Chef: "Cher Jos, est-ce que tu sais que tu as encore des chefs à obéir?"

Jos: "Ah, c'est vrai? Pourtant ces chefs ne m'ont jamais expliqué en néerlandais ce que je devais faire. Comment dois-je les obéir alors?"

En een tweede, uit de krant *Brussel Deze Week* van 8 augustus 2002:

(...) Maar Raf Van Obergen, secretaris van de christelijke vakbond CCOD weerlegt de aantijgingen van vakbondsafgevaardigde Jos Cnops. "Toen er vorig jaar een algemene staking werd afgekondigd door de verschillende vakbonden, kondigde Cnops aan dat hij niet mee zou staken en dat zijn mannen daarmee akkoord gingen. Maar het is de taak van een afgevaardigde om de beslissingen van de bazen te volgen en over te brengen naar de basis, zelfs al is dat niet naar zijn zin. Wie dat niet doet, kan geen militant zijn." (...)

Ni dieu ni maître. Het wordt weleens gebruikt door mensen die menen dat ze een eerder anarchistische levensweg bewandelen zonder dat altijd in concrete daden om te zetten. Maar niet zo bij Jos Cnops. Deze Franse spreuk is de gepensioneerde arbeider op het lijf geschreven.

"Compromissen lijken soms op vrede", zegt Jos Cnops zelf. "Maar eigenlijk zijn het niet meer dan uitgestelde ruzies, breekbare bruggen boven diepe meningsverschillen. Dat is mijn ervaring. Ik houd niet van compromissen. Compromissen leiden

vaak tot scheidingen en dan moet je op zoek naar andere oorden. Als men u ergens niet ontvangt en ook niet naar uw woorden luistert, verlaat dan het huis of de stad en schud het stof van uw voeten, staat in de bijbel. Het heeft ook geen zin om tegen een vis in een bokaal te zeggen dat het leven buiten de bokaal veel mooier is."

Maar, dus, waarover ging de ruzie in Cnops' leven eigenlijk écht?

Taalpremie

Twee stokpaardjes: de taalstrijd voor zijn geliefde Nederlands en het discriminerende onderscheid tussen arbeiders en bedienden. In Cnops' leven vielen ze netjes samen.

Als Nederlandstalige arbeider werkte Cnops zich op zodat hij de tweetalige chef werd van de groendienst van de Brusselse gemeente Oudergem. Zonder dat hij ooit aanspraak kon maken op lessen Frans. Arbeiders hadden dat immers niet nodig, die hoefden in Brussel officieel niet tweetalig te zijn, zo vond het francofone gemeentebestuur van Oudergem. Jammer genoeg vond Cnops' vakbond dat ook. Niet alleen voor taalopleidingen, maar ook voor allerlei andere administratieve en technische opleidingen waarvan vakbondsmilitant Cnops het gevoel had dat hij ze als verantwoordelijke wel moest kunnen volgen. Militanten moeten niet te moeilijk doen, zo klonk het marsorder. En dus vloog Cnops buiten bij de vakbond wegens te kritisch. Hij deed immers meer dan van een arbeider verwacht kon worden.

Minder dan de baas

"In Brussel zijn Frans en Nederlands officieel gelijkwaardige talen. Maar wie ooit een voet zet op de werkvloer van een Brusselse gemeente weet dat die gelijkwaardigheid eigenlijk alleen op papier bestaat", zegt Cnops. "Als Nederlandstalige moet je je in Brussel elke dag in bochten wringen om burgers, collega's en administraties in het Frans te begrijpen, terwijl je zelf zelden in je moedertaal kan werken. En weet u wat dan de deur dicht doet? Dat je dan als Nederlandstalige arbeider en zelfs hoofd van de groendienst een lagere taalpremie krijgt dan je Franstalige baas. Hele Brusselse administraties werken volgens dit oneerlijke principe. Alle Franstalige Brusselse gemeentesecretarissen leggen een zwaar taalexamen Nederlands af – proficiat – maar gebruiken die taal amper op de werkvloer. Toch ontvangen ze een royale premie omdat hun functie 'hoger' is en het examen 'moeilijker'."

Wat met andere woorden ooit een mooi idee was – mensen in Brussel belonen voor tweetalige inspanningen – is vandaag dus een scheefgegroeid Belgisch bureaucratisch systeem. Diploma's zijn daarin belangrijker dan de dagelijkse praktijk, vat Cnops samen. "Het systeem bevoordeelt vooral mensen die de tweede taal nauwelijks gebruiken en benadeelt de Nederlandstalige minderheid in Brussel die in de praktijk wel consequent tweetalig door het leven gaat", aldus Cnops. "Franstaligen wordt aangeraden snel een tweetaligheidsattest te halen. Eens ze hun brevet Nederlands hebben behaald, gebruiken ze die taal nauwelijks. Maar

▲ Jos Cnops

"Net als missionarissen naar het Wilde Westen trokken om de cultuur van de Indianen te leren kennen, was ik een beetje een Vlaamse missionaris diep in francofoon gebied".

Foto: © CD

krijgen ze wel hun taalpremie. En dat is meteen ook de enige drijfveer om Nederlands te 'leren'."

Thuis in Evere

Cnops is niet een van die vele Vlaamse inwijkelingen die met een rugzak vol idealen naar Brussel trok om er nadien teleurgesteld weer te vertrekken. Integendeel: de familie Cnops woonde al in de Brusselse gemeente Evere nog voor het tweetalige Brussels Hoofdstedelijk Gewest het levenslicht zag in 1989. Het geslacht Van Obberghen (moederszijde) is zelfs een van de oudste geslachten van Evere. Ook de Cnopsen zelf kwamen bijna allemaal uit Evere. Maar vroeger was alles anders.

"Evere was lange tijd gewoon een vredige Brabantse plattelandsgemeente waar witlof werd geteeld. Het is pas in 1954 deel van de Brusselse agglomeratie geworden. Toen ik werd geboren in 1959 waren er al 20.000 inwoners in Evere, waarvan bijna de helft Nederlandstalig was. Vandaag wonen er meer dan 45.000 mensen in Evere waarvan nauwelijks acht procent nog Nederlandstalig is."

"Vooral de generatie van mijn ouders – geboren in de jaren 1920 – heeft Evere echt zien veranderen", gaat Cnops verder. "In de eerste helft van de twintigste eeuw had dat vaak met economische redenen te maken: mijn moeder moest gaan werken om haar ouders te helpen. Maar om in die tijd werkelijk hogerop te geraken, moest je nu eenmaal naar een Franstalige school. Mijn moeder behaalde haar diploma in het Frans met grote onderscheiding. Daar was ze altijd trots op. En daar ben ook ik vandaag nog trots op, want dat betekende zoveel voor haar (stil)."

Op de vlucht

Hoe het komt dat Evere maar ook tal van andere Brabantse dorpen door de Brusselse agglomeratie verfranst werden? "Omdat de Nederlandstaligen in de jaren zestig en zeventig op de vlucht sloegen", zegt Cnops. "Die mensen werden verdrongen omdat de gemeentebesturen steeds vaker in handen kwamen van hardnekkige FDF'ers en eigenlijk de hele Franstalige politiek door het FDF werd opgezwepen. De haat voor het Nederlands was tastbaar: het was een minderwaardige taal en de collaboratie van flink wat Vlamingen tijdens de oorlog werd als argument gebruikt om het Nederlands geen millimeter te gunnen. Die haat bestaat vandaag nog altijd, al vermindert ze. Want ook de rabiate Franstaligen sterven uit. Tegenwoordig sturen ze hun kinderen zelfs naar een Nederlandstalige school in Brussel of de Vlaamse Rand omdat die kinderen vandaag hogerop geraken door Nederlands te leren. Maar toch blijft die dedain voor onze taal nog altijd bestaan bij de ouders. In heel veel gevallen doen allochtonen zelfs meer moeite dan autochtone Franstaligen. Autochtonen stellen vaak: "Nous n'avons pas le don pour les langues", alsof het leren van een taal enkel afhangt van talent of roots en niet van inzet."

Is het dan alleen misprijzen voor het Nederlands dat Brusselse Franstaligen ook vandaag in een gemeente als Oudergem het Nederlands op de werkvloer doet negeren? Zo kort door de bocht wil Jos Cnops niet gaan. "Je kan gemeenten als Evere en Oudergem niet zomaar vergelijken. Het is ook niet altijd slechte wil om het Nederlands te negeren. Er is gewoon vaak een hardnekkige minderheid in de gemeenteadministratie die de taal niet wil gebruiken omdat ze dat niet nodig vindt. Maar het is vele ad-

↙ Een jonge Jos Cnops bij de groendienst van Oudergem, begin jaren 80.

▼ Cnops bij zijn afscheidsfeestje van de groendienst: "Ik ben groot geworden met een christelijk rechtvaardigheidsgevoel en ben ook altijd een beetje marxist geweest. Nu nog altijd."

ministraties ook niet duidelijk wie voor wat bevoegd is. De benoemingen van Brusselse ambtenaren is wettelijk niet goed geregeld omdat er geen uitsluitend is over wie nu eigenlijk die tweetaligheid moet afdwingen: Binnenlandse Zaken, Brusselse ambtenarenzaken, of de negentien Brusselse gemeenten. Niemand weet het. Daarom gebeurt er niets."

Zoniënwoud

Waarom Cnops het zichzelf dan zo moeilijk heeft gemaakt en niet gewoon buiten Brussel werk heeft gezocht, zo vraagt u zich misschien stilaan af? "Omdat Oudergem tegen het Zoniënwoud ligt en ik graag groen zie (licht). De Franse filosoof Voltaire verwoordde het als volgt: Ik kan rustig leven onder een boom, in oorlog met de dwazen, maar in vrede met mezelf."

"Serieus, nu. Uiteindelijk geloofden wij, Brusselse Vlamingen, wel dat de Brusselse tweetaligheid realiteit zou worden zolang iedereen zijn best deed. Toen ik in de jaren 80 mijn examen voor de groendienst aflegde, werd dat afgenomen door een klasse mensen – allemaal Vlamingen, overigens – die perfect tweetalig waren, zowel uit economische noodzaak als uit overtuiging. Maar net als de generatie van mijn ouders stierven die mensen uit. Mijn eerste reflex op de Oudergemse groendienst was om vooral goed Frans te leren omdat er nu eenmaal flink wat Franstaligen in Oudergem woonden en ik dat als gemeentewerker gewoon mijn plicht vond. Toch stelde ik aanvankelijk mijn

rapporten aan de gemeente consequent in het Nederlands op, ook al begreep de gemeenteadministratie er dan geen jota van. Uiteindelijk lieten ze me gewoon doen omdat ik wel respect afdwong door consequent de twee landstalen te gebruiken. Maar omdat tijdens mijn carrière zoveel Nederlandstaligen Brussel verlieten, moest ook ik op het einde gewoon vaststellen dat de dagelijkse praktijk van mijn werk volledig in het Frans verliep."

Cocon

"Mijn analyse is dus dat de tweetaligheid van Brussel alleen maar levensvatbaar is als genoeg mensen zich er consequent voor willen inzetten", zegt Cnops. "Een tweetaligheid op papier zoals die vandaag bestaat, is gedoemd om te sterven. Zo'n Brusselse gemeenteadministratie leeft vaak in een andere realiteit, een waarin je nooit moet proberen om eens een Vlaamse firma te vragen bepaalde werkzaamheden uit te voeren of je nooit iets in Vlaanderen moet bestellen want "we begrijpen hen toch niet". Men is alleen bezig met een puur Franstalig België dat als een laatste veilige cocon wordt gezien en vooral zichzelf als uitgangspunt neemt."

"De politiek is niet bezig met Brussel. De Franstalige al zeker niet. Die hebben nog altijd een beeld van Brussel in hun hoofd dat niet overeenkomt met de werkelijkheid. Daardoor zijn er flink wat migranten en migrantenkinderen door de Franstaligen paternalistisch aangespoord geen Nederlands te leren. In vele Franstalige politieke partijen – en zeker bij de PS – ging die dedain zelfs zo ver dat ze nog liever hele groepen allochtonen naar Brussel lieten verhuizen dan gewoon het elementaire basisrespect voor Vlamingen op te brengen."

Multicultureel

"Brussel is daardoor vandaag een multiculturele stad. Ik heb als hoofd van de groendienst vele allochtonen onder mij gehad en heb iedereen kansen gegeven. Ik moest ook gewoon vaststellen dat de meerderheid onder hen vooruit wil. Maar makkelijker heeft het de taalkwestie ook niet gemaakt. Langs de andere kant hoor je tot zelfs in de Vlaamse Rand dat allochtonen op markten en aan de schoolpoort minder Nederlands dan Frans en Arabisch spreken. Men heeft de Vlaamse reactie daarop dan ook nog eens politiek geminoriseerd door ze achter een cordon sanitaire te steken. Kijk, ik ben groot geworden met een christelijk rechtvaardigheidsgevoel. Het werd me met de papepel ingegeven: racisme is niet rechtvaardig. Maar het cordon sanitaire waardoor de Vlaamse stem niet werd en wordt gehoord, is dat ook niet."

"Of de Brusselse Vlamingen dan voltooid verleden tijd zijn? Ik denk het wel", zegt Cnops. "Ik mag het waarschijnlijk niet zeggen, maar enkele bekende Vlaams-Brusselse politici hebben me al gezegd dat ze Brussel willen verlaten. Van anderen vermoed ik dat ze het nooit zullen zeggen maar plots naar pakweg Mechelen zullen verhuizen."

Was het dan allemaal nutteloos? Zo ver wil Cnops niet gaan. "Met de huidige burgemeester van Oudergem Sophie de Vos mail ik in het Nederlands. Zij is nochtans net als al haar voorgangers van het FDF – nu DéFi – maar staat er zelf op om Nederlands te spreken en te schrijven met Nederlandstaligen. De jongere generatie Franstaligen kijkt toch anders naar het Nederlands dan hun ouders en grootouders. Dat geeft me dan weer een beetje hoop."

Welke Vlaamse overheidsbesparingen kunnen de Belgische schatkist redden?

HANS BROCKMANS

Wallonië en Brussel hebben weinig financiële ruimte om de Belgische staat te helpen bijdragen aan de Europese begrotingsnorm. Vlaanderen kan dat wel door stevig te besparen. Enkele begrotingsdeskundigen bekijken hoe en onder welke voorwaarden dat kan. En hoe reageren de doelgroepen op de begrotingsingrepen?

De Europese Commissie voorspelt in 2025 voor België een tekort van 5,4 procent van het bbp of 35 miljard euro. Dat deficit moet volgens de Commissie in 2029 voor alle overheden samen dalen naar maximaal 3 procent. Er moet dus nog grondig bespaard worden.

Voor welke uitgaven kan dat nog? De federale overheid spendeert 140 miljard van 250 miljard euro inkomsten aan de sociale zekerheid. De uitgaven zullen door de vergrijzing toenemen. Bezuinigingen hierop zijn noodzakelijk maar lastig. Omdat de deelstaten en andere overheden 78 miljard federale dotaties ontvangen, blijft er amper 20 miljard over voor het centrale beleid, zoals justitie en defensie. De federale overheid heeft dus weinig marge om te besparen.

De Vlaamse overheid boekt dit jaar 60,3 euro miljard inkomsten en geeft 66,3 miljard uit. Het Federaal Planbureau denkt dat de Vlaamse begroting in 2029 grotendeels in evenwicht zal zijn. "Als dat gebeurt, realiseert Vlaanderen een derde van de sanering die nodig is om de Europese doelstellingen te bereiken", aldus professor Herman Matthijs (publieke financiën, UGent). "Zo moeilijk kan dat toch niet zijn?"

Vooraf Vlaamse besparingen

Kunnen de andere deelstaten ook hun bijdrage aan de sanering leveren? Het Waalse gewest mikt op een begrotingsevenwicht in 2029. De Franse

Gemeenschap hoopt het tekort tegen 2034 weg te werken. Het Brussels hoofdstedelijk gewest gaf in 2024 8 miljard uit, tegenover 6,3 miljard inkomsten. "De Brusselse situatie is ronduit rampzalig, zonder zicht op verbetering", aldus Matthijs. "Vlaanderen kan en moet bijdragen aan de sanering van de staatsschuld, zoveel is duidelijk. Wallonië, de Franse gemeenschap en Brussel kunnen en willen dat waarschijnlijk niet."

Waar kan de Vlaamse overheid nog snoeien in de begroting? De voorbije jaren verschenen in de media heel wat nutteloze, soms ronduit belachelijke Vlaamse uitgaven, zoals premies voor wolfwerende omheiningen, koelkasten en elektrische luxevoertuigen. Deze voor de hand liggende besparingen laten we buiten beschouwing, omdat ze vrij beperkt zijn. We vroegen aan een aantal specialisten wel vijf besparingen naar voor te schuiven, die een grondige budgettaire impact kunnen hebben.

Bedrijfssubsidies: 2 miljard besparingen

De denktank Stichting Merito berekende dat de Vlaamse regering in 2023 18 miljard subsidies uitkeerde, bijna een derde van 60 miljard euro Vlaamse overheidsuitgaven. Volgens de denktank vloeit 8 miljard euro naar 60.000 bedrijven en bedrijfsorganisaties.

"Er zijn te veel overlappings met steun die ook de federale staat verleent aan bedrijven", stelt

“ We zijn zeker bereid om na te denken over betaalbaar onderwijs. Het aantal studierichtingen in het Vlaamse onderwijs kan ook zeker dalen

— Koen Pelleriaux
afgevaardigd bestuurder van het Gemeenschapsonderwijs

econoom Ivan Van de Cloot (Merito). "Dat gebeurt meestal via fiscale voordelen. Onderzoek leert dat een kwart van de Vlaamse subsidies aan bedrijven of 2 miljard euro kan worden geschrapt." Dat noemt ook Matthijs 'perfect mogelijk'.

Bart Van Craeynest, hoofdeconoom van de werkgeversorganisatie Voka, verdedigt de stelling dat de Vlaamse subsidiepot voor ondernemingen stevig aangepakt wordt. De ontvangers zijn nochtans leden van zijn eigen organisatie. "België heeft het tweede hoogste overheidsbeslag van Europa", zegt hij. "Het zou echt niet ernstig zijn om als werkgeversorganisatie een grondige sanering te eisen van de federale en Vlaamse uitgaven, zonder dat we de steun aan bedrijven in vraag stellen. Heel wat van die uitgaven, bijvoorbeeld tussenkomsten voor opleidingen, kunnen Vlaamse bedrijven echt wel voor hun eigen rekening nemen."

Onderwijs: 1,9 miljard besparingen

Dit jaar kost het Vlaamse onderwijs 19,8 miljard euro. In vijf jaar steeg het budget met 4,5 miljard euro of 37 procent. “Er is een wildgroei en overlapping van richtingen in beide netten”, verklaart Van de Cloot. “Er zijn te veel keuzevakken in erg kleine klassen. Zeker in het middelbaar kan er bespaard worden.”

Koen Pelleriaux, afgevaardigd bestuurder van het Gemeenschapsonderwijs, vindt die vaststelling ‘niet correct’. De gestegen uitgaven zijn immers vooral een gevolg van de stijgende leerlingenaantallen in het secundair en het buitengewoon onderwijs. In vijf jaar steeg het aantal met 3 procent. “De kostprijs per leerling in het gewoon secundair onderwijs is tussen 2018 en 2023 gedaald”, klinkt het. “Scholen krijgen hun omkadering, ook lerarenuren, trouwens op basis van het aantal leerlingen, niet het aantal studierichtingen. Zij hebben er dus baat bij om grotere klassen te voorzien.”

“Vlaanderen heeft in de Europese Unie nochtans het laagste aantal leerlingen per leraar”, merkt Van Craeynest op. “De kwaliteit van het onderwijs daalt, terwijl het budget uit zijn voegen barst.”

“In Vlaanderen zijn heel wat personeelsleden ingeschreven als leraar, terwijl ze in werkelijkheid andere functies invullen, zoals ICT-coördinator of beleidsmedewerker”, repliceert Pelleriaux. “Zij staan niet voor de klas. Dit geeft een sterk vertekend beeld over het aantal leerlingen per leraar”.

De deelstaten gaven samen, op Zweden na, het meeste uit aan onderwijs in Europa. Ons land besteedt 5,7 procent van het bbp aan onderwijs. Het Europese gemiddelde is 4,5 procent. Van Craeynest: “Onderwijs is belangrijk als fundament voor de economie, maar deze erg hoge uitgave is macro-economisch niet te verdedigen. Er kan nog zeker 10 procent bezuinigd worden.”

“Er zit nog veel vet in het onderwijs, zeker in het middenkader”, bevestigt Matthijs. “Er kan nog 10 tot 15 procent weggesneden worden.” Dat kan minstens 1,9 miljard opbrengen.

“We zijn zeker bereid om mee na te denken over betaalbaar onderwijs”, antwoordt Pelleriaux. “Het aantal studierichtingen kan inderdaad dalen.” Hij pleit er ook voor sommige richtingen enkel aan te bieden voor duaal onderwijs (in combinatie met een werkplek voor de leerlingen). De buitensporige groei van het buitengewoon onderwijs noemt hij trouwens “niet houdbaar noch wenselijk”.

Gemeentefonds: 600 miljoen besparingen

Het Gemeentefonds verdeelt dit jaar 3,2 miljard euro tussen de Vlaamse gemeenten. De Vlaamse overheid verhoogt de dotatie aan het Fonds elk jaar met 3,5 procent. In totaal stegen de inkomsten tussen 2002 en 2024 met 118 procent, na inflatie met 29 procent.

Nathalie Debast van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) wijst erop dat de totale inkomsten lager zijn, omdat een aantal subsidies aan gemeentes niet met de inflatie groeien en de komende jaren ook zullen opdrogen (zoals de compensatie voor het verlies van het Elia-dividend). Ook stijgt de pensioenfactuure sneller dan de inflatie. “Netto wordt de budgettaire ruimte dus kleiner”, voorspelt VVSG-voorzitter Wim Dries, ook burgemeester van Genk.

“ Het zou echt niet ernstig zijn om als werkgeversorganisatie een grondige sanering te eisen van de federale en de Vlaamse uitgaven, zonder dat we de steun aan bedrijven in vraag stellen ”

— **Bart Van Craeynest**
hoofdeconoom Voka

Van de Cloot signaleert ‘enorme scheeftrekkingen’ binnen het Fonds. Antwerpen en Gent krijgen bijvoorbeeld samen 39 procent van het Fonds uitgekeerd. Hij schat dat een meer billijke verdeling een besparing van 600 miljoen kan opbrengen. In dat geval is de toename nog altijd sterker dan de indexering sinds 2002.

Volgens Van Craeynest kan zo’n besparing gebeuren in een brede herstructurering. “Lokale besturen kregen de voorbije jaren heel wat nieuwe bevoegdheden over ruimtelijke ordening, milieu, het tewerkstellings- en het sociale beleid”, denkt hij. “Heel dikwijls ontbrak hiervoor de expertise. Veel kan efficiënter en goedkoper op het Vlaamse niveau.”

Dat noemt Debast ‘een bedenkelijke stelling’: “De decentralisatie is er vaak net gekomen omdat Vlaanderen te ver af stond van de realiteit en onvoldoende rekening hield met de verschillen op het terrein.”

Kinderbijslag: 460 miljoen besparingen

Met het ‘Groeipakket’ geeft de Vlaamse overheid 4,6 miljard euro ‘kinderbijslagen’ uit, een stijging met 19 procent in vijf jaar tijd. Iedereen met kinderen heeft, ongeacht het inkomen, recht op een basisbedrag. “Voor gezinnen uit de middenklasse betekent dat kindergeld meer geld voor extraatjes”, redeneert Van Craeynest. Hij stelt dus voor alleen kinderbijslag te geven aan gezinnen die deze steun echt nodig hebben. Eventueel kunnen die nog een hogere premie krijgen. De econoom schat dat het groeipakket 10 procent lager kan, een operatie die ook Matthijs verdedigt.

“Politiek zal de afschaffing niet aangenaam zijn, maar de sanering doet amper pijn”, aldus Van Craey-

nest. “Deze nice te have-uitkeringen zijn niet meer op hun plaats.”

Jeroen Sleurs, algemeen directeur van de Gezinsbond, nuanceert: “Volgens die redenering zou je ook subsidies moeten schrappen voor ondernemingen die winst maken, want die zijn ook ‘extraatjes’ en nice to have.” Hij verdedigt de stelling dat ook vermogende gezinnen kinderbijlagen ontvangen. Hij redeneert ‘dat de helft van de bevolking met de hoogste inkomens liefst 90 procent van de belastingen betaalt’. Die mag daar volgens Sleurs ook iets voor terugkrijgen: goedkope gezondheidszorg, betaalbare scholen en een universele kinderbijslag.

De Gezinsbond wijst naar cijfers waaruit blijkt dat ouders om financiële redenen minder kinderen nemen dan ze wel zouden willen. “Kinderbijslag kan wel degelijk drempels wegnemen”, poneert Sleurs. “Elke euro die de overheid in een kind steekt, levert later een veelvoud op. De krimpende geboortecijfers en de aanstormende vergrijzingsgolf maken dat de kinderen die door gezinnen nu opgevoed worden, echt essentieel zijn voor onze toekomst.”

Dienstencheques: 150 miljoen besparingen

Onlangs besliste de regering de uitgaven voor de dienstencheques voor poetshulp te verminderen van 2 miljard naar 1,5 miljard. De prijs van een dienstencheque steeg van 9 naar 10 euro en de fiscale aftrekbaarheid werd beperkt. “Dit is de eerste herziening in 10 jaar”, aldus Van de Cloot. “Een verdere aanpassing dringt zich op. We moeten nu eenmaal de tering naar de nering zetten.”

“De dienstencheque is eigenlijk een cadeau aan de middenklasse”, aldus Van Craeynest. “Die is moeilijk te verdedigen als er zwaar bespaard moet worden.” Van de Cloot pleit voor een geleidelijke verhoging van de kostprijs.

Van Craeynest: “Eventueel kan de steun selectief gebeuren. Een besparing van 10 procent zal echt geen

zware economische schade veroorzaken.” Van de Cloot pleit voor een gelijkaardige oefening, die 150 miljoen euro kan opleveren.

Volgens Paul Verschuere, de Vlaamse regiodirecteur van de beroepsorganisatie van de uitzendsector Federgon, zorgde de eerste aanpassing van het stelsel voor ‘een schokeffect’, dat best vermeden werd. Hij pleit voor een geleidelijke evolutie, waarbij het overheidsaandeel progressief afneemt en dat van de gebruikers verhoogt. Verschuere: “Een spreiding in de tijd biedt de beste garantie om de leefbaarheid van de sector en de werkgelegenheid te vrijwaren.” De geleidelijke verhoging zou ook de vlucht naar zwartwerk vermijden.

Geen begrotingsevenwicht

Met de voorstellen die we tot nog toe bespraken, komen we uit op 5,14 miljard besparingen. Dat komt in de buurt van 6 miljard, die nodig zijn om de Vlaamse begroting helemaal in evenwicht te brengen. Van de Cloot en Matthijs denken dat een stevige efficiëntie-oefening in de hele Vlaamse administratie en in instellingen zoals de VRT de sanering compleet kan maken. Van Craeynest wijst erop dat het aantal Vlaamse ambtenaren sinds 2013 met een derde is gestegen naar 790.000. “Op termijn kan hierop bespaard worden”, hoopt hij.

Ze verdedigen ook besparingen door de bevoegdheden van de deelstaten en de federale staat beter op elkaar af te stemmen. “Het gezondheidsbeleid is te veel verdeeld”, redeneert Van Craeynest. “Een investering in Vlaamse zorgpreventie heeft vooral een federaal effect.”

Hetzelfde geldt voor arbeidsbemiddeling. Meer Vlaamse jobs verminderen vooral de federale werkloosheidsuitgaven. Van Craeynest: “Deelstaten hebben de uitgaven voor de ziekenzorg en de werkloosheid beter zelf in de hand. Dat zal leiden tot een efficiëntere zorg en arbeidsmarkt.”

Staatshervorming?

Zo’n bevoegdheidsverdeling kan enkel via een staatshervorming. Matthijs weerlegt dat dit politiek onhaalbaar is. “Als niet alle gewesten willen of kunnen bijdragen aan de sanering van de staatschuld, kan Vlaanderen dat wel doen, op voorwaarde dat er meer bevoegdheden naar de deelstaten verschuiven”, poneert de professor. “Dat moet dan gepaard gaan met meer financiële, dus fiscale, verantwoordelijkheid.”

Als deelstaten zelf verantwoordelijk zijn voor de inkomsten, worden ze ook zuiniger voor de uitgaven. Matthijs: “In dat scenario zullen ze toch bijdragen aan de sanering van de Belgische staatschuld. Vlaanderen moet vooral zijn eisen op tafel durven leggen.”

Herman Daems (KUL) over Trump, de EU en het gebrek aan risicokapitaal in Vlaanderen

“Zowel politiek als economisch gaat Europa met de billen bloot”

FILIP MICHIELS

Is de bulldozer-aanpak van Trump een bedreiging voor de EU en voor Vlaanderen, of biedt zijn America first-aanpak ons ook nieuwe kansen? “Zijn economisch beleid is vooral show, maar legt tegelijk onze eigen zwaktes genadeloos bloot. De EU moet nu vooral de hand in eigen boezem durven te steken”, vindt topeconoom en gewezen KUL-voorzitter Herman Daems. “En het moet niet alles willen doen, wél duidelijke keuzes maken.”

Wanneer Herman Daems spreekt, dan heeft hij het oor van de politiek. Getuige daarvan de talrijke foto's en herinneringen die zijn fraaie thuishantoor in Lubbeek sieren. De econoom was, in de nasleep van zijn indrukwekkende academische carrière, ook jarenlang bestuursvoorzitter van BNP Paribas Fortis. En na de dramatische sluiting van Ford Genk kreeg hij tien jaar geleden van de Vlaamse regering ook de vraag om een economisch herstelplan voor Limburg uit te broeden. Een uitermate geschikt klankbord dus in economisch turbulente tijden.

President Trump joeg de voorbije maanden de halve wereld tegen zich in het harnas met zijn economisch beleid, met onder meer torenhoge invoertarieven. Naar eigen zeggen reageerde hij daarmee op het onevenwicht in de Amerikaanse handelsbalans met China en de EU, waarbij de VS veel meer importeren dan ze kunnen exporteren. Heeft hij geen punt?

Herman Daems: “Ik denk dat het kalf elders gebonden ligt. Trump lijkt zich nu te realiseren wat vele mensen al veel langer beseffen, dat de VS al decennialang vooral twee kusten waren: de oostkust en de westkust dus, met tussen beide kuststroken in ook nog Chicago en Texas. Het is vooral aan die twee kusten dat de Amerikaanse dynamiek en innovatie zit. Een grote meerderheid

“ We moeten dringend werk maken van een grote, eengemaakte Europese kapitaalmarkt ”

— Herman Daems

van de werkende bevolking in het Amerikaanse binnenland raakte de voorbije jaren almaar meer gefrustreerd. Ze zagen fabrieken vertrekken naar China, Mexico of Canada, en ze kregen het gevoel dat de politiek hen in de steek had gelaten. Het geografische centrum verkommerde en leefde gefrustreerd tussen vervallen fabrieken. Nu heeft Trump niet bepaald een grote sociale gevoeligheid, maar hij weet wel perfect dat soort frustraties te capteren. Bekijken we het even puur economisch, dan zien we dat de VS wel degelijk een stevig tekort hebben op hun industriële handelsbans, maar tegelijk voeren ze wel meer diensten uit dan ze er importeren. Daar varen die kuststreken wel bij, de rest van het land verkommerd. Het verhaal alsof de EU of China de VS al jarenlang economisch in de hoek zetten, klopt dus helemaal niet. Maar Trump is er zo wel perfect in geslaagd om de Republikeinse partij – die vroeger vooral haar stemmen haalde bij de betere klasse – te kapen en een heel ander kiespubliek aan te spreken dat door de democraten verwaarloosd werd.”

Je kan politici niet kwalijk nemen dat ze spelen op de frustratie van een groot deel van de bevolking, maar kan het huidige economische beleid van Trump ook iets veranderen aan de basisoorzaken van die onvrede?

“Nee, helemaal niet. Importheffingen zijn immers niet meer dan extra belastingen op producten die het land binnenkomen, waardoor die ook duurder worden. Dit beleid gaat dus net tegen het belang van die werkende klasse in. Ook de belofte om nieuwe fabrieken naar de VS te lokken, is nogal riskant, omdat bedrijven zich laten afschrikken door Trumps bijzonder labiele beleid. Welke investeerder wil fabrieken bouwen als heffingen op en neer gaan? Ik vrees dus dat een groot deel van zijn economische politiek vooral show is.”

Globalisme en vrijhandel leken de voorbije decennia min of meer verworven, maar komen nu plots stevig op de helling te staan. Beleven we een heus kantelmoment in de economische wereldorde?

“Ik denk dat we effectief het einde van de huidige globalisering meemaken. Maar ik moet daar meteen aan toevoegen dat we dit ook al eerder hebben gezien. Eigenlijk moeten we voor het toppunt van de globalisering zelfs al meer dan honderd jaar teruggaan, naar 1914. Daar kwam toen abrupt een einde aan met de Eerste Wereldoorlog. Pas in de jaren vijftig is die globalisering geleidelijk opnieuw op gang gekomen, om begin jaren 2000 haar hoogtepunt te bereiken. Sinds de economische crisis van 2008 is de globaliseringstrend opnieuw vertraagd en nu gaat het verder bergaf. Er zitten ongetwijfeld ook negatieve aspecten aan, maar er bestaat geen twijfel over dat de globalisering voor de grote meerderheid van de mensen op deze planeet ook tot meer welvaart heeft geleid. Kijk maar naar de miljoenen mensen in Azië die het nu veel beter hebben dan in de jaren zestig.”

Binnen vier jaar is Trump opnieuw weg, dan pikken we die draad toch gewoon opnieuw op? Of is dit te kort door de bocht?

“Helaas, zo simpel is het niet. Er bestaat in de VS immers een fundamentele strekking die pleit voor meer isolationisme. Die groeide al vooraleer Trump aan de macht kwam, en die zal niet zomaar verdwijnen wanneer Trumps ambtstermijn erop zit. Daarnaast zal het Trump-beleid in de VS ook veel schade aanrichten. Economisch, maar ook breder maatschappelijk. Vele migranten die de economie mee overeind hielden, worden nu het land uitgezet, en de sterk toegenomen maatschappelijke polarisering dreigt de bevolking ook almaar meer te verdelen. Bedrijven die opnieuw in de VS zouden willen investeren, zullen er dus rekening meer moeten houden dat ze in een fundamenteel ander land belanden. De zo geprezen innovatiekracht van de VS steunt ook vooral op de buitenlandse onderzoekers die nu door Trump aan de universiteiten weggepest worden.”

De EU werd de voorbije jaren pijnlijk geconfronteerd met de impact van een te grote afhankelijkheid van onder meer China en de VS, in de meest uiteenlopende sectoren. Niet voor niets bepleitte Mario Draghi in zijn intussen al beroemde rapport investeringen ter waarde van honderden miljarden euro's in de Europese concurrentiekracht, om te vermijden dat Europa verder zou afglijden richting irrelevantie. Misschien is Trump de externe schok die de EU ook echt nodig had?

“Ik ben er niet van overtuigd dat de bulldozer-aanpak van Trump voor Europa meteen nieuwe kansen zal scheppen. Zijn beleid heeft vooral duidelijk gemaakt wat hier onder de oppervlakte al jarenlang smeulde. In die zin kan het aantreden van Trump misschien een goede zaak zijn: zijn aanpak legt ook ongenadig onze structurele zwaktes bloot. We hebben jarenlang in een soort van schijnwereld geleefd, waarin we dachten dat de EU daadwerkelijk iets te betekenen had in de wereld. Nu het plots hard tegen hard gaat, blijkt dat een stevige illusie te zijn geweest. Dat is heel confronterend.”

Wat zijn voor u de voornaamste gebreken van de huidige EU?

“In eerste instantie ons politiek systeem, dat heel zwak blijkt te zijn, met een voorzitter van de Europese Commissie die nooit verkozen is. In de ogen van iemand zoals Trump vertegenwoordigt Ursula von der Leyen dan ook helemaal niets of niemand. Daarin heeft hij zelfs niet helemaal ongelijk. Op de koop toe blijft Europa ook hopeloos politiek verdeeld: de Europese leiders staan nu haast in de rij om toch maar bij Trump op bezoek te mogen. Ook op economisch vlak gaan we met de billen bloot. We komen dan wel met plannen met ronkende titels om onze industrie er opnieuw bovenop te helpen en schrijven het ene fraaie rapport na het andere, maar die verdwijnen nog sneller dan ze er gekomen zijn in een of andere schuif.”

Daar staat tegenover dat er eenvoudigweg ook geen alternatief is voor de EU: als de Commissie er niet in slaagt om dit Europa op te tillen en op wereldvlak te doen meespelen, wie zou het dan wel kunnen doen?

“Daar ben ik het roerend mee eens, maar ik maak

me grote zorgen om wat ik gemakshalve omschrijf als 'het Brusselse apparaat'. Het probleem is immers groter dan enkel maar de Commissie en de bureaucratie in haar kielzog. Al die mensen kunnen ongetwijfeld terugvallen op een indrukwekkend curriculum, maar hoeveel hebben ook echt praktijkervaring of hebben ooit hun sporen verdiend in het bedrijfsleven? De essentie van het probleem is dat een groot gedeelte van dat Europese machtsapparaat omgeven wordt door consultants en té ver van het bedrijfsleven en van de burger staat. De hele Europese duurzaamheidswetgeving is daar een schrijnend voorbeeld van: in theorie klinkt dit allemaal bijzonder mooi, in de praktijk heb je als bedrijf een hele nieuwe administratie nodig om al die nieuwe regelgeving te kunnen opvolgen en rapporteren. En dus is het vooral een bijzonder lucratieve groeiemarkt voor consultants geworden. Terwijl bedrijven nood hebben aan duidelijke regels met harde doelstellingen die echt hout snijden, en niet aan bureaucrati-

“ **Welke investeerder wil fabrieken bouwen in de VS als heffingen op en neer gaan? Ik vrees dat een groot deel van Trumps economische politiek vooral show is** ”

— **Herman Daems**

sche objectieven die vooral geld kosten.”

Hoe kan het anders?

“Efficiënt en effectief beleid is in mijn ogen vooral een combinatie van mensen met ideeën en mensen die de ideeën vervolgens ook kunnen uitdragen en op het terrein in praktijk kunnen brengen. In de Europese Commissie hebben we dus nood aan veel meer mensen die anderen in beweging kunnen brengen, niet enkel aan een weinig begeesterende, grijze ploeg. Daarnaast – en dit geldt a fortiori ook voor Vlaanderen – moeten we opnieuw veel meer op zoek gaan naar consensus. Vandaag stel ik bijvoorbeeld vast dat het sociale middenveld in ons land zich vooral tégen iets uitspreekt, en streeft naar het behoud van het status quo. Ik pleit allerm minst voor een terugkeer van het Poupehan-model uit de tijd van Jean-Luc Dehaene, maar op basis van zo'n overlegmodel zijn er toen wel degelijk belangrijke politieke doorbraken gerealiseerd. Dat is overigens ook één van de grote contradicties van vandaag: iedereen heeft de mond vol over verbinding, maar als puntje bij paaltje komt telt overal en altijd het individuele belang. Zie maar hoe verwaarloosd justitie en veiligheid zijn: typische voorbeelden van collectief belang.”

Europa geniet de reputatie uitstekende universiteiten te hebben, en zowel de lidstaten als de EU zelf besteden jaarlijks heel veel geld aan innovatie. Waarom trekken zoveel Europese bedrijven nu dan toch richting VS, en waarom slagen we er zo moe-

lijk in om hier spraakmakende nieuwe technologie te ontwikkelen?

“Voor Vlaanderen ken ik alvast het antwoord. We zijn te kleinschalig en te braaf als het op de verstreking van risicokapitaal aankomt, voornamelijk omdat iedereen hier angstvallig het eigen potje bewaakt. Het is een punt dat ik al jarenlang probeer te maken: we moeten al die potjes in één grote pot overhevelen. Het is iets wat overigens ook terugkeert in het Draghi-rapport over de Europese concurrentiekracht: we moeten dringend werk maken van een grote, eengemaakte Europese kapitaalmarkt. De essentie van zogenaamd *venture capital* is immers risico nemen. Loopt het af en toe eens verkeerd, dan valt de impact daarvan binnen een groot fonds doorgaans mee. In een klein fonds daarentegen ben je dan al vlug de helft van je centen kwijt.”

Op Vlaams niveau groeit nu ook de kritiek op de enorme bedragen die de Vlaamse regering uitgeeft aan subsidies, ook voor bedrijven, terwijl het aantal echt grote bedrijven of zelfs unicorns hier al jaren amper toeneemt. Gooien we te veel geld in het water?

“Vlaanderen werkt natuurlijk veel met subsidies omdat de fiscale slagkracht van de Vlaamse regering relatief beperkt is. Maar wat minstens evenzeer meespeelt is de traditie van coalitieregeringen, waarbij elke partij graag de eigen achterban bedient. Iedereen gelukkig, maar zo is het bijzonder lastig om echt iets groots te realiseren. Waarmee ik niet gezegd wil hebben dat die brede waaier aan subsidies het kleine aantal echt grote of baanbrekende bedrijven hier verklaart. Voor ondernemers speelt toch vooral de te grote versnippering van risicokapitaal een doorslaggevende rol.”

Hier net over de grens groeit en bloeit intussen wel Brainport Eindhoven, met onder meer de toonaangevende chipfabrikant ASML en tienduizenden jobs voor hooggeschoolden. Dat is een schoolvoorbeeld van succesvolle samenwerking tussen universiteit,

“ **De essentie van het probleem is dat een groot gedeelte van dat Europese machtsapparaat omgeven wordt door consultants en té ver van het bedrijfsleven en van de burger staat** ”

— **Herman Daems**

bedrijfswereld en overheid. Waarom zien we iets dergelijks ook niet in en rond Leuven?

“In Leuven bestaat nog zoiets als Leuven Inc (*Leuven Innovation Circle, red.*), waar de voorbije jaren toch een respectabel aantal spin-offs uit is gegroeid. Maar in Eindhoven is men er uitstekend in geslaagd om alle actoren te doen samenwerken, van de stad over de regionale overheden en het bedrijfsleven tot de vakbonden en de luchthaven.

Nederlanders hebben blijkbaar beter begrepen dan wij hier in Vlaanderen dat een zakelijke samenwerking met heel veel verschillende spelers, over alle sectoren en hokjes heen, op termijn ook de hele samenleving vooruithelpt. In Vlaanderen wordt er dan al snel geroepen dat het toch weer de ondernemers zijn die ergens de vruchten van zullen plukken. Daarom ook mijn pleidooi voor een soort van nieuwe consensus die ons allemaal vooruit kan helpen. En daarvoor hebben we, zowel op Vlaams als op Europees niveau, nood aan inspirerende politici die dat kunnen uitdragen.”

Is dat geen illusie in een structuur met 27 lidstaten die finaal toch altijd voor eigen winkel zullen rijden?

“Het plan voor een federaal Europa, waar iemand zoals Guy Verhofstadt altijd voor pleitte, is intussen onhaalbaar gebleken. Vandaag zitten we in een soort van samenwerkingsverband, maar de beperkingen daarvan worden duidelijk nu we echt met heel stevige uitdagingen geconfronteerd worden. We moeten dat probleem in de ogen durven kijken.

Misschien verwachten we wel te veel van de huidige EU, en moeten we op korte termijn successen proberen te boeken in enkele heel welomschreven domeinen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan defensie – we gaan toch geen 27 verschillende legers op de been houden – of aan een soort van research-Europa waarvoor toonaangevende Europese universiteiten de krachten zouden bundelen. Nu de Amerikaanse universiteiten in de hoek zitten waar de klappen vallen, ligt daar misschien wel een mooie opportuniteit. Europa moet niet alles willen doen, maar duidelijke keuzes maken.”

Om nog even naar de VS terug te keren: wat is volgens u het juiste antwoord op het economische beleid van Trump, ook op langere termijn en in de wetenschap dat Trump ooit opnieuw verdwijnt?

“Trump is zo wispelturig dat je zijn beleid en de economische gevolgen daarvan – ook in de VS zelf – nu nog niet echt juist kan inschatten. De EU kijkt nu vooral de kat uit de boom, en dat is geen slechte aanpak. Daar staat tegenover dat zijn beleid wereldwijd wel wat heeft losgemaakt, en dus moeten we er ook voor zorgen dat we niet te veel geïsoleerd komen te staan. Ik zou dan ook pleiten voor een stevige toenadering richting landen zoals Canada, Japan en Australië, wat op termijn eventueel tot nieuwe vrijhandelszones zou kunnen leiden.

Binnen Europa denk ik dat we de banden met het VK opnieuw nauwer moeten aanhalen, zeker ook militair. Ik zou er ook voor pleiten om te stoppen met het anti-China beleid. China wordt niet alleen het productiecentrum van de wereld maar ook het innovatiecentrum. De EU kan zich niet veroorloven China als vijand te hebben als we zakelijk loskomen van de VS. We moeten geen anti-Trump beleid optuigen, maar we kunnen hem wel duidelijk maken dat we indien nodig ook alternatieven hebben.”

Het verdwenen Versailles van België

LUCKAS VANDER TAELEN

Brussel is een stad van vele heuvels, zoals de fietser ondervindt die langs de Kunstberg naar het Koningsplein klimt. Dan probeert hij ook de Coudenberg te overwinnen, maar hoeveel Brusselaars weten dat onder het standbeeld van Godfried Van Bouillon de restanten rusten van wat ooit een van de mooiste paleizen van Europa was?

Indien een onvoorzichtig geplaatste kaars geen noodlottige brand had veroorzaakt in 1731, dan zou het Coudenbergpaleis volgens historicus Vincenzo De Meulenaere zonder enige twijfel het begeerde Unesco-label van werelderfgoed gekregen hebben. Hij schreef het boek *Coudenberg* met als passende ondertitel: Het verdwenen Versailles van België.

In de elfde eeuw stond boven op de Coudenberg een banale burcht. "Door twee opeenvolgende stadsomwallingen had die geen verdedigende functie meer en kon ze uitgroeien tot een glamoureuze residentie", legt De Meulenaere uit. "Waar-schijnlijk zijn enkel de funderingen van de eerste burcht daarbij behouden."

Alle heersers van het Hertogdom Brabant vergrootten en verfraaiden het paleis. Ook de omgeving transformeerde, omdat iedereen met enige ambitie zo dicht mogelijk bij het centrum van de macht wou zijn. Het paleis groeide verder 'op zijn Belgisch' volgens de Meulenaere. "Er kwamen steeds gebouwen bij."

Dierentuin als statussymbool

Onder het vijftiende-eeuwse Bourgondisch bestuur bereikte het Coudenbergpaleis een hoogtepunt, met onder meer de aanleg van een dierentuin. De Meulenaere: "Een zoo stond voor rijkdom. De Bourgondiërs hadden een immens rijk en kwamen gemakkelijk aan exotische dieren."

Brussel wou koste wat kost dat Filips De Goede, in 1430 hertog van Brabant, zo vaak mogelijk in het paleis verbleef. "Daarom werd er door de stad enorm geïnvesteerd in de uitbouw van het paleis. Filips De Goede bleef een zeer mobiele vorst, maar de Brusselse inspanning zorgde er wel voor dat het Brusselse paleis een referentie werd in Europa."

Dat werd het ook door de extravagante feesten die er werden gehouden. Een leger van 660 dienaars bediende de invitees terwijl de muziek weerklonk van de hofcomponist en mechanische draken opdoken. Iedereen vergaapte zich aan de veelkleurige standbeelden van Rogier Van der Weyden, schilderijen van topschilders en wandtapijten waarop het verhaal van het Gulden Vlies stond afgebeeld. De bibliotheek met prestigieuze manuscripten gaf het paleis snel een reputatie van uitmuntendheid. De Duitse kunstschilder Albrecht Dürer noemde de paleistuinen een 'waar paradijs op aarde'. Zo iets oogverblindends wou iedereen van rang en stand zien, ook om er gezien te worden. Het spektakel was overweldigend en permanent. Grote groepen gewone Brusselaars trokken de Coudenberg op om er een glimp van op te vangen.

Voor de feesten was veel plaats nodig. Daarom werd vanaf 1452 een enorme ontvangstaal gebouwd, die het prestige van het Coudenbergpaleis tot ongekende hoogten zou stuwen, ook letterlijk. Want de Aula Magna was liefst 16 meter hoog en bijna 700m² groot.

Keizer Karel

Het is daar dat in 1515 Karel V 'volwassen' werd verklaard. De jonge Karel hield geweldig veel van het paleis. Hij speelde graag in de tuinen en de zoo. De talrijke feesten maakten een grote indruk op hem. Er waren banketten waar honderd koks zich van hun beste kant lieten zien en onder meer gekookte schildpad serveerden. Als Karel Keizer wordt, regeert zijn zus Maria van Hongarije over de Nederlanden. Zij zal zich als vertegenwoordiger van haar broer met een 300-koppige hofhouding in Brussel vestigen. Zo wordt het Coudenbergpaleis een keizerlijke residentie.

In het paleis bestond er een hiërarchie van kamers. De mooiste bevonden zich het dichtst in de buurt van de landvoogdes en waren voorbehouden voor adel en andere vips. Bij hoog bezoek werden de kamers door kunstenaars versierd. Er werd ook een 700 m² grote kapel gebouwd, "die op iedereen die er kwam een enorme indruk maakte. Dat lees je in brieven van diplomaten", zegt de Meulenaere. De Aula Magna was in 1555 het kader van een

bijzondere plechtigheid die voor onze gewesten grote gevolgen zou hebben: Keizer Karel abdicerde, omdat zijn gezondheidstoestand te slecht geworden was. Hij liet zijn gezag over de Nederlanden over aan zijn zoon Filips II, die nooit in het Coudenbergpaleis zou resideren en vanuit het verre Spanje de strijd tegen de protestanten zou voeren. Maar zover was het nog niet op die historische dag in 1555. Geheel in het zwart gekleed kwam Keizer Karel aan bij het Paleis, gezeten op een ezel. Dat was niet een teken van nederigheid, maar een gevolg van zijn jicht, waardoor hij niet meer op een paard kon zitten.

In de prachtig aangeklede Aula Magna nam Karel plaats op een podium naast zijn zoon Filips en zijn zuster, de landvoogdes. De fine fleur van de Nederlanden kreeg een collectieve huilbui tijdens de toespraak van de keizer waarin hij plechtig afstand deed van zijn troon.

Albrecht en Isabella

Na de val van Antwerpen in 1585 stelde Spanje Albrecht en Isabella aan als landvoogden voor Vlaanderen. En er was geen moment discussie over waar die zouden resideren: in het Coudenbergpaleis. De verdere renovatie ervan paste volledig bij het beeld dat de landvoogden van zichzelf wilden geven: een vorstenpaar dat rust zou brengen in het geteisterde land. Een hofarchitect mocht zich met onbepert lijkende middelen uitleven. Er was niet alleen de schitterende schijn, maar er werd ook een geraffineerd hydraulisch systeem aangelegd om de toevoer van water te vergemakkelijken. Deze periode was zonder twijfel een hoogtepunt voor de kunst met schilders als Pieter-Paul Rubens, Jan Gossaert, Jacob Jordaens en Antoon Van Dijck. Het huisorkest telde liefst 50 muzikanten.

Toen in 1695 de troepen van Lodewijk XIV de prachtige Grote Mark van Brussel met zware kanonnen kapot schoten, bleef het paleis gespaard. De ironie van de geschiedenis is dat het Coudenbergpaleis op dat moment wel ongeschonden bleef, maar ten onder zou gaan door één omgevallen

kaars. Dat is waarschijnlijk de echte oorzaak van de brand van 1731. Het was niet een ongeluk in de keuken met brandende confituur, zoals men wou doen geloven. De oorzaak lag veel dichterbij de Oostenrijkse aartshertogin, de diepgelovige Maria Elisabeth Van Oostenrijk. Nu wordt algemeen aangenomen dat het vuur in haar vertrekken ontstond, maar dat mocht niet gezegd worden. Daarom werd de keukenversie van het drama verspreid.

Het resultaat was vernietigend: in geen tijd stond het hele paleis in vuur en vlam. De aartshertogin moest vluchten voor haar leven, maar hield tot ontzetting van haar hofdames toch even halt in de kapel om God tot erbarmen te bewegen. Tevergeefs, want ze moest lopen voor haar leven. Het vriesweer en de strakke wind maakten blussen bijzonder moeilijk. De Meulenaere: "Bovendien mocht de toegestroomde bevolking niet helpen van de wachters, omdat die plunderingen vreesden."

Verbrande hof

Van het gebouw dat 700 jaar lang Brussel had gedomineerd, bleven enkel de buitenmuren van de Aula Magna over. Ontelbare kunstwerken, schilderijen, glasramen en wandtapijten van onschatbare waarde gingen op in het vuur. Misschien had het schietgebed van de aartshertogin toch iets opgeleverd: de kapel overleefde de brand. Daar werd acht jaar na haar dood in 1741 voor Maria Elisabeth een plechtigheid gehouden. Het zou de laatste ceremonie worden in wat nog overbleef van het Coudenbergpaleis. Dat had snel een nieuwe naam gekregen in de volksmond: het verbrande hof.

De eerste jaren waren de ruïnes een trekpleister voor ramptoeristen en werd er volop gediscussieerd over een heropbouw. Iedereen leek het eens, tot het over geld ging. Stilaan begon men de zwarte resten op de Coudenberg als een 'schande' voor de stad te zien. Het zou uiteindelijk 43 jaar duren voor het puin geruimd werd. De nostalgie naar het paleis was verdwenen, temeer omdat steeds minder mensen er nog een herinnering aan koesterden. Zo vergaat nu eenmaal de glorie van deze wereld...

En zoals nog zo vaak in Brussel zou gebeuren, was er weinig respect voor historisch waardevolle gebouwen. Wat oud was, moest het onvermijdelijk afleggen tegen modern. De Meulenaere: "Daar kwam nog bij dat de toenmalige Oostenrijkse landvorst Karel Maximiliaan absoluut geen belangstelling had voor oude gebouwen. Daarom liet hij zelfs de ongeschonden kapel afbreken."

Nieuw Koningsplein

Op het einde van de achttiende eeuw was het neoclassicisme in de architectonische mode. Bovenop de gedempte ruïnes van het Coudenbergpaleis werd het nieuwe Koningsplein aangelegd met als model de Place Stanislas in Nancy en de Place Royale in Reims. Daarnaast kwam in 1783 het al even klassieke Warandepark en in 1826 het Koninklijk Paleis.

Maar in 1935 dook het vergeten paleis weer op, in een reconstructie tijdens de Wereldtentoonstelling. Er werd gepleit om het bouwwerk na afloop te behouden. "De toenmalige burgemeester van Brussel stelde dat ook voor in zijn openingstoespraak. Het plan was om er een soort toeristisch park van te maken", zegt De Meulenaere.

Dat gebeurde niet. Maar zowat een halve eeuw later begon het Coudenbergpaleis toch aan een tweede leven. Bij werken op het Koningsplein werden imposante overblijfselen gevonden waarvan een deel toegankelijk gemaakt werd. Maar veel verdween opnieuw onder de grond, betreurt De Meulenaere: "Er waren muren van de Magna Aula blootgelegd, maar die werden helaas weer toegedekt." Hij begrijpt niet waarom Brussel dat toeliet en vooral waarom het verdwenen Coudenbergpaleis niet meer wordt gepromoot als een niet te missen toeristische bestemming.

Want vandaag kan men via het Belvue-museum naast het Koninklijk Paleis een indrukwekkende ondergrondse wandeling maken tussen de restanten van de Isabellastraat, de Aula Magna, waar men de geest van Keizer Karel voelt of van de Kapel, waar de laatste hertogin even halt hield tijdens haar vlucht voor het vuur in 1731. Een absolute aanrader voor iedereen die na het boek van Vincenzo De Meulenaere in de ban is van het verdwenen Versailles van Brussel.

Nederlandse taal en cultuur: belangrijk?

Advertentie

De Belgische staat subsidieerde in de jaren '60 en '70 de Luikse staalnijverheid met miljarden BEF (toen nog geen euro's). Er zullen toen ook wellicht (en hopelijk) op één of andere manier communautaire evenwichten gevonden zijn, maar de melding van de miljardenuitgave voor een industrie die ten einde liep choqueerde veel Vlamingen.

Vooraf toen de Vlaamse politieke klasse kort daarna de eerste bevoegdheden van het Vlaamse volk in eigen handen nam (met name culturele bevoegdheden, 1971), zullen velen gedacht hebben: 'Geld is toch veel belangrijker dan cultuur?'. Waarom kiest men dan culturele bevoegdheden en bijvoorbeeld niet economische zaken?

Geld is zeker belangrijk, het is een middel om welvaart te creëren. En een frank kan je maar één keer uitgeven.

Maar ook cultuur is uitermate belangrijk. Cultuur is eigen aan een volk, cultuur bepaalt wie we zijn als persoon, cultuur bepaalt onze identiteit. Het omschrijft datgene wat we als groep vanzelfsprekend vinden. De taal Nederlands is dus een essentieel onderdeel van de Vlaamse cultuur.

Taal in de zin van communicatiemiddel, maar ook als uitdrukkingmogelijkheid van gevoelens. En dan komen we al gauw op het

terrein van kunst (dichten, toneel, zang, ...). Maar cultuur is veel meer dan taal. Het gaat om gewoonten en gebruiken, overtuigingen, sociale etiquette, waarden en normen. En ook literatuur en kunst, o.a. muziek en schilderkunst. En geschiedenis en erfgoed: dit omvat belangrijke gebeurtenissen, figuren en monumenten die het verleden van een volk vormen. Je kan eigenlijk nog veel verder gaan en spreken over kledinggewoonten, eetcultuur, enz.

De hoofddoelstelling van de serviceclub Marnixring is het dienen van de Nederlandse taal en cultuur. **Zonder aan politiek te doen**, levert deze grote vereniging van gelijkgezinden voortdurend haar bijdragen. Een deel van de leden kiest ervoor om dit actief te doen en behoort dus echt tot de **communicatieve of intellectuele elite**. **Respect voor elkaars mening** is er een bewuste afspraak, men kan dus veel vrienden maken en maandelijks **genieten** van een lezing in aangenaam gezelschap. Ondertussen verrijkt men zijn eigen **cultuur** en als men het wenst biedt de serviceclub de gelegenheid om zich samen met anderen in te zetten voor culturele doelen. **Wil u die boeiende wending aan uw leven geven, mail "interesse – code 25054" + naam, voornaam en woonplaats en gsmnummer naar info@marnixring.org.**

Marnixring, een warme serviceclub.

Al meer dan 55 jaar koestert **MARNIXRING** de Nederlandse taal en cultuur, dé serviceclub met een hart voor de identiteit van elke Nederlandstalige, wereldwijd!

Anti-blank racism in Frankrijk: de harde waarheid

“Het kalifaat zit vlak bij de Eiffeltoren”

ALEXANDER VAN DER MEER

Vier op de vijf Fransen geloven dat anti-blank racisme bestaat. Het merendeel van de academische wereld, media en linkse politici doen het af als een extreemrechts verzinsel, strijdig met de heersende ideologie van dekolonisatie en slachtofferdenken. Voor- en tegenstanders zitten elkaar ondertussen in de haren. Een poging tot demystificatie.

Afgelopen maart vierde de Universiteit Grenoble/Alpen een ‘Maand van de Gelijkheid’ tegen racisme. Er verschenen gestileerde teksten op ramen en deuren die een opmerkelijke invulling van het begrip gelijkheid gaven. Die gold niet voor blanken. En al helemaal niet voor blanke mannen. Volgens één van de teksten waren dat de enige, echte racisten. Een andere tekst meldde dat het zo slecht gaat met de wereld ‘omdat die wordt geregeerd door blanke mannen’. Sommige teksten deden aan geschiedenisvervalsing: ‘Versailles werd gebouwd door Arabieren.’

Allemaal nauwelijks iets om je over op te winden; het is niet voor het eerst dat studenten de geschiedenis niet kennen, of zomaar provoceren.

Toch ging de enige conservatieve studenten-vakbond, de UNI, in het verweer. In een petitie werden de teksten krachtig veroordeeld. Omdat ze ‘het foute idee van een institutioneel racistische samenleving uitdragen’. En de Franse geschiedenis ‘naar woke ideologie plooiën’. De universiteit werkt mee aan het verspreiden van anti-blank racisme, aldus de UNI. ‘En dat in de maand tegen racisme...’

Rond die tijd veroorzaakte ook regeringswoordvoerder Sophie Primas ophef over anti-blank racisme. Haar dochters werden op school in een buitenwijk van Parijs regelmatig uitgescholden voor ‘smerige blanke’ of ‘smerige française’. Volgens Primas onmiskenbaar anti-blank racisme. Dat kwam haar op de woede van links intellectueel

Frankrijk te staan. En van veel media. In hun ogen is anti-blank racisme een verzinsel van extreemrechts om het eigen racisme weg te poetsen. Hoe kon een lid van de regering daaraan meedoen? Vooral de publieke omroepen legden haar het vuur aan de schenen, maar Primas hield voet bij stuk. Bij haar ondervragers zag je verbijstering en walging om voorrang vechten. Zeker toen de minister zei zich er niet voor te schamen dit te benoemen: ‘Ik beschrijf alleen maar wat heel veel mensen zien!’

Ze was ‘werkelijk stomverbaasd’ over alle ophef: ‘Ik dacht dat het een gemeenplaats was, iedereen weet toch dat anti-blank racisme bestaat.’

Voor Franse sociologen is het zeker geen gemeenplaats. Die zijn er voor het merendeel van overtuigd dat anti-blank racisme niet eens bestaat. Een opvatting met als wankele basis het zogeheten dekoloniale denken: het idee dat de samenleving als consequentie van het koloniale verleden gedefinieerd wordt door etnische ongelijkheden. Racisme jegens etnische minderheden is geïnstitutionaliseerd, zoals dat heet in dekoloniale *newspeak*. Erkennen dat de meerderheid ook racisme kan ondervinden, zou dit model van de samenleving onderuit schoppen.

Glad ijs. En enige vorm van wetenschappelijke onderbouwing zijn we niet tegengekomen. Ook niet bij de grote man van deze theorie hier in Frankrijk: Eric Fassin. Socioloog aan een Parijse universiteit en gastdocent aan verschillende Amerikaanse universiteiten. Algemeen erkend als expert in een

fenomeen waarvan hij zelf het bestaan ontkent. ‘Voor de sociale wetenschappen bestaat anti-blank racisme niet’, zegt Fassin. ‘Omdat racisme alleen kan bestaan als het geïnstitutionaliseerd is. Het zou een contradictio in terminis zijn.’

Hoezo?

“Blanken hebben de macht, altijd gehad, hoe kunnen zij ooit slachtoffer van racisme zijn?”

Er wordt in Frankrijk dan wel erg veel gedebatteerd over iets dat niet bestaat?

“Dat klopt. Er is inderdaad sprake van een kloof tussen het wetenschappelijk discours en het publieke debat. Maar wie ‘smerige blanke’ wordt genoemd, moet die echt meteen over anti-blank racisme beginnen? Je wordt bijvoorbeeld als blanke niet snel gecontroleerd door de politie, en wie een woning huurt of ergens solliciteert heeft ook al weinig last van dat blank zijn.”

Dus als iemand racisme ervaart, hoeft het dat nog niet te zijn?

“Niet voor de wetenschap. Racisme bestaat als systeem dat ongelijkheid produceert en in stand houdt. Het is een voortzetting van eeuwenlange onderdrukking, kolonisatie en slavernij. Alleen leden van bepaalde minderheden, geracialiseerden zoals dat heet, kunnen racisme ondervinden. Wie nooit werd onderdrukt, kan dat niet. En blanken zijn in Frankrijk nog nooit onderdrukt.”

Wat u eigenlijk zegt, is dat racisme niet individueel kan zijn, maar alleen institutioneel?

▲ **Mouloud Aounit**
“Anti blank-racisme is een fantasie van extreem-rechts”

Mouloud Aounit, geboren op 23 februari 1953 in Timezrit (Frans-Algerije) en overleden op 10 augustus 2012 in Parijs, was een antiracisme-activist en voormalig voorzitter van de MRAP.

Foto: © ABACAPRESS

“Ja. Dat zogenaamde anti-blanke racisme is goed beschouwd een schaamlap van extreemrechts voor hun eigen, systematische racisme.”

Als je te horen krijgt 'smerige blanke, rot op,' moet je verder niet zeuren, zegt u?

“Het lijkt inderdaad een racistische belediging, maar dat is het niet. Als iemand met een banaan naar een geracialiseerde zwaait, zoals ooit gebeurde met de enige gekleurde minister van justitie, mevrouw Taubira, zit daar natuurlijk een hele geschiedenis achter. Maar waarmee moet iemand naar een blanke zwaaien? Als je die uitscheldt, zit daar geen geschiedenis van onderdrukking achter. In de politiek is het toch ook geen onderwerp?”

Toch wel, zo blijkt. Zie mevrouw Primas. En al in 2005 maakten tweehonderd parlementariërs zich kwaad over een aantal rap-nummers uit de banlieues met teksten over blanken als: ‘We moeten sowieso hun moeders neuken/ Bleekscheet, jij gaat verliezen en in paniek raken om je vrouw, je kinderen, je ras/ Wij zijn hier neergestreken en gaan jou eruit gooien.’ Of: ‘Frankrijk is een bitch/ neuk haar tot ze uitgeput is/ als een slet...’

Typisch teksten die onder de vrijheid van meningsuiting vallen. Al zou je kunnen zeggen dat de tot vervelens toe herhaalde oproepen om politieagenten te vermoorden, de grenzen daarvan opzoeken. De parlementariërs drongen er bij justitie op aan stappen te nemen, maar er gebeurde weinig. Vaderlandsliefde gaat ver in Frankrijk, maar niet verder dan de wet. Later werd wel een ‘geracialiseerde’ veroordeeld wegens anti-blank racisme. De man had zijn vrouw mishandeld en politieagenten die hem arresteerden uitgescholden voor bleekscheten en meer. Hij kreeg juist voor dat laatste een zwaardere straf. Daarmee werd het juridisch bestaansrecht van anti-blank racisme in principe bevestigd.

Hij was niet de eerste die voor anti-blank racisme werd veroordeeld. Dat was een zekere Arnaud D., die in 2012 de 20-jarige Terence Cheval op een station in Parijs uitschold voor ‘smerige blanke,’ en ‘smerige Fransman’. Arnaud bracht het slachtoffer ook nog een flinke jaap in zijn gezicht toe met een kapotte fles. Hij kreeg in beroep vier jaar, waarvan één jaar voor etnische beledigingen. Zijn naam deed het al vermoeden, maar dat de dader zelf blank was, blijft verrassend. De eerste die in Frankrijk werd veroordeeld voor anti-blank racisme was een blanke Fransman...

Rap-muziek wordt niet voor niks wel de spreekbuis van anti-blank racisme genoemd. In 2018 kwam er opnieuw een flinke rel van. Ditmaal door het nummer ‘Hang de Blanken op,’ van ene Nick Conrad, de in Frankrijk opgegroeide zoon van een diplomaat uit Kameroen.

Hij spoorde aan crèches binnen te dringen om blanke baby’s te vermoorden. Terwijl in de bijbehorende videoclip een blanke man werd gemarteld en geëxecuteerd. Allemaal symbolisch bedoeld, volgens de rapper en zijn advocaat. De omdraai-

ing van wat er met zwarten gebeurde, vond hij boeiend. Conrad werd wegens anti-blank racisme veroordeeld tot 5.000 euro boete, maar in hoger beroep ging daar een streep doorheen.

Ook twee jaar geleden, in de zaak tegen daders van een geruchtmakende steekpartij in het Zuid-Franse dorp Crépol, hield de beschuldiging van anti-blank racisme geen stand. Terwijl alle omstandigheden in die richting wezen. Wat was er gebeurd? Jongeren van Noord-Afrikaanse komaf uit een nabijgelegen banlieue waren gewapend met lange messen een dorpsfeest in Crépol binnengedrongen. Ze zochten ruzie en staken feestvierders neer. Enkele dorpsbewoners raakten zwaargewond, de 18-jarige rugbyspeler Thomas kwam om het leven.

Minstens 16 getuigen hadden de indringers deze en gene horen uitschelden voor ‘putain de blanche/blanc’ en ‘bande de gwers’, waarbij ‘gwer’ een Noord-Afrikaans scheldwoord is voor blanken. Belangrijker dan dat, ze riepen ook: ‘We gaan blanken aan het mes rijden’. En dat is wat ze deden. Toch vond justitie het onnodig anti-blank racisme als verzwarende factor mee te laten wegen in de zaak tegen de daders.

Waardoor drie Parijse journalisten hun idee bevestigd zagen dat anti-blank racisme fantasie is. Ze schreven een boek over de tragedie, dat eerder dit jaar verscheen: ‘Een Nacht in Frankrijk, anatomie van een fait divers dat Frankrijk verscheurde’.

De kenner weet meteen welke kant het opgaat met ‘fait divers’. Het is een term die de media gebruiken als pleonasme om geweldmisdrijven van etnische minderheden glad te strijken. Volgens het boek zijn die misdrijven hoogst zeldzaam en bijna altijd

▼ Francois Bousquet
Foto: © P. Pehéle

“ In veel wijken, vooral rond Parijs, is er sprake van institutioneel anti-blank racisme. Blanken zijn daar in de minderheid en worden vaak geterroriseerd door islamisten: ze kunnen niet meer met een hond over straat, in een korte rok lopen of een biertje pakken op een terras ”

— Francois Bousquet,
socioloog en auteur

uitgelokt. Zo ook hier, beweren de auteurs: als er al sprake was van racisme, kwam dat vooral van de andere kant. Crépol is immers een eenvoudig dorp, bewoond door ‘simpele mensen’ met ‘katholieke

▼ Foto: Youtube
Gwer is een Noord-Afrikaans scheldwoord voor blanken.

namen’ als Thomas (sic!). Bovendien hadden twee getuigen een dorpsbewoner de ongenode gasten horen uitschelden voor ‘geitenneukers’. Dus wat wil je...

De ophef rond Crépol heet in het boek ‘een mediacircus’. Eén ding is zeker: de moord op George Floyd zeventien kilometer verderop werd in de Franse media aanzienlijk langer besproken dan die op de 18-jarige Thomas. Een fait divers...

Dat anti-blank racisme een extreemrechts verzinsel is, zoals links-liberaal Frankrijk het algemeen voordoet, klopt niet. Vader Jean-Marie Le Pen mocht er eind vorige eeuw inderdaad graag mee zwaaien, maar anti-blank racisme werd in Frankrijk al veel eerder benoemd.

De historicus Emmanuel Debono, van Sciences Po en het CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique), schreef jaren geleden al dat de term kort na de Tweede Wereldoorlog voor het eerst in het publieke debat verscheen. Onder meer naar aanleiding van de onafhankelijkheid van kolonie en later overzees gebiedsdeel Congo, toen geweld tegen achtergebleven Fransen niet van de lucht was.

Je kunt een boekenkast vullen met wat er in Frankrijk al aan boeken over anti-blank racisme verscheen. Waaronder het kort geleden verschenen ‘Anti-Blank Racisme: Het Verboden Onderzoek’. Het dorp Crépol speelt daarin ook een rol. Volgens de auteur, socioloog Francois Bousquet, heeft Crépol het proces om anti-blank racisme te erkennen, versneld. Dat was ook het doel van zijn boek, waarin hij meer dan veertig slachtoffers van anti-blank racisme interviewde. Bousquet is ervan overtuigd dat

het bestaat, en dat het wijdverspreid is: “Het is een massief fenomeen, waar één op de vier Fransen mee te maken krijgt. Toch zijn ze doodsbenuwd om erover te praten.”

Waarom eigenlijk?

“Filosoof Alain Finkielkraut noemde antiracisme ooit ‘het communisme van onze tijd.’ Niemand durft er tegenin te gaan. Of te accepteren dat racisme twee kanten op kan gaan. Vooral instituten zoals scholen niet. Blanke kinderen die racistisch worden bejegend zijn dubbel slachtoffer: ze worden gepest en geslagen maar kunnen niet klagen. Ze zitten tussen twee vuren en de scholen zijn medeplichtig.”

En de theorie van uw collega Fassin, dat alleen institutioneel racisme echt racisme is?

“Dat is *délicat*, gestoord! Overgewaaid uit Amerika, waar ze een totaal andere geschiedenis hebben: een lang verleden met onderdrukte minderheden. En als je erin mee wilt gaan, kun je ook zeggen dat in veel wijken, vooral rond Parijs, sprake is van institutioneel anti-blank racisme. Die zijn daar in de minderheid en worden vaak geterroriseerd door een meerderheid van immigranten. Vooral door islamisten: ze kunnen niet meer met een hond over straat, in een korte rok lopen of een biertje pakken op een terras. Het kalifaat zit vlak bij de Eiffeltoren!”

Blanken moeten daar 'overleven'?

“De meest schrijnende gevallen zijn bejaarden die niet weg kunnen en door allochtone drugdealers worden geterroriseerd. Ik heb er gesproken die hun huis niet meer uit durven. Maar ook blanke jongeren die radicaliseren en zich aansluiten bij islamisten. Uit zelfbehoud. Of bij ultrarechtse knokploegen belanden om zich te kunnen verdedigen. Dat is hun enige kans om van die terreur af te komen. Mensen weten niet half wat er gebeurt rond de grote steden.”

Wat was het ergste dat u heeft gezien?

“Scholen waar blanke kinderen doodsbang waren. En leraren niks deden. Uit angst of uit ideologische gekte. Een jongen op een school niet zo ver van Parijs kreeg een jaar lang iedere dag klappen voor zijn kop, letterlijk. Ze sloegen hem in zijn gezicht of gooiden met stenen.”

Omdat hij blank was?

“Ja. Hij had er een Stockholm-syndroom aan overgehouden, of liever een Stockholmistan syndroom. Uiteindelijk sloot hij zich aan bij het tuig. Liet zijn baard staan en ging van die Arabische straattaal gebruiken: ‘wesh’ en ‘wallah’ (bij Allah). Tot hij daar uiteindelijk weg kon.”

Het neo-protectionisme waait nog niet meteen over

IVAN VAN DE CLOOT

Hoewel de VS na 1945 de aanjager was van een open wereldeconomie, werden hun acties vaak beïnvloed door binnenlandse belangen, geopolitieke strategieën en economische uitdagingen, wat leidde tot periodes van protectionisme en inconsistentie. Net zoals vandaag, waarbij adviseurs van Trump het economisch beleid opnieuw ondergeschikt willen maken aan geopolitieke doelen.

In sommige Vlaamse kranten wordt elk probleem al jaren toegeschreven aan het vermaledijde neoliberalisme. Dat we in Europa in realiteit vooral veel overheidsinterventie kenden de voorbije decennia, speelt blijkbaar nauwelijks een rol. De term 'neoliberalisme' wordt vooral gebruikt door mensen met een lage economische geletterdheid. Ergerlijk is dat in ons land vaak wordt verwezen naar de politiek van Margaret Thatcher of Ronald Reagan, alsof hier hetzelfde beleid gevoerd werd. Onze ongelijkheid en herverdeling zijn totaal niet vergelijkbaar met die in de VS of VK. De vooraanstaande econoom Coen Teulings betwistte onlangs dat in Nederland, met zijn prestaties op het vlak welvaart en welzijn, zoveel ellende veroorzaakt zou zijn door liberaal beleid. In werkelijkheid kennen zowel Vlaanderen als Nederland een enorme regeldrift. Misschien moet onderzocht worden of daarin de oorsprong van sommige excessen ligt.

In plaats van te communiceren over concrete beleidsvoorstellen, besteden de politieke partijen vooral geld en tijd om te melden hoe verwerpelijk ze de andere partijen vinden. Dat dient de democratie allerminst. Veel gemakzuchtige intellectuelen gaan mee in de retoriek dat we in een neoliberale hel leven. We kunnen beter nuchter evalueren hoeveel problemen veroorzaakt worden door een losgeslagen markt en hoeveel door verkeerd overheidsbeleid.

Precedenten tussen 1914 en 1945

Het is zeker niet de eerste keer dat er een golf van protectionisme over de wereld trekt. Er zijn duidelijke precedents. Historisch hangt dit samen met

momenten waarin de sterkste natie ter wereld haar rol als anker in de globale economie weigert op te nemen. De Britse economie nam deze op tot 1914. De ruggengraat van het Britse Rijk werd economisch gebroken na de Eerste Wereldoorlog. De oorlog bracht enorme kosten met zich mee: Groot-Brittannië gaf miljarden uit aan militaire operaties, terwijl de handel werd verstoord door zeeblokkades en aanvallen op schepen. De Britse economie steunde sterk op industriële productie en koloniale handel, maar de oorlog leidde tot een enorme staatsschuld (meer dan 130% van het bbp). Daarnaast verloor Groot-Brittannië markten aan concurrenten zoals de VS en Japan. Tegelijkertijd begonnen koloniën te streven naar meer autonomie, wat de economische controle vanuit Londen verzwakte. Inflatie en werkloosheid namen toe, en de wederopbouw van de verwoeste infrastructuur legde extra druk op de financiën. Dit alles ondermijnde de economische dominantie van het Britse Rijk, waardoor het na de oorlog nooit meer zijn vroegere kracht hervond.

Na de Eerste Wereldoorlog was het Britse Rijk dus economisch verzwakt. Hierdoor rees de verwachting dat de Verenigde Staten de rol van economische grootmacht zouden overnemen. De VS waren relatief ongeschonden uit de oorlog gekomen, met een sterke industriële basis en groeiende financiële invloed, mede door leningen aan Europese landen. De VS waren nog niet helemaal klaar om de economische hegemonie volledig op zich te nemen. Ze keerden grotendeels terug naar een isolationistisch beleid, met name de afwijzing van de Volkenbond en protectionistische maatregelen zoals hoge invoertarieven (bijv. de Smoot-Hawley Tariff Act van 1930). Dit beperkte hun mondiale

economische leiderschap. Tussen 1914 en 1945 ontbrak een stabiel economische 'anker' in de wereldconomie. Groot-Brittannië kon deze rol niet meer vervullen door zijn verzwakte positie, en de VS waren nog niet bereid of in staat om deze verantwoordelijkheid te dragen. Dit leidde tot economische instabiliteit, verergerd door de Grote Depressie (1929-1939), handelsconflicten en de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog. Pas na 1945, met de oprichting van instellingen zoals het IMF en de Wereldbank en de dominante rol van de VS in de wederopbouw (zoals via de Marshallhulp), nam Amerika de leidende positie in de wereldconomie daadwerkelijk op zich. De periode 1914-1945 was dus een chaotische overgangsfase zonder een duidelijke economische leider.

Van de angst voor Japan naar de vrees voor China

Het is niet zo dat sinds 1945 de VS altijd consistent stonden voor vrijhandel en internationale samenwerking. In de jaren 70 en 80, bijvoorbeeld, legden ze importheffingen op Japanse auto's en staal op om binnenlandse industrieën te beschermen tegen concurrentie.

De VS leidden het Bretton Woods-systeem (1944-1971), dat de dollar koppelde aan goud en andere valuta aan de dollar. Maar in 1971 schortte president Nixon de goudstandaard op (de "Nixon-schok"), wat leidde tot instabiliteit in de wisselkoersen en de wereldconomie beïnvloedde. In bepaald opzicht was de Nixon-schok forser dan wat we nu meemaken met Trump.

Het economisch beleid werd regelmatig ondergeschikt gemaakt aan geopolitieke doelen, zoals tijdens de Koude Oorlog. De VS steunden bondgenoten economisch, zelfs als dit niet altijd in lijn was met een volledig open economie, bijvoorbeeld door preferentiële handelsakkoorden. Hoewel de VS na 1945 de drijvende kracht waren achter een open wereldconomie, werden hun acties dus vaak beïnvloed door binnenlandse belangen, geopolitieke strategieën en economische uitdagingen, wat leidde tot periodes van protectionisme en inconsistentie.

Het is leerzaam om de angst voor de opkomst van de Japanse economie in de jaren 80 en 90 in herinnering te brengen. Na de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog groeide Japan in de jaren 70 en 80 uit tot een economische grootmacht. In 1985 overtrof Japanse export de Amerikaanse in belangrijke sectoren. De VS kampten in de jaren 70 en vroege jaren 80 met een groeiend handelstekort, vooral met Japan. Japanse producten, zoals auto's en elektronica, domineerden de Amerikaanse markt vanwege hun kwaliteit en lagere prijzen, wat leidde tot banenverlies in Amerikaanse industrieën zoals de auto- en staalsector. De aankoop van iconische Amerikaanse bedrijven en vastgoed door Japanse firma's, zoals Mitsubishi's overname van Rockefeller Center in 1989, wakkerde de angst aan. De VS reageerden met protectionistische maatregelen, zoals importheffingen op Japanse auto's en elek-

tronica en de 'vrijwillige exportbeperkingen' die Japan onder druk van de VS in 1981 accepteerde voor de auto-export. Het Plaza-akkoord (1985) dwong een herwaardering van de yen om Japanse export duurder te maken, wat deels een poging was om de handelsbalans te corrigeren. Een belangrijke strategie om de 'Japan scare' in de jaren 80 in de VS te temperen, was het aanmoedigen van Japanse bedrijven om direct in de Verenigde Staten te investeren en te produceren. Dit gebeurde om economische en politieke spanningen te verminderen. Bedrijven zoals Toyota, Honda en Nissan bouwden productiefaciliteiten in staten zoals Ohio, Tennessee en Kentucky. Door in de VS te produceren, creëerden Japanse bedrijven banen voor Amerikanen, wat de kritiek op banenverlies door import temperde.

De rivaliteit met China

De fixatie van de Amerikanen vandaag op China doet denken aan het vroegere anti-Japanse sentiment. Sommigen hopen dat net zoals toen met Japan, de dreigementen van de VS met importheffingen en quota Chinese bedrijven deze keer kunnen motiveren om lokaal in de VS te investeren om handelsbeperkingen te omzeilen. Chinese investeringen zouden dan helpen de publieke en politieke vijandigheid te verzachten.

Het is te vrezen dat een normalisering van de economische relaties tussen de VS en China niet dezelfde dynamiek zal volgen als die tussen de VS en Japan in het verleden, om structurele, geopolitieke en ideologische redenen.

Japan werd na de Tweede Wereldoorlog een nauwe bondgenoot van de VS, mede door de wederopbouw onder Amerikaanse invloed en een gedeeld veiligheidsbelang tegen de Sovjet-unie. China daarentegen is een geopolitieke rivaal van de VS, met concurrerende ambities op wereldniveau. Deze rivaliteit maakt het moeilijk te zien hoe een vergelijkbare economische harmonisatie kan plaatsvinden. China's autoritaire systeem, met strakke staatscontrole over de economie en beperkte politieke vrijheden, levert diepe ideologische verschillen op.

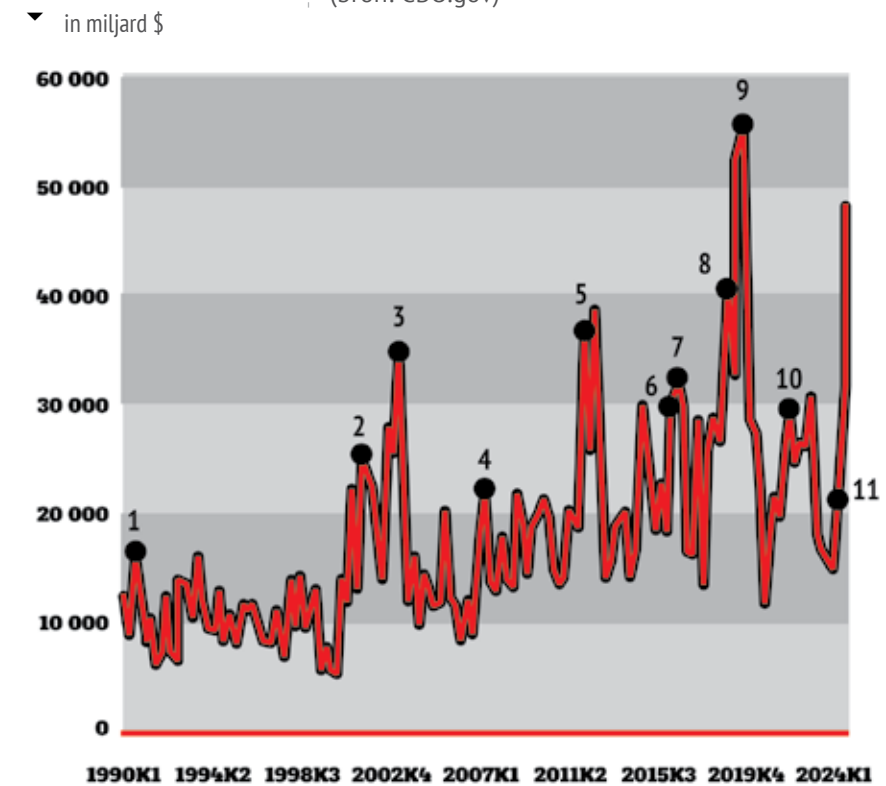
Tegelijk heeft de Trump-administratie ook geen pasklare oplossingen voor de vervlechting van de Amerikaanse met de Chinese economie. En in tegenstelling tot Japan, dat zich na de Tweede Wereldoorlog militair terughoudend opstelde, investeert China zwaar in militaire modernisering en technologie. De Russische invasie van Oekraïne scherpte de geopolitieke rivaliteit nog verder aan door de Chinees-Russische toenadering.

Neo-protectionisme

Vandaag kennen we een periode van neo-protectionisme waar adviseurs van Trump het economisch beleid opnieuw ondergeschikt willen maken aan geopolitieke doelen. Bij ons veroordelen ineens velen Trumps beleid inzake handelstarieven. Een

groot deel van deze critici waren de voorbije decennia nochtans geen voorstanders van vrijhandel. Ze staan er zelden bij stil dat het verketteren van Trumps tarievenbeleid door henzelf enkele jaren geleden nog als bewijs van het neoliberaal gedachtegoed zou betiteld worden. In Trumps eerste regeerperiode zagen we al tarieven op Chinese goederen en een heronderhandeling van handelsakkoorden zoals NAFTA. Maar vandaag gaat het er nog wat forser aan toe. Veel economen zien als diepere verklaring voor de turbulentie een Amerikaans regime dat worstelt met diepe economische problemen. Het best wordt dit weergegeven door het aandeel van de overheidsschuld in de economie. Naar verwachting zal deze de niveaus van het einde van de Tweede Wereldoorlog vlot overschrijden. Deze fundamentele zwakte maakt de VS steeds afhankelijker van schuldfinanciering, vaak via buitenlandse investeerders, waaronder China, dat een significant deel van de Amerikaanse staatsobligaties bezit (alleen direct al circa \$700 miljard). Deze afhankelijkheid creëert een paradox: de VS concurreren met China, maar zijn economisch deels afhankelijk van Chinese kapitaalstromen. De hoge schuld en de rol van de dollar als wereldreservemunt staan onder druk door structurele problemen, zoals hogere inflatie en rente. Een economische crisis, zoals een onvermogen om de schuld te beheren of een scherpe daling van de dollarwaarde, zou de VS dwingen hun geopolitieke prioriteiten te herzien.

Amerikaanse overheidsschuld
(bron: CBO.gov)

De belangrijkste economische adviseurs van Trump zijn Scott Bessent, minister van Financiën en Stephan Miran, voorzitter van de raad van economische adviseurs. Zij worden gezien als de spindokters achter de plannen om de dollar te verzwakken (om de export te stimuleren), de schuld te beheren zonder inflatie te verergeren, en tegelijkertijd de dollar als wereldreservemunt te behouden. Critici benoemen die ideeën als roekeloos en volkomen intern incoherent. Miran stelt dat de dollar overgewaardeerd is door zijn status als reservemunt, wat de Amerikaanse export duur maakt en het handelstekort vergroot (circa \$1 biljoen per jaar). Hij pleit voor een "Plaza-achtig akkoord". Hierbij zouden landen worden aangespoord hun dollarreserves te verkopen of om te zetten in langlopende, laagrenderende obligaties (zelfs met 100-jarige looptijd). Dit zou de dollar devalueren, de export goedkoper maken en de industrie herstellen.

Landen die niet meewerken, riskeren hoge importheffingen of uitsluiting van de Amerikaanse markt en defensieparaplu. Trump zelf stelde eerder dat het verlies van de status van de dollar als wereldreservemunt equivalent zou zijn met het verlies van een oorlog. Scott Bessent lijkt ook wel te suggereren dat de dollar te duur is. Maar het opgeven van de status van de dollar als wereldreservemunt lijkt hij te schuwen. Bessent stelt voor om de Amerikaanse balans te "verzilveren" door activa zoals goudreserves te herwaarderen. Het mag duidelijk zijn dat de ideeën van de twee belangrijkste economen in de Trump-administratie onderling niet helemaal gelijklopen. Ze koesteren wel beiden extreem radicale opvattingen die de wereld nog grote verrassingen kan brengen. Om nog te zwijgen over de impact van bovenstaande voorstellen voor inflatie en rente. De stabiliteit van de Amerikaanse markt voor schuld papier is een sluitstuk van het vertrouwen in het huidige financieel stelsel. De index voor globale economische onzekerheid scheert hoge toppen. In dit klimaat staat er een extra hoge premie op de kwaliteit van goed bestuur.

De Trump-doctrine bestond ook al voor Trump

ROAN ASSELMAN

Wat moeten we met Donald Trump en 'zijn' Amerika? Vragen die politici, academici en diplomaten inmiddels een decennium bezighouden, maar waarop geen eenduidig antwoord lijkt te bestaan. Eén reden daarvoor is de moeilijke afbakening van de president: wie is hij? Wat wil hij nu echt? Handelt de voormalige tv-ster op basis van een allesomvattend wereldbeeld – een doctrine – of doet hij maar wat?

“Donald Trump wordt niet gedreven door beredeneerde leerstellingen”, oordeelt Axel Buyse, voormalig Algemeen Afgevaardigde van Vlaanderen bij de EU (2019-2022) en auteur van *Klein Vlaanderen, groot buitenland* (Ertsberg). “Maar hij vertolkt wel een buikgevoel dat sterk aanwezig is in de kringen waartoe hij behoort: dat het buitenlandbeleid van de Verenigde Staten gebaseerd moet zijn op heel concrete, heel eigen zakelijke belangen. Die definieert hij, vind ik, te oppervlakkig en slechts op korte termijn. Maar daar komt het wel op neer.”

Mistoestanden

Mark Geleyn vertegenwoordigde België als ambassadeur in Israël (1997-2000) en Duitsland (2006-2011) en werkte als directeur-generaal Bilaterale Betrekkingen op het ministerie van Buitenlandse Zaken (2003-2006). “Doctrines ontstaan vanuit een bestaande realiteit, niet in een vacuüm, en dan nog vaak als reactie op reële of gepercipieerde mistoestanden”, analyseert Geleyn. “Meestal gaat het dan om buitenlandse mistoestanden, zoals de Europese inmenging in de Amerika's die resulteerde in de Monroe-doctrine (1815) of de

expansie van de Sovjets die om Containment (1947) vroeg. Maar soms, en dat vind ik interessant, is een buitenlanddoctrine ook het resultaat van een reactie op binnenlandse mistoestanden. Bij Trump is dat zo.”

“MAGA is een reactie op de links-liberale ombouw van de samenleving door een elite die steeds verder afstand van hun bevolking – en van de werkelijkheid”, gaat de gewezen diplomaat verder. “En die reactie vertaalt zich ook in de manier waarop deze regering naar het buitenland kijkt. Geen open grenzen meer en een halt aan de illegale massamigratie. Een poging om belangrijke industrieën opnieuw op te bouwen binnen de eigen landsgrenzen. Ook geen promotie van progressieve prioriteiten, zoals abortus, genderideologie en 'DEI' (Diversity, Equity and Inclusion red.). Mensen schrikken daarvan, maar eigenlijk ligt dat in het verlengde van wat Trump in het binnenland doet.”

“Donald Trump is een opportunist”, vindt professor Marc De Vos, co-CEO van denktank Itinera en auteur van *Grootmacht Europa* (Ertsberg). “Hij heeft het Amerikaanse buitenlandbeleid gerezet op basis van zijn interpretatie van de eigen nationale belangen. Daarbij handelt hij geheel amoreel: deals met Saoedi-Arabië die misschien ondenkbaar leken, maar die Trump als economisch voordelig beschouwt, ongeacht de internationaal-rechtelijke en mensenrechtelijke uitwassen van Riyad. Maar die uitwassen zullen hem worst wezen. Trump denkt in termen van macht, niet van samenwerking, laat staan internationaal recht of ethiek.”

Isolationisme, een utopie?

Tijdens zijn eerste presidentscampagne deed Trump Europa al schrikken met een pleidooi voor een minder grote Amerikaanse voetafdruk. Zijn uiterst scherpe veroordeling van de oorlogen van George W. Bush (2001-2009) en Barack Obama (2009-2017) in het Midden-Oosten – de ‘forever wars’ – en van Amerika's militaire verstrengeling met Europa deden beroepsdiplomaten nerveuze telefoontjes plegen. Was Donald Trump misschien een isolationist? En is hij dat, tien jaar later, nog steeds?

“Ja en neen”, denkt Buyse. “Trump plaatst zich in de lijn van het Amerikaanse isolationisme van voor de Tweede Wereldoorlog – maar daarvoor moet hij eerst proberen de ‘erfenis’ van het interventio-nisme van de voorbije decennia af te bouwen. En dat kan niet zonder slag of stoot. Maar de tijd dat de Verenigde Staten zich geheel of zelfs grotendeels konden afsluiten van de wereld is voorbij, ook voor deze president. Daarvoor is zijn economie te geïntegreerd in wereldwijde waardeketens. In zekere zin bestaat de Amerikaanse economie dan ook niet, toch niet als iets onafhankelijk van de Europese of de Aziatische.”

“De maatschappelijke reset die Donald Trump doorduwt, vereist ook het rechtekken van de gigantische handelsdeficits die de liberalistische

vrijhandelsdoctrine met zich meebracht”, vindt Geleyn. “Dat verstoort uiteraard de beurzen, maar de werkloze Trump-kiezer ligt niet wakker van Wall Street, noch van onze beleggingen of de Europese export naar zijn land.”

“Trump wil ook de militaire allianties evenwichtiger maken”, vervolgt de oud-diplomaat. “Europa moet meer voor de eigen defensie opkomen, én voor buurland Oekraïne. En Israël? Dat voelt zich intussen genegeerd door het herstel van de relaties met de Arabische vorstendommen.”

Betekent dit dat de president bereid is om vrede te sluiten aan welke voorwaarden ook? “Dat is heel voorbarig”, vindt Geleyn. “Zijn strategie is natuurlijk wel gericht op het vermijden van oorlog en op het herstel van vrede en stabiliteit. Dan kan hij zich concentreren op binnenlandse uitdagingen, zoals de creatie van jobs, het terugsturen van illegalen en de bestrijding van cultuurmarxisme in media en universiteiten. Problemen die Trump kan en wil aanpakken.”

Waarschuwing van G. Washington

Internationale zakenbelangen zijn één ding, militaire betrokkenheid iets anders. Al in 1796, tijdens zijn laatste toespraak als eerste president, waarschuwde George Washington voor Amerikaanse toetreding tot ‘vaste bondgenootschappen’, met een bijzondere achterdocht voor Europa: “Europa heeft een aantal belangen die voor ons niet of nauwelijks van belang zijn. Daarom is Europa vaak

“Decennialang laafden wij ons aan de Amerikaanse militaire borst, maar schopten we hen ook tegen de schenen

— Mark Geleyn,

voormalig ambassadeur in Israël en Duitsland en topdiplomaat

verwikkeld in controverses waarvan de oorzaken in wezen vreemd zijn aan onze zorgen.” Een uitspraak van de eerste president die evengoed uit de mond van de 47ste had kunnen komen.

“Trump heeft geen enkele affiniteit met de historische relatie tussen Europa en de Verenigde Staten, zoals die gegroeid is na de Tweede Wereldoorlog”, besluit professor De Vos. “Dat was een relatie waarin Amerika zich niet enkel als partner, maar ook als beschermheer opstelde. Voor de VS had die positie lange tijd strategische waarde, omdat Europa de frontline was van de Koude Oorlog. Maar de uit die relatie voortvloeiende regelingen over handel en defensie ziet Trump niet in die historische context. Hij lijkt

“ Dat Donald Trump uitsluitend in termen van macht denkt, betekent niet dat ook wij dat moeten doen. We moeten – en mogen – de ethiek in de wereldpolitiek niet loslaten. Maar ethiek mag de deur niet openzetten voor een verregaande naïviteit ”

— **Axel Buyse**,
voormalig Algemeen Afgevaardigde van Vlaanderen bij de EU

te denken dat Europa Amerika met opzet ‘afzet’, zoals China dat doet.”

Die status van beschermheer verradt de zwakke, afhankelijke positie van het Avondland. Een positie die ook na de Koude Oorlog bleef voortbestaan, tot toenemende frustratie van opeenvolgende Amerikaanse regeringen. Axel Buyse: “De Europese landen hebben lange tijd flink onvoldoende bijgedragen aan de NAVO, terwijl ze zich wel de vrijheid permitteerden om afstand te nemen van het internationaal beleid van de VS. Je kunt niet eindeloos teren op de bescherming van een grootmacht, maar die anderzijds regelmatig speldenprikken geven. Vroeg of laat breekt dat lijntje.”

Hand bijten

Die laatste analyse onderschrijft Geleyn, die als Belgisch ambassadeur een en ander vanop de eerste rij volgde. “Decennialang laafden wij ons aan de Amerikaanse militaire borst, maar schopten we hen ook tegen de schenen. Mochten onze wanbetalingen het enige probleem zijn, dan hadden de Verenigde Staten dat wellicht langer en minder knarsetandend door de vingers gezien. Maar neen, we moesten de hand bijten die de VS boven ons hoofd hield.”

“Daar zijn vele voorbeelden van. In 2003 verscheepten de Amerikanen in Duitsland opgeslagen wapens en munitie naar Irak, maar defensie-minister Flahaut (PS) wilde hen de transit via de Antwerpse haven verbieden. Dat is uiteindelijk toch gebeurd, maar enkel omdat premier Verhofstadt (VLD) hem overruledde. Of toen de VS met Japan en Australië de NAVO tot een wereldwijde alliantie wilden uitbreiden, stonden de Europeanen op de rem – Amerika mocht immers enkel de Europeanen beschermen, en wij zouden al zeker niet medeverantwoordelijk zijn voor de veiligheid van Aziatische of Oceanische landen.

Recenter wilden we evenmin meedoen aan de militaire operatie tegen de Houthis in Yemen, uit schrik dat het zou lijken alsof we de Israëli's aan het helpen waren. De Amerikanen vergeten dat niet, hoor. Zij noteren dat.”

Laatste nagel

De tijd dat Europa onvoorwaardelijk op Amerika kon rekenen, lijkt met Trump definitief voorbij. Al is deze president misschien weinig meer dan de laatste nagel aan de doodskest. “Decennia geleden kreeg ik in de VS al te horen dat de aandacht van de Amerikanen voor Europa ondergeschikt geraakte aan die voor de Pacific Rim, met de nieuwe groeilanden en China”, deelt Buyse. “Europa reageerde onvoldoende op die signalen, vanuit het geloof in gemeenschappelijke waarden en belangen. Typisch voorbeeld was het Britse gezwam over hun geprivilegieerde relatie met de States.”

“De koerswijziging is al even bezig”, bevestigt De Vos. “Sinds Bush en het failliet van de democratie- en waardenoorlogen in het Midden-Oosten en sinds de verkiezing van Barack Obama stelt Amerika zich anders op. In 2008 viel Rusland Georgië binnen, daarna de Krim, Syrië en de Donbas. Obama maakte telkens duidelijk dat de Verenigde Staten niet zouden ingrijpen. Dat Amerika niet langer de beschermheer van Europa, laat staan de wereld is, is dan ook geen harde inhoudelijke breuk.”

Mark Geleyn: “Opeenvolgende Amerikaanse regeringen namen na de Tweede Wereldoorlog de taak op zich om het communisme diplomatiek, militair en economisch in te dammen en om de zeeroutes van de wereldhandel te bewaken met een machtige vloot. Met militaire interventies, die budgetten verslonden en veel levens kostten van Amerikaanse soldaten in verre landen, met bondgenoten die profiteerden maar niet bijdroegen. En dat terwijl opeenvolgende Amerikaanse regeringen het eigen werkvolk verwaarloosden, fabrieken lieten vertrekken, en de grenzen opstelden voor miljoenen gelukzoekers. Het was zeker niet correct dat Amerika de last van de liberale wereldorde zo onevenredig moest dragen.”

Donald, de man

Inhoudelijk is de breuk minder hard en abrupt dan soms gedacht, stilistisch is ze dat zeker wel. Dat heeft ook te maken met de persoonlijkheid van de

“ Politiek is altijd een mix van rationeel en emotioneel, van onpersoonlijk en persoonlijk, maar in zijn geval kantelt dat wel erg zwaar door naar het emotionele en het persoonlijke. Dat kan je bijna pathologisch noemen, ziekelijk ”

— **Marc De Vos**,
professor en co-CEO van denktank Itinera

president, vindt De Vos. “Politiek is altijd een mix van rationeel en emotioneel, van onpersoonlijk en persoonlijk, maar in zijn geval kantelt dat wel erg zwaar door naar het emotionele en het persoonlijke. Meer dan bij iemand als Bush of Biden. Dat kan je bijna pathologisch noemen, ziekelijk.”

“Ik denk dat alles voor Trump persoonlijk is”, gaat de professor verder. “Hij houdt van vleierij, van een onderwerping die veel wegheeft van de hofhouding van een vorst. Buitenlandse leiders moeten pelgrimstochten ondernemen naar Washington. Een goede relatie opbouwen zonder een persoonlijke verstandhouding met Trump is bijna onmogelijk, en dan nog liefst één waarin men de eigen ondergeschiktheid erkent. Tenzij we het hebben over Xi of Poetin; sterke leiders van sterke landen, zoals hijzelf.”

Nieuwe wereldorde?

Europeanen die huiverend naar het Witte Huis kijken, hopen op een terugkeer van ‘het normaal’ post-Trump. Een terugkeer die noch Buyse, De Vos en Geleyn waarschijnlijk achten. Er is een nieuw normaal. “De ‘Trump-doctrine’ – als je zijn manier van doen zo kan noemen – is niet meer dan een rauwe en brutale uitdrukking van een denken dat al veel langer in de VS opgang maakt, ook onder zijn Democratische voorgangers”, vindt Buyse.

Wat de toekomst betreft, is De Vos ervan overtuigd dat die (min of meer) hetzelfde brengt: “Misschien vindt er opnieuw een stijlbreuk plaats, deze keer een breuk met Trump, maar de fundamentals blijven dezelfde. Een Amerika dat minder tussenkomt in de wereld en China erkent als belangrijkste uitdager. Een Amerika ook dat haar eigen strategische sectoren heropbouwt, in het bijzonder de technologische en militaire. Die zaken werden in gang gezet voor Trump en zullen Trump ook overleven.”

“De links-liberale wereldorde, met zijn open grenzen en ongeremde immigratie, dogmatische vrijhandel en misprijzen van de natiestaat, loopt op zijn einde”, denkt Geleyn. “Het zogenaamd Trumpisme wijst het liberalistisch globalisme af, en wil

terug naar het honoreren van de sterke bindingen, zoals gezin, natie en God. In die zin is het een uiting van een herboren nationaal conservatisme. Wat Trump in gang zette, inzake immigratie, handel, oorlog en vrede en herijking van de samenlevingsnormen, zal hem misschien overleven. Maar niets is zeker.”

En wij, Europeanen?

Europa bereidt zichzelf zo snel en grondig mogelijk voor op deze nieuwe realiteit. “Smeken om in het gezichtsveld van de VS een prioritaire plek in te nemen, zal niet helpen”, aldus Buyse. “Zelfverzekerd onze eigen economie uitbouwen, een sterker gemeenschappelijk buitenlandbeleid en defensie op poten zetten, dat is de enige formule om op basis van ons geloof in eigen kunnen een nieuwe, gelijkwaardige positie met de Verenigde Staten uit te bouwen.”

“Trump is niet geïnteresseerd in de uitbouw van een multilateraal netwerk van landen, gebouwd op principes, normen en regels die op de lange termijn voordelig zijn”, meent De Vos. “Trump kijkt naar wie vandaag macht heeft en doet daar vandaag zaken mee. Wie die mensen ook zijn.” Daarmee is Geleyn het niet eens, al noemt hij Trump wel een ‘alarmklok’ voor Europa. “Europa moet als welvarend continent de eigen verdediging ernstig nemen, terug leren dat soft power zonder leger geen power is. En zich ook niet vergissen van vijand. Dat doen we hier wel eens.”

Buyse, niet zo lang geleden Vlaanderens diplomaat in Europa, besluit met advies voor zijn natie en continent: “Dat Donald Trump uitsluitend in termen van macht denkt, betekent niet dat ook wij dat moeten doen. We moeten – en mogen – de ethiek in de wereldpolitiek niet loslaten. Wel is een herijking nodig tussen realiteit en ethica; een herstel van de balans die de voorbije jaren zoek was. Ethiek mag de deur niet openzetten voor een verregaande naïviteit. We zijn naïef geweest, maar niets of niemand verplicht ons om dat ook te blijven.”

▲ Kleine olifant van Smits.
(Privécollectie)

Over Rembrandt, Smits en olifant Hansken

PIETER BAUWENS

Vandaag komen we er waarschijnlijk niet meer voor buiten. Maar op 2 maart 1648 stond er plots een olifant in Mol. Niemand had ooit zo'n beest gezien. De olifant kon zelfs schermen, vegen, een hoed opzetten en nog veel meer. Deze anekdote vormt de aanleiding voor een bijzondere tentoonstelling in Mol.

▲ Adam en Eva-ets van Rembrandt
1638, (Universitaire bibliotheek Leiden)
Zoek de 'kleine' olifant.

In de twintigste eeuw was Dumbo de bekendste olifant. Een rol die in de 17de eeuw met verve werd vertolkt door 'Hansken', een Aziatische vrouwtjesolifant die als attractie door Europa reisde. Voor enkele stuivers kon je dan de trucjes van Hansken zien. Zo reisde ze van jaarmarkt naar kermis en adellijke hoven. Er zijn bijna 100 haltes van Hansken in Europa gedocumenteerd. Van Arles tot Texel, van Rome tot Wenen. Haar reis eindigde in Firenze. Daar kan u haar nog bewonderen, haar skelet staat er in het natuurhistorisch museum.

De reis bracht Hansken ook in Amsterdam en ... Mol. Twee plaatsen die in een tentoonstelling samenkomen: *Rembrandt, Smits en Hansken*. Dat zit zo. Rembrandt heeft Hansken gezien in Amsterdam. Zoals het een kunstenaar betaamt, heeft hij Hansken ook getekend. Er staat een olifant in de Adam en Eva-ets van Rembrandt.

En Jakob Smits? Wel die vond dat er maar twee échte schilders waren, Rembrandt en hijzelf. Hij bestudeerde Rembrandt dan ook heel nauwkeurig. Hij kopieerde de Nederlandse meester niet, maar baseerde zich wel op zijn werk en zijn techniek. In het Jakob Smitsmuseum kan je zien hoe hij de compositie van de ets van Adam en Eva van Rembrandt bestudeerde in schetsen. Hij neemt de compositie over, experimenteert ermee en komt uiteindelijk uit bij de Judaskus, met boom en slang. Een unieke kijk op de wording en inspiratie van een schilderij.

Smits en de Kempen

Het museum draait uiteraard rond de schilder Jakob Smits (1855-1928). Een Nederlander die zich na wat omzwervingen in 1888 in Mol vestigt en er blijft. De Kempen zijn dan ook heel aanwezig in zijn schilderijen. Als is het vaak meer Kempische lucht dan grond. Het museum toont zijn thematieken, zijn veranderingen in stijl en enkele grote werken. Dat u nog nooit hebt gehoord van Jakob Smits is jammer. De tijdgenoot van Rik Wouters en James Ensor stelde bij leven al tentoon en kon rekenen op de aandacht van Koningin Elisabeth. De Belgische staat kocht een schilderij en hij kreeg verschillende onderscheidingen. Zijn werk is ook opgemerkt door bijvoorbeeld Louis Paul Boon. Die was aangegrepen door het schilderij *De vader van de veroordeelde*. Nog tijdens zijn leven werd het aangekocht door het Museum voor Schone Kunsten in Brussel. Nu is het te zien in het Jakob Smitsmuseum.

Maar de tijd is meedogenloos. Wouters en Ensor overvleugelen Smits vandaag. Smits is geen naam waar toeristen een omweg voor maken, zoals voor Ensor naar Oostende. Ook grote musea en collecties hebben zijn werken. Maar te vaak zijn schilderijen van Jakob Smits – in handen van grote musea – veroordeeld tot het depot. Iets waar het Molse museum probeert aan te verhelpen.

Mannen met tulbanden

Al wil het museum meer zijn dan een klein, plaatselijk museum gewijd aan de plaatselijke schilder. Elk jaar organiseren ze een viertal tijdelijke tentoonstellingen. Zoals rond Hansken. Je ziet er de reis van Hansken, pamfletten met de trucjes die de olifant kon en die verkocht werden als aandenken aan het publiek.

Maar er zijn ook de tekeningen die Rembrandt maakte van de bekende olifant. En ook Smits had een voorliefde voor olifanten. Het museum vult er een hele kamer mee. Steeds grover bracht hij de verf aan. De textuur benadert bijna tapijten, zo dik ligt de verf er op. Het schept een bijzondere sfeer. Ook de mannen met tulbanden vallen op. Had Rembrandt die ook niet?

Bij de tijdelijke en permanente collectie hoort een audiogids ingesproken door bekende mensen met het juiste accent van de streek. Guy Mortier voor de permanente expo en Evelien Bosman voor de tijdelijke tentoonstelling. Wie er niet genoeg van krijgt, kan ook luisteren naar een podcast. Waarin Evelien Bosman met de conservator van het museum en twee Smitskenners tekst en uitleg geven bij de anekdotische doortocht van een olifant. En hoe dat kunstenaars inspireert. Te beluisteren via Spotify.

Het Jakob Smitsmuseum bewijst dat je niet enkel in die grote cultuurhuizen moet zijn voor fijne interessante tentoonstellingen. Alles is er tot in de puntjes verzorgd: brochure, catalogus, tijdschrift en het museum zelf. En dat allemaal zonder grote subsidies. Ook dat verdient erkenning, want daarachter schuilt veel idealisme maar ook goed bestuur.

Een museum zonder subsidies

Het museum is zelf ook een verhaal waard. Het kwam er op initiatief van enkele plaatselijke enthousiastelingen in 1977. De Volksunie zat toen in het gemeentebestuur en was die aandacht voor plaatselijke cultuur wel genegen. Jakob Smits en de Molse school hadden geen eigen museum en dat kon niet. De bescheiden startcollectie van toen werd ondertussen ferm uitgebreid tot 63 schilderijen, 120 etsen en 89 tekeningen. Aangevuld met langdurige bruiklenen uit private en grote collecties. Ook het museum werd ondertussen verbouwd.

De vzw vrienden van het Jakob Smitsmuseum zijn van bij het begin de drijvende kracht achter het museum. Een generatiewissel later is dat nog altijd zo. Al heeft het museum een conservator, publieksmedewerker en collectiebeheerder. De communicatie wordt gedeeld met het cultureel centrum van Mol. De gemeente steunt het museum, dat het dus verder rooit zonder grote sommen subsidies.

De vzw zet zich samen met het personeel in voor de programmatie van de tijdelijke tentoonstellingen. Een werk van lange adem: werken loskrijgen, zelfs uit depots van grote musea of collecties, is niet altijd even eenvoudig. Maar de planning voor 2026 en 2027 is zo goed als rond. In 2027 bestaat het museum 50 jaar en 2028 is het 100 jaar geleden dat Jakob Smits stierf, hetzelfde jaar als Paul van Ostaïen. Ook die zal in Mol de nodige aandacht krijgen.

U kan het Jakob Smitsmuseum makkelijk combineren met een bezoek aan Postel (vlakbij). Wie niet met de fiets de Kempen verkent, kan naast het museum, achter de kerk, gratis parkeren. Vlakbij is er een café en een beetje verder nog een. Er is zelfs een frituur. Wat wil een mens nog meer? □

Rembrandt, Smits en Hansken is nog tot 12 oktober te bezoeken in Het Jakob Smitsmuseum, Sluis 155, Mol.
www.jakobsmits.be

▼ De Judaskus van Smits - 1926. (Collectie Jakob Smitsmuseum)

OPEN VLD BLIJFT POSTIEF

ALS JE HET ZO BEKIJKT VALT HE EIGENLIJK BEST MEE!

De Open Vld is dood. Leve de liberalen!

SIEGFRIED BRACKE

▲ **Siegfried Bracke**
Doorbraak-columnist.
Voormalig Kamervoorzitter
voor N-VA, voormalig VRT-
journalist.

De tijd verslindt niet alleen steden. Hij maakt ook de herinnering vaag. Zo schrok ik toen ik ging opzoeken hoelang de implosie van de Volksunie heeft geduurd. Ik dacht een jaar of drie-vier. In werkelijkheid waren er dat tussen de overstap van de groep rond Jaak Gabriëls naar de VLD (1992) en de oprichting van de N-VA (2001) net geen tien.

De doodstrijd van een partij duurt dus lang. Euthanasie komt er nooit aan te pas; therapeutische hardnekkigheid wel. En er zijn nog kenmerken. Een eerste is een periode van onduidelijkheid en verwarring zonder dat er al van een echte splitsing sprake is. Onduidelijkheid over de richting, verwarring over de koers. Zo kan je het verhaal over het einde van de Volksunie ook laten beginnen toen partijvoorzitter Gabriëls in 1989 van de Volksunie de VU-VVD (Vlaamse Vrije Democraten) maakte; een eerste stap richting liberalen waarmee niet elke VU'er gelukkig was, en dat kwam geregeld ook naar boven.

Een tweede kenmerk is dat precies door de vele

discussies vóór het feitelijke einde er na de splitsing in geen tijd een nieuwe partij kan ontstaan, waarbij alles in de plooiën lijkt te vallen: gelijkgezinden hebben ook ruim de tijd gehad om elkaar te vinden.

Je ziet hetzelfde bij de Open VLD. Onduidelijkheid tussen licht- en donkerblauw. Ruzie over de positie van de voorzitter. Ruzie over de verdeling van de centen: A wil het geld van de partij; B dat van de fracties. Bij de Volksunie gebeurde krek hetzelfde: niet de groep met de meeste stemmen (die rond Geert Bourgeois) kreeg alles; het patrimonium werd verdeeld onder de drie vleugels. Nogal wat liberalen – denk aan Bart Somers – komen van de Volksunie, en hebben het einde van hun partij dus al eens meegemaakt. Zouden die vandaag de opvallende gelijkenis zien? Ik gok erop dat dat niet zo is. Naar alle waarschijnlijkheid zie je dat maar vanop afstand. Politieke verziendheid bestaat.

En je mag natuurlijk ook nooit de geschiedenis herschrijven. Ik ken nogal wat N-VA'ers die vinden dat dat pijnlijke einde van de Volksunie er nooit

had moeten zijn. Het bewijs? Het succes nadien van de N-VA. Als de Volksunie, is hun redenering, gewoon had gedaan wat de N-VA heeft gedaan, dan was die scheuring er nooit gekomen, en was de Volksunie vandaag de grootste partij van Vlaanderen. Dat is een nostalgische en vooral verwrongen benadering van de geschiedenis. Dat klopt van geen kanten. Het feit dat de N-VA vandaag strak en dirigistisch wordt geleid, heeft trouwens voor een groot stuk te maken met de chaos en de wanorde van de Volksunie. De N-VA heeft bij de Volksunie geleerd wat je in een partij vooral niet moet doen.

Bij uitbreiding kan je van Georges-Louis Bouchez allicht hetzelfde zeggen: dat hij goed weet waar hij met de MR heen wil, is ook te danken aan de chaos van de VLD. De partij kan maar niet kiezen tussen rechts of links, tussen licht en donker, tussen D66 en VVD, tussen de basis en de top, tussen Lachaert en De Clercq. Bouchez wel.

De doodstrijd van de Vlaamse liberalen is rond deze tijd nog maar één jaar bezig. De peiling van de VRT gaf de partij nog vijf procent. Tien jaar

zal de doodstrijd niet duren – de wereld vandaag gaat sneller dan in de jaren 90. En net zoals in de rest van de wereld zullen events mee het verhaal bepalen. Al zijn er ook zekerheden.

Het liberalisme als de vertaling van het vertrouwen in het individu dat door de overheid zo weinig mogelijk in de weg wordt gelegd, uitgerekend ten bate van de samenleving, dat liberalisme is in Vlaanderen niet dood. Het leven en laten leven, maar fatsoenlijk: het is dé vertaling van de Vlaamse onderstroom.

Maurits Vande Reyde, die de Open Vld heeft verlaten en iets nieuws probeert, vindt het woord liberaal versleten, vanwege synoniem van onbetrouwbaar. Hij vergist zich. Onder meer omdat Georges-Louis Bouchez het liberalisme ultrastevig in de markt zet: Fier d'être libéral!

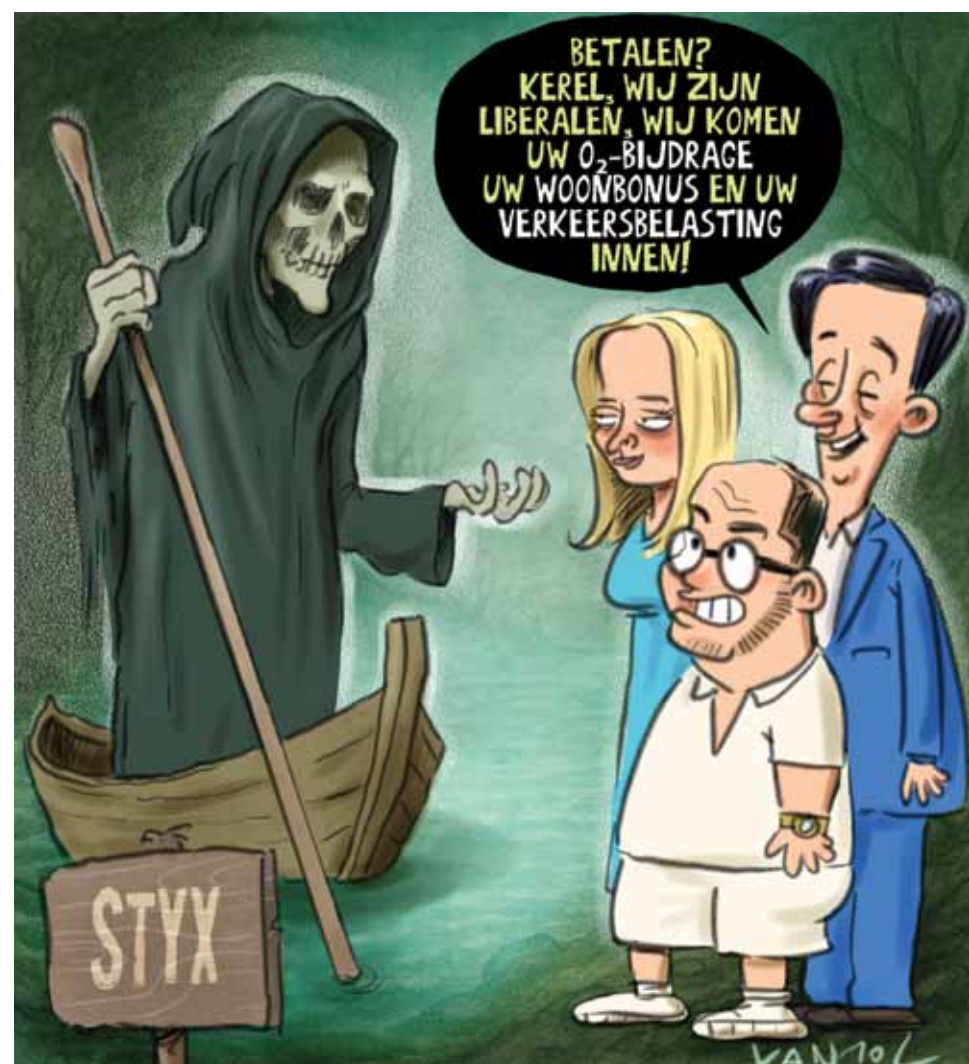
Vande Reyde heeft wel een punt als hij vindt dat liberale oppositie voeren vooral zal lonen in het Vlaams Parlement en niet in de Kamer. In de Kamer is dat moeilijk: vanwege én Georges-Louis Bouchez én Bart De Wever, die almaar meer boven de mêlée staat, én een aantal ex-gedienden van de VLD met een imago probleem à la Van Quickenborne, Van Tigchelt en Bertrand.

Dus maar liever het Vlaams beleid aanpakken. Daar kan oppositie tegen een wat grijze regering kleur brengen. Bovendien is er de onuitroeibare, loodzware Vlaamse regelgeving: voor wie leven en laten leven een uitgangspunt is, is dat een cadeau. En anders dan op het armlastige federale niveau is er in Vlaanderen geld te over: in één vergadering vindt de regering zonder moeite driehonderd miljoen 'besparingen', versta: geld dat men niet uitgegeven heeft gekregen...

Vlaanderen blijkt ook een voorliefde te hebben voor initiatieven die veel geld kosten met twijfelachtig resultaat. Denk aan de koelkastpremies, de gratis schoolmaaltijden, de klimaatarts, enz... Of de verplichte waarschuwend sticker in de eigen regenwater-douche. De Vlaamse onderstroom denkt daar het zijne van. Wie dat politiek kan vertalen, kan daar iets mee aan. Het is wat het kerntakendebat wordt genoemd: alweer gesneden brood voor herboren liberalen.

Vlaams dus. Dat is ook de terugkeer naar wat is geweest. De tijd dat Verhofstadt het democratisch nationalisme een bevrijdende kracht noemde. De tijd dat De Gucht zei dat Vlaanderen in Europa een grotere rol kan spelen dan België. De tijd dat Rutten glashelder kon uitleggen hoe voordelig het confederalisme wel is. De tijd dus vóór de VLD besliste om de belgicistische kaart te trekken, kwestie van het verschil te kunnen maken met de N-VA.

Het verschil maken: daar komt het op aan. Daarbij is het niet verboden eerst de werkelijkheid te bekijken.

DOORBRAAK

DOORBREEK DE BUBBEL

www.doorbraak.be

Hoofredactie: Pieter Bauwens

Coördinatie magazine: Filip Michiels

Kernredactie: Roan Asselman, Hans Brockmans, Christophe Degreef, Filip Michiels.

Werken mee aan dit nummer: Siegfried Bracke, Astrid Elbers, Kasper Goossens, Luckas Vander Taelen, Johan Sanctorum, Rik Torfs, Ivan Van de Cloot, Alexander Van Der Meer, Erwin Vanmol

Eindredactie: Sam De Kegel

Opmaak: Patrick Giets

Alle foto's zijn © Doorbraak, tenzij anders vermeld.

Doorbraak Magazine is een uitgave van Perruptio cv i.s.m. Stem in 't kapittel vzw. Er mogen geen artikels of foto's uit Doorbraak Magazine overgenomen worden zonder de toestemming van de uitgever.

Doorbraak wil bijdragen aan een breder debat in Vlaanderen. Het wil verschillende visies aan bod laten komen in de Vlaamse media en het evenwicht herstellen waar dat ontbreekt. De redactie brengt onderwerpen of perspectieven die in andere media niet of te weinig aan bod komen. Onze journalistiek is objectief en wil alle partijen aan het woord laten. Daarbij staan integriteit en deontologie voorop.

U kan elke dag Doorbraak lezen op <https://doorbraak.be/>

Redactieadres: Doorbraak, Victoriastraat 52, 9000 Gent. Doorbraak Magazine verschijnt vier keer per jaar. Reageren kan via redactie@doorbraak.be.

Contact: info@doorbraak.be

Wil u graag een abonnement?

Surf naar <https://doorbraak.be/doorbraak-plus/> Met vragen kan u altijd terecht op abonnementen@doorbraak.be. Een abonnement op Doorbraak Magazine kost €40 per jaar. Een abonnement op Doorbraak.be kost €90 per jaar of €9 per maand. Een combo-abonnement kost €125 per jaar.

Voor €150 bent u vriend van Doorbraak, inclusief een abonnement op Doorbraak Magazine en Doorbraak.be.

Uw advertentie in Doorbraak?

Stuur ons een bericht via ads@doorbraak.be.

Met dank aan de Vrienden van Doorbraak die dit Doorbraak Magazine door hun steun mogelijk maakten.

Verantwoordelijke Uitgever: Pieter Bauwens, Maurits De Smetstraat 12, 9308 Hofstade.

Het Beste van DEN HAAG

Met oud-diplomaat Axel Buyse

Reis van
17-19 OKT 2025

AXEL BUYSE

Prijs per persoon
€789

Ons najaarsweekend gaat dit jaar naar Den Haag, politiek hart van Nederland en veelal onbekend bij het grote publiek.

Van 17 tot 19 oktober 2025 neemt niemand minder dan oud-diplomaat Axel Buyse u mee naar een van de mooiste pareltjes in Nederland: Den Haag.

Hij geeft deskundig uitleg over de stad, haar geschiedenis en haar mooiste kantjes. We bezoeken ook musea en – uniek – de Vlaamse Vertegenwoordiging, waar Axel jarenlang de dienst uitmaakte.

Op de derde dag rijden we langs het pittoreske strandstadje Scheveningen voor een lunch en een strandbezoek.

DOORBRAAK
Reizen

Met de HospiPlus-verzekeringen speel je op zeker

IF1211002 - verzekeringsovername 250(0)1 - verzekeringsnummer 2006 - VN21002

6 formules:

Kostendekkend (basis)

HospiPlan & AmbuPlan

Kostendekkend (comfort)

HospiPlus & AmbuPlus

Naast jouw groepsverzekering

HospiContinu

Vaste vergoeding

HospiForfait

Tandverzekering

TandPlus

Medische kosten

MaxiPlan

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds

Ontdek meer voordelen
op vnz.be of bel 015 28 90 90
VNZ zorgt voor het verschil